

GAIRĖS

2012 lapkritis

Nr. 9(218)

GAIRĖS

ISSN 1392-0251

Mėnesinis
visuomenės gyvenimo,
politikos, kultūros
ir istorijos žurnalas
Leidžiamas
nuo 1994 metų

Vyriausiasis redaktorius

Algis Kusta

Redakcija

Gediminas Dubonikas
Vaclovas Paulauskas

Autoriai

*Juozas Bartuška, Jolanta Bielskienė,
Dobilas Kirvelis, Gintaras Mitrulevičius,
Vytenis Paulauskas, Jonas Rudokas,
Jonas Rumša, Lidija Šabajevaitė*

Maketavo *Gražina Majauskienė*

Redakcijos adresas:

Laisvės pr. 60 (10 aukštas), 05120 Vilnius.

El.p.: musugaires@gmail.com

tel. 241 82 03, 242 88 03

Faksas 241 77 98.

Leidžia UAB „Mūsų gairės“

Pasirašyta spaudai 2012 11 21. SL 971.

Formatas 60x84/8. Ofsetinė spauda. 6 sp. lankai.

Kaina 3,49 Lt (su PVM).

Spausdino AB „Spauda“

www.spauda.com

Laisvės pr. 60, 05120 Vilnius.

Tiražas 1500 egz.

© „Gairės“

Viršelyje panaudota

Dž. Barysaitės nuotrauka

TURINYS

■ POŽIŪRIS

- Algis Kusta. Pralaimėjusių entuziastų maršas* 2
Vaclovas Paulauskas. Apgaulė dėl Lietuvos
tapo apgaule prieš Lietuvą 3

■ POZICIJA

- Algirdas Butkevičius. Valstybės gerovės tikslas –*
žmogaus gerovė 5
Alfonsas Brazas. Apie tai, kas svarbu valstybei 8
Petras Eidukevičius. Ko nepasakė EP pirmininkas
Martinus Šulcas 11

■ AKTUALIJOS

- Vytautas Žeimantas. Druskininkai pradeda*
daugiabučių namų renovaciją 13
Arūnas Daubaras. Lietuvos žalioji energetika rūdija 16

■ POLITIKA

- Gediminas Dubonikas. Kairiosios partijos Lietuvoje* 18

■ DEMOS KOMENTARAS

- Tomas Tomilinas. Globalūs antiglobalistų tikslai –*
silpnesciojo gynimas 20
Algirdas Davidavičius. Vidinė Revoliucija 22

■ ISTORIJOS AIDAI

- Albinas Kosciuška. Istorija sako: buvo taip* 24
Vytautas Skuodis. Tremtinio A. Andriukaicio knygos
paviešinimo drama 27

■ NUOMONĖS

- Antanas Krūvelis. Gudriųjų lapinų gudravimai* 32
Antanas Salys. Be Gairių nebus gairių! 34

■ IDEOLOGIJS

- Gintaras Mitrulevičius. Steponas Kairys apie*
socializmo ir bolševizmo santykį 36

■ SILUETAI

- Albinas Vaidila. Tautinio modernizmo vėliavnešys* 40

■ PASAULIS

- Ar „arabų pavasaris“ netaps pasauline žiema?* 42
Algimantas Brazaitis. Prognozuoja vartojimo
prekių rinkos augimą Rusijoje 46
Talibano ginklas – ir poezija 47

■ ŠYPSENOS

- Petras Zlatkus. Rimtai – apie tai* 48

Pralaimėjusių entuziastų maršas

Algis KUSTA

Atidus mūsų žurnalo skaitytojas, perskaitęs spalio mėnesio „Gairių“ numeryje skelbtą patyrusio politiko Aloyzo Sakalo straipsnį, nusistebėjo jo teze, kad vienintelė galimybė nubauti rinkimų klastotojus ir praskaidrinti rinkimus yra panaikinti rinkimų rezultatus ir skelbti naujus, – tai tik galėję pasitarnauti tiems, kas priešinosi rinkimus laimėjusios daugumos koalicijos sudarymui.

Pastebėsiu, tą mintį profesorius pareiškė po pirmojo rinkimų turo, kai iš tiesų girdėjosi daug pranešimų apie negerus dalykus, papiktinčius visuomenę. Bet atmosfera dar nebuvo taip įkaitusi, kokia ji tapo po antrojo rinkimų turo, kai tapo aišku, kad dešinieji pralaimėjo. Suskambo šaižūs pralaimėjusiųjų maršo garsai – jie išsirengė į žygį „Anuliukime rinkimų rezultatus“. Pirmose gretose šmėžavo visaip bandęs susireikšminti tautininkų sąjungos pirmininkas G. Songaila. Nesėkmingai į Seimą kandidatavusi susivienijimo „Už Lietuvą Lietuvoje“ sąrašas B. Valionytė nuskubėjo į Daukanto aikštės rūmus su grupės signatarų laiškų Prezidentei dėl, neva, antikonstitucinių procesų per Seimo rinkimus, kurie buvę... nelaisvi. Dėl rinkimų rezultatų į Konstitucinį Teismą kreipėsi konservatorių diriguojamas Seimas ir

pati Prezidentė. Plika akimi buvo matyti, kad Ekscelencijai nepatiko tai, jog rinkimus laimėjo tos partijos, už kurias ji skatino nebalsuoti. Ir tame fone A. Sakalo moralios politikos imperatyvas minėtame straipsnyje iš tiesų galėjo atrodyti lyg žibalo pylimas į ugnį.

Nauji Seimo rinkimai būtų pareikalavę 17 milijonų litų, būtų anuliuota sąžiningų rinkėjų daugumos valia, o tarptautinėje erdvėje būtų sulyginti su tokiomis šalimis, kur klastojimai iš tiesų paneigia rinkėjų valią. Lietuvoje rinkimų pažeidimai buvo per menki, kad būtų turėję įtakos, išskyrus pora vienmandačių apygardų, galutiniams rezultatams, ką patvirtino ir Konstitucinis Teismas.

„Politikų norai negali tapti realybe, jei tie norai prieštarauja veikiantiems įstatymams. O tokių norų matome po šių rinkimų į Seimą. Pralaimėjusios rinkimus partijos norėtų anuliuoti dabartinius rinkimų rezultatus ir skelbti pakartotinus rinkimus“, parašys delfi.lt portale A. Sakalas, prisipažindamas: „man irgi to norėjosi, kol VRK nepatvirtino rinkimų rezultatų“.

Galima sutikti, kad demokratija brangiai kainuoja, už ją reikia kovoti, bet nepaversti vėzdu – demokratija kaip tik ir yra sugyvenimo, pakantumo kitoms pažiūroms doktrina.

Senos demokratijos šalyse pralaimėjusieji rinkimus šypsodamiesi tiesia ranką nugalėtojams pasveikinti su pergale. Lietuvoje toks gestas, jei laimi kairieji, nepraktikuojamas. Praktikuojama „valstybės kenkėjų“ paieška.

„Nors ketverius metus dešinieji, o ypač konservatoriai, dūsavo apie jiems atitekusį „sunkų palikimą“, iš valdžios garbingai pasitraukti ir pripažinti pralaimėjimo nenori. Ne tik nenori, bet ir aktyviai veikia, kad sutrukdytų normalų,

demokratišką, civilizuotą valdžių pasikeitimą. Tiesą sakant, tai jau jų „tradicija“ nuo 1992 metų, – pastebi Gediminas Kirkilas, išrinktas naujos kadencijos Seimo pirmininko pavaduotoju.

Lietuvoje esama diktatūrinio mąstymo žmonių, kuriems, kaip naujoje I. Liutkevičienės knygoje „Lietuviškas imunitetas“ sako vienas socialdemokratų lyderių Vytenis Andriukaitis, visada atrodo, kad jie yra geriausi, teisingiausi ir gyvenimas bei to gyvenimo normos turi būti konstruojamos pagal juos. Jei atsitinka kitaip, matomi tik priešai. „Ką daryti su priešu? Jų atsakymas paprastas – mušti. Tai nelaisvi žmonės, įkalinti savo doktrinų,“ – pastebi V. Andriukaitis. Tokių fanatikų galėjome matyti ir per šią rinkimų kampaniją – prisiminkime kad ir davatkiškos pagiežos perkreiptą šiaip simpatiškos konservatorės V. Aleknaitės-Abramkienės veidą, kai ji menininkus puolė vadinti XXI a. barbarais. Jų netrūksta ir po rinkimų.

Na, bet sugrįžkime, jei mums dar rūpi morali politika, prie klastotojų. Jų buvo, jų yra, ir vis gūdresnių. Jų ir bus?

Respublikos Prezidentė pasiūlė peržiūrėti Baudžiamojo kodekso straipsnius, numatančius atsakomybę už įvairiausius rinkėjų valios ir rinkimų ar referendumo rezultatų iškraipymo būdus. Vienas iš pažeitimų yra atsakomybės už tokius nusikaltimus griežtinimas, vietoje šiuo metu numatytų dvejų ar trejų metų laisvės atėmimo numatant ketverius arba šešerius, priklausomai nuo veikos sukeltų padarinių. Tai reikalinga užkarda, tačiau tokia bausmė atitolinti sukčius nuo politikos ir valstybės tarnybos gal ir nėra vienintelė panacėja. O ką siūlytumėte jūs, sąžiningi ir aktyvūs rinkėjai? Tie, kuriems ne vis vien, kokia bus Tautos atstovybė. ■

Apgaulė dėl Lietuvos tapo apgaule prieš Lietuvą

Vaclovas PAULAUSKAS

Iš karto prisipažinsiu, kad mano nuomonė dėl rinkimų rezultatų sutampa su Prezidentės ir TS-LKD veikėjų nuomone. Ir jie, ir aš esame nepatenkinti galutiniais rezultatais. Bet tas mūsų sutarimas čia ir baigiasi. Prezidentė viešai agitavo, kaip tam tikrais atvejais sakydavome – „davė suprasti“, kad ji yra patenkinta dešiniųjų valdymu ir nori, kad jie vėl laimėtų daugumą. Na, o patys konservatoriai iki šiol negali susitaikyti su pralaimėjimu ir jau pirmą naujojo Seimo darbo dieną reiškė fiziologinę neapykantą naujai daugumai. Na, o aš norėjau, kad socialdemokratai laimėtų kokius 60-70 mandatų – tuomet tikrai galėtume vykdyti socialiai orientuotos ekonomikos plėtojimą. Nors ir liūdno, išėjo kitaip, teks dirbti koalicijoje su kitomis partijomis, kurias palaikė tam tikra visuomenės dalis, o Darbo partiją – ir gana nemažas rinkėjų būrys. Nesu pastarosios partijos gerbėjas – nesigailėčiau, jeigu ji visai išnyktų iš Lietuvos politinio žemėlapiu. Matyt, kad tenai yra daug nešvarių dalykų, tačiau aišku ir tai, kad tenai ne visi sukčiai ir kombinatoriai – yra ir padorių žmonių, kurie kelia į politiką

atrado per šią partiją. Tai partijai sugriuvus, daugelis jų galėtų tapti kas liberalais, kas socialdemokratais, kas pasuktų į „Tvarą ir teisingumą“, o kai kas atsidurtų ir pas krikdemus. Sunku dabar toje partijoje įžiūrėti kokią nors ryškią ideologiją. Nemažai žurnalistų ir politologų ją linkę gretinti prie kairės, tačiau to tikro kairumo joje visai nedaug – tiktai kalbos apie minimalaus atlyginimo padidinimą. Tuo beveik ir baigiasi rūpestis neturtingesniąja visuomenės dalimi.

Man į širdį įkrito dar pirmą naktį ar dieną po rinkimų pasakyti Viktoro Uspaskicho pažadai pirmiausia mažinti mokesčius turtingiesiems: daugiau uždirbantiems – įvesti vadina-mąsias „Sodros“ lubas“, kad didelius atlyginimus gaunantys žmonės „Sodrai“ mokėtų ne nuo viso atlyginimo. Liberalai, kurie neslepia savo meilės turtingiesiems, jau seniai apie tai kalba, tik prieš rinkimus vinguriavo uodegą ir stengėsi neiškelti savo grobuoniškų siekių. Ne veltui mūsų dešinieji, šiandien rėkiantys apie skaidrią ir dorą politiką, ne vieną sykį ėjo į sandėrius su darbiečiais. Neturėdama aiškos ideologijos ši partija gali būti patogus partneris bet kam, nes svarbiausias jos tikslas – valdžia.

Lietuvoje kairės ir dešinės supratimas yra iškreiptas ir neatitinka pasaulinių standartų. Jei kas neturi fobijų Rusijai, tai tas ir kairysis. Jeigu taip, tai ir ryškiai dešinėsios Silvijos Berluskonio Italijoje, Nikolia Sarkozy Prancūzijoje vyriausybės ar dabartinė Angelos Merkel vyriausybė Vokietijoje – visai ne dešinėsios, bet kairiosios: kaip dažnai bendraudavo ir bendrauja su Rusijos lyderiais, o Prancūzija net karinius laivus parduvinėja! Aišku, kad ne tos vyriausybės kairiosios, bet kai kurių mūsų proteliai yra gerokai aptemę ir iš tokio

neapibrėžtumo išeisime tik tada, kai savo politinę tikrovę matysime realiai, europietiskai, o ne per rusiškų fobijų prizmę.

Netrukus pamatysime, arčiau kairės ar dešinės laikysis Darbo partijos vyriausybės nariai ir parlamento veikėjai, tačiau neabejotinai jie sugebėjo įtikinti didelį būrį rinkėjų, kad rūpinasi kaip tik darbo žmonėmis, nors kasdieninėje praktikoje rastume daugybę atvirkščių pavyzdžių. Žmonės imponavo retorika. Todėl ilgą laiką ir įvairūs sociologiniai tyrimai rodė, kad darbiečiai rinkimuose gali gauti daugiausiai mandatų ar bent jau tvirtai užimti antrąją vietą. Todėl nesuprantu, kokiame velniui tie nevykę rinkėjų papirkinėjimai, kurie, kaip teisingai konstatavo Konstitucinis Teismas, partijai mandatų nepridėjo, o tiktai vieną kitą konkretų politiką sąrašas pakylėjo aukštyne? O štai konservatoriams sociologinės prognozės buvo nepalankios: jiems pranašauta trečią-ketvirtą vietą. Bet jie atsidūrė antroje. Tad verta giliau pasidomėti, ar nepadaryta kokių nors sukybių. Nesugauti pinigais papirkinėjant rinkėjus. Bet ar nepasinaudota administraciniu rezervu? Kaip žinome – Kaune visada laimi konservatoriai. Vietos valdžia jų rankose. Čia skaičiuojant balsus neretai užstringa kompiuteriai, čia ilgiausiai skaičiuojama, tarsi mieste trūktų mokytų žmonių. Jeigu apie tokius faktus išgirstame iš Ukrainos ar Baltarusijos, tai drąsiai sakome, kad valdžia klastoja rinkimų rezultatus. Kas garantuos, kad tų pačių technologijų nepanaudoja ir konservatorių aktyvas?

Kaip sakoma, būkime „biedni“, bet teisingi: V.Uspaskicho dar išvis nebuvo mūsų politikos padangėje, o tie žmonės, kurie dabar vadinasi krikščionimis demokratais, jau klas-

► tojo rinkimų rezultatus! Juokinga buvo per vieną televizijos laidą girdėti, kai socialdemokratų lyderis A. Butkevičius, matyt, buvo pamiršęs, o jo oponentas nenorėjo minėti sau nepalankaus pavyzdžio apie mandatų panaikinimą per teismą, pasakė, kad buvo tokių atvejų ir tiek. O tokie atvejai buvo 1992 metais, kai LDDP triuškinamai laimėjo. V. Landsbergio šalininkai tada dviejose ar trijose vienmandatinėse apygardose grubiai suklastojo rinkimų rezultatus ir LDDP teko kreiptis į teismą: mandatai buvo priteisti kairiesiems. O kiek dar būta nuotykių su balsavimo biuleteniais – tai jie sudeginti, tai kažkur šiukšlių dėžėse atsidūrė! O rinkimų komisijų pirmininkais paskirti dešiniųjų šalininkai yra ne kartą davę nurodymus savo komisijų nariams: bet kokia kaina turi laimėti Tėvynės sąjungos žmonės. Tai man yra patvirtinės ne vienas rinkimų komisijoje dirbęs opozicinės partijos atstovas.

Dar vienas svarbus administracinis resursas, kaip teisingai yra pastebėjusi filosofė N. Vasiliauskaitė, slypi bažnyčioje. Nors oficialioji bažnyčios hierarchija deklaruoja nesikišimą į politiką, tačiau konkretūs kunigai ne kartą yra net iš sakyklų nurodinėję už ką balsuoti: kas padarys priešingai, tas net išrišimo negausias. Doram katalikui tai kur kas didesnis stimulus negu girtuokliui bambalis alaus ar kaliniui puodelis „čefyro“. Nepamirškime ir referendumo dėl stojimo į Europos Sąjungą. Kai valdžia pamatė, kad per mažas rinkėjų aktyvumas, nutarė suaktyvinti dovanomis: antrąją referendumo dieną balsavusiems „Maksima“ vyrams padalino po butelį alaus, moterims – po skalbimo miltelių pakelį. Nereikėjo atsiskaityti, kaip balsavai, svarbu buvo dalyvavimas – kad referendumas būtų įvykęs. Tikslas kilnus, aš irgi džiaugiuosi, kad įstojome į Europos Sąjungą, tačiau, ką atsakyti tiems, kurie teigia, kad į TSRS įstojome per prievartą, o į ES – per apgaule?

1992 metais landsbergistai, klasnodami rinkimų rezultatus, irgi buvo įsitikinę savo darbo kilnumu: buvo sukelta tokia isterija, kad Lietuva jau pražus, kairieji Lietuvą vėl sugrąžins

į Rusijos ar nesamos TSRS glėbį. Naivūs žmoneliai, kurie sudaro didžiausią šios partijos rinkėjų ir aktyvistų dalį, nuoširdžiai patikėjo tuo melu ir stengėsi bet kokiais priemonėmis „komunistų“ neprileisti prie valdžios. Dabar jau laikas įrodė tų fobijų klaidingumą, bet jos vis dar gyvos, jos ir dabar konservatoriams padeda laimėti nemažai mandatų. Apmaudu, kad kai kurie autoriai tas fobijas laiko konservatorių elektorato vertybinėmis nuostatomis. Tai toks pat tikrovės nepažinimas, kaip ir lietuviškas kairės-dešinės kriterijus. Keista, kad šiaip jau blaiviai mąstantis politologas Vladimiras Laučius tvirtina, kad viešojoje erdvėje rinkimus laimėjo dešinieji, o miestuose jie ir mandatų daugiausiai gavo. Mandatų gavo, bet viešosios erdvės jiems laimėti nė nereikėjo: jie ją turi užgrobę nuo 1990 metų. Visi stambiausieji laikraščiai ir žurnalai – dešiniųjų rankose, visos televizijos – dešiniųjų rankose, arba bet jau palaiko dešiniąją politiką, kaip antai LRT. Kada jums teko matyti per kokias nors politikų diskusijas arbitrais pasodintus kairiuosius žurnalistus ar politologus? Metų metais matome tuos pačius „Lietuvos ryto“, „Verslo žinių“, „Veido“ ir panašių medijų veidus. Dedu viltis į naująjį LRT tarybos narį Česlovą Juršėną – gal ateis laikas, kai komentatorių ar arbitrų kėdėse pamatysime „Naujosios kairės“ atstovus ar kairesnius politologus.

Dešinioji ideologija yra užkariavusi visas pozicijas ne tik žiniasklaidoje, bet ir mokyklose – nuo pradinės iki universitetų. Tai anachronizmas – pasakytų vakariečiai. Todėl socialdemokratų laimėtas didžiausias mandatų į Seimą skaičius visuotinio dešinėsios ideologijos viešpatavimo sąlygomis atrodo dar įspūdingesnis. Reikėjo įveikti ne tik dešiniąją ideologiją, bet ir dešiniųjų administracinį resursą, nes pako-reguoti rezultatus „dėl Lietuvos“ jie buvo įpratę nuo seniai.

Per dvidešimt metų iš pirmo žvilgsnio dešiniųjų „kilnūs tikslai“ suformavo neoficialią nuomonę, kad „dėl Lietuvos“ pataisyti rinkimų rezultatus – teisinga ir normalu. Jei galima „dėl Lietuvos“, kodėl negalima dėl atskiros partijos? Todėl iki šiol

atlaidžiai būdavo žiūrima į įvairias dovanėles ir net atskirus tiesioginius rinkėjų papirkinėjimus, juos kolektyviai vežant į rinkimų būstines ar sumokant po dešimtį litų. Iškelti faktai likdavo kalbomis, kol šiemet Darbo partija peržengė visas pakantumo ribas. Blogi kitų partijų praeities darbai nėra lengvinanti aplinkybė. Gerai, kad pagaliau prabudome, kad, kaip sako filosofai, kiekybė peraugo į kokybę. Man keistai atrodo kai kurių žurnalistų klausimas „Kodėl tik dabar tai darote, kodėl tik dabar tai pastebėjote?“ Blogai, kad anksčiau to nematėme, nepagalvojome, bet gerai, kad dabar pamatėme. Vadina-si, visuomenė bręsta, geriau suprantama demokratija. Manau, kad ateityje teks daug ko atsisakyti, ką dabar pakenčiame, priimame kaip paprastą esatį. Juk nenormalu, kad prokurorai turi vaikščioti į Seimą, prašydami leisti Seimo narius patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Tokių žmonių neturėtų būti Seime. Gaila, kad mūsų visuomenė tokia nereikli žmonėms, paskirdama juos į patį atsakingiausią darbą valstybėje. Mano nuomone, tie, kam iškelta baudžiamoji byla, negalėtų būti keliami kandidatais į Seimą. Tie, kas sėdėjo kalėjime, ar buvo kitaip nubausti pagal baudžiamąjį kodeksą, taip pat neturėtų teisės būti renkami į Seimą bent ketvertą ar aštuonetą metų atlikus bausmę. Čia apribojimas turėtų būti padarytas kaip ir Rolandui Paksui. Reikėtų atitinkamai pakeisti Seimo rinkimų įstatymą. Būtina sugriežtinti moralinius kriterijus. Pabūk ne valdžioje vieną ar dvi kadencijas, tada galėsi būti renkamas. Deja, dabar mūsų Seimas atrodo kaip slėptuvė nuo prokurorų. Netrukus pamatysime naujojo Seimo dorovinį testą: ar V.Uspaskichas, N.Venckienė ir kiti įtariamieji ryšis patys atsisakyti imuniteto ir pagal visas teises normas pabandys įrodyti, kaip jie sako, „savo nekaltumą“. Ar vėl liksime apgauti tų, kas nebūdami Seime ar vadovaudami „teisingiausiomis partijoms“ deklaravo teisingumą ir skaidrumą, dėl jo buvo pasiruošę dėti savo galvas ir turtus? Ar įstatymus ir žmones kadaise apgaudinėję vardan Lietuvos, neapgaudinės ir nemulkins pačios mūsų valstybės? ■

Valstybės gerovės tikslas – žmogaus gerovė

Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė pasirašė dekretą dėl Algirdo Butkevičiaus teikimo užimti Ministro Pirmininko pareigas. „Formuoti šešiolikąją vyriausybę siūlau Socialdemokratų partijos vadovui, nes būtent ši partija gavo daugiausia mandatų Seime ir vienintelė sugebėjo suformuoti daugumą“, – sakė Prezidentė, kreipdamasi į Seimo narius ir ragindama palaikyti šią kandidatūrą. Kreipdamasis į Seimo narius, A. Butkevičius pirmiausia padėkojo Jos Ekscelencijai Respublikos Prezidentei už parodytą pasitikėjimą teikiant jo kandidatūrą į Ministrus Pirmininkus ir jam pasakytus gerus žodžius. „Suprasdamas savo atsakomybę Lietuvos žmonėms – ir tiems, kurie palaikė rinkimus laimėjusią Socialdemokratų partiją, balsavo už politines jėgas, sudariusias naują koaliciją, ir tiems, kurie balsavo už kitus kandidatus, tačiau aktyviai pareiškė savo valią ir kuriuos taip pat neišvengiamai palies naujos valdžios sprendimai – esu tvirtai pasiryžęs pateisinti parodytą pasitikėjimą ir įgyvendinti rinkimų pažadus“, – sakė A. Butkevičius. Spausdiname jo kalbą Seime lapkričio 20 d.

Savo sveikinime naujai išrinktam Seimui prezidentė Dalia Grybauskaitė atkreipė dėmesį, kad esame politikos ciklų ir valdžių kaitos centre ir paragino nesiblaškyti. Cituoju: „Turime nueiti iki galo: gebėti užtikrinti tęstinumą finansų stabilumo, energetikos, kovos su korupcija srityse. Linkiu visiems susitelkimo naujiems ir tęstiniais darbams“. Tai paskatinantys ir įpareigojantys žodžiai. Esame pasirengę susitelkti ir kryptingai dirbti, kad žmonių pasitikėjimas ir lūkesčiai būtų pateisinti.

Prieš du šimtus metų Amerikos Prezidentas Abraomas Linkolnas teigė, jog valstybėje valdžia kyla iš žmonių, per žmones ir žmonėms. Ir jei Vyriausybė, rūpinasi tik skaičiais, parametrais, rodikliais, tačiau nepakankamai kreipia dėmesį į tai, kaip gyvena ir kuo kvėpuoja šalies gyventojai, mūsų valstybės piliečiai, kaip tie skaičiai atsispindi žmonių gerovėje, tai – prasta valdžia ir neįautri Vyriausybė.

Visai neseniai Tarptautinio valiutos fondo vadovė Christine Lagar, turėdama galvoje krizėje įklimpusią Graikiją, pareiškė, jog reikalingi ne skubūs, o tvirti sprendimai. Spen-

dimai, orientuoti į ateitį, priimami turint maksimalų sutarimą. Mes, naujoji valdančioji koalicija, taip pat sieksime ne karštligiškų, o tvarių, ilgalaikių sprendimų. Nes per vieną naktį galima tiek supainioti, kad neužteks visos kadencijos viską išpajioti.

Norėčiau pasakyti aiškiai, arba, kaip dabar įprasta sakyti, „pasiųsti žinią“ visoms visuomenės grupėms, pirmiausia, žinoma, darbo žmonėms, verslininkams, investuotojams, taip pat valstybės tarnautojams, visiems mūsų piliečiams – jokių revoliucijų nebus. Bus rimtas atsakingas darbas analizuojant, inventorizuojant vykdomus projektus, vertinant jų perspektyvas **tęstinumo** požiūriu. Galiu tvirtai pažadėti: vertinsime, ne vadovaudamiesi primityviomis schemomis, pavyzdžiui, „kas pradėta ne mūsų, tas blogai“, o remdamiesi objektyviais **profesionalumo, kompetencijos**, dalykinio **išmany-mo** kriterijais.

Mes – naujosios valdančiosios koalicijos partneriai: LSDP, Darbo partija, partija Tvarka ir Teisingumas, LLRA –ėjome į rinkimus atskirai, tačiau mūsų rinkimų programose yra daug bendrų programinių

idėjų bei sąlyčio taškų. Pagal daugumą principinių nuostatų esame kairiojo centro politinės jėgos, todėl veikimo būdus, daugiausiai, ekonominėje finansinėje sferoje, išivaizduojame panašiai. Po rinkimų kai kurie politologai prabilo esą Socialdemokratų partija yra pasislinkusi į politinio spektro vidurį. Galima ginčytis su tokiais vertinimais, tačiau bent vienu atžvilgiu toks tvirtinimas yra prasmingas – laimėjusi Seimo rinkimus LSDP pagal gebėjimą telkti, konsoliduoti, siūlyti suderintus sprendimus ištis yra politinio lauko šerdis. Ir tai, manau, yra garantija, kad naujoji valdančioji koalicija veiks **suderintai** ir bus **stabili**.

Prieš rinkimus buvę valdžioje dešinieji gyrėsi ekonomikos atsiga-vimu, tačiau net ir šiame Seimui pateiktame 2013 m. biudžeto projekte nematyti papildomų biudžeto įplaukų, nenumatyta didesnių asignavimų toms sritims, kurioms labiausiai reikia lėšų, nepateikta biudžetinių ekonomikos skatinimo priemonių. Todėl pirmasis neatidėliotinas darbas, kuris laukia suformavus ir patvirtinus Vyriausybę, – sudarytai darbo grupei atlikti visų ministerijų ►

► veiklos auditą ir peržiūrėti 2013 m. biudžetą.

Mes vadovausimės šiais principais:

Biudžeto išlaidų taupymą grįsime konkrečiais prioritetais: kai kurioms sritims biudžeto išlaidos neturi būti mažinamos, tačiau panaudojamos racionaliau. Augant ekonomikai pirmiausia didinsime finansavimą sritims, užtikrindami gyventojams teikiamų paslaugų apimtį bei kurdami naujas darbo vietas.

Esminis mūsų naujosios ir valdžios vairą perdavusios Vyriausybės politikos skirtumas tas, kad mes visą dėmesį sutelksime ne į biudžeto ir kitų nacionalinių fondų išlaidų mažinimą, bet į ekonomikos atsigavimo generuojamą pajamų didinimą. Investicijų strategija bus sudaroma atsižvelgiant į metų (taip pat tolesnės perspektyvos) ekonominę situaciją, numatant pokyčius, vertinant efektą ir pan., nustatant ekonomiškai pagrįstus, **toliau išdėstytus prioritetus**:

1. Šiandien statistiniai duomenys liudija apie ekonominės plėtros lėtėjimą. Pagrindinis ekonomikos augimo variklis yra apdirbamosios pramonės eksportas. Siekdami didesnės ekonominės nepriklausomybės bei stabilumo ilgalaikėje perspektyvoje, skatinsime pramonės sektorių per mokesstinę politiką (naujų darbo vietų sukūrimui taikysime mokesčių lengvatas), vienu nacionalinių ekonomikos valdymo prioritetu laikysime klasterių arba inovacijų grupių kūrimą.

2. Pagrindinis ekonomikos augimo stabdys, mūsų nuomone – investicijų trūkumas. Į gamybos priemones investuojama itin mažai. Tai ypač sietina su pablogėjusia situacija užsienio rinkose ir dėl to mažesniais nei prieš metus verslo pasitikėjimo rodikliais. Akivaizdu, kad investicijų lygis yra nepakankamas, siekiant išlaikyti tolesnę eksporto plėtrą. Todėl investicijų skatinimas pritraukiant ir užsienio, ir vietinės investicijas (taikant lengvatinių pelno mokesčio tarifą ekonominę naudą sukuriančioms investicijoms), „rudo lauko“ investicijų skatinimas (t.y. apleistų gamyklų infrastruktūros panaudojimas), investuotojų konkurencingu-

mo užtikrinimas yra būtini. Taip pat būtina realiai skatinti modernias bei efektyvias technologijas, o pasiektiems rezultatams įvertinti reikia turėti aiškius kiekybinius ir kokybinius atskaitos taškus.

3. Siekiant energetinės nepriklausomybės, būtina toliau vystyti aiškią Lietuvos energetikos strategiją ir pasirinkti tinkamiausią alternatyvą taikant kaštų ir naudos analizę. Stambiems projektams taikytina bendra Baltijos šalių energetikos strategija, siekiant pritraukti ES paramą. Todėl ir toliau remsime bendros Baltijos šalių elektros rinkos sukūrimą, jungčių su Švedija bei Lenkija tiesimą.

4. Dujų sektoriuje Lietuvai būtina išspręsti dujinio kuro tiekimo sistemos diversifikavimo problemas, sumažinti priklausomybę nuo vieno dujų tiekėjo. Todėl vienas iš prioritetų – suskystintų dujų terminalo statyba.

5. Nors praėjęs šildymo sezonas jau buvo vadinamas istoriškai brangiausiu Lietuvoje, ateinantis šildymo sezonas sąskaitomis pranoks 2011-2012 m. Buvusi valdžia nepadarė jokių sisteminių žingsnių, kad būtų palengvinta ši našta Lietuvos žmonėms. Mes jau nuo kitų metų pavasario pradėsime realius daugiabučių renovacijos darbus, kurie kartu su šilumos ūkio optimizavimu taps nacionalinės energinio efektyvumo didinimo programos dalimi. Kartu su šiuo metu taikomu modeliu įteisingame ir kitus alternatyvius daugiabučių namų renovacijos modelius valstybei ir savivaldybėms prisiimant riziką, priežiūrą ir sukuriant tokią sistemą, kad būsto savininkams tiesiogiai nereikėtų prisiimti jokių kreditinių įsipareigojimų.

6. Nacionaliniu Lietuvos energetikos prioritetu laikome už gamtines dujas pigesnio biokuro plėtrą, nes tai yra vidinis Lietuvos resursas, kuriuo didinsime apsirūpinimo energetiniais ištekliais įvairovę, stabdysime kapitalo išvežimą iš Lietuvos ir galėsime sukurti ne mažiau 20-ties tūkstančių darbo vietų.

7. Mokesčių politikoje laikysimės principo taikyti tik ekonomiškai

pagrįstas, ūkio plėtrą skatinančias, konkrečių visuomenės tikslų siekiančias mokesčių lengvatų sistemas: mokesčių mokėtojų pajamoms, kurios investuojamos į naujų darbo vietų kūrimą, inovacijų diegimą, pridėtinę vertę sukuriančioms investicijoms. Be to, sieksime, kad mūsų mokesčių politika užtikrintų verslui mokesstinės aplinkos pastovumą – apie mokesčių bei kitų verslo sąlygų pokyčius verslas bus informuojamas iš anksto, numatant tai atitinkamoje programoje, siekiant planuojamų investicijų sėkmingo įgyvendinimo.

8. Skatinsime smulkų ir vidutinį verslą, siekdami sudaryti palankesnes mokesčines sąlygas naujai steigiamoms įmonėms, peržiūrėdami smulkaus ir vidutinio verslo pajamų apmokestinimo tarifus bei sąlygas, numatant jų lengvinimą etapais aiškiai apibrėžtoje perspektyvoje (1 – 5 metams). Mažinsime įmonių įregistravimo kaštus, įstatinio kapitalo dydį ir pan. Viso šio proceso tikslas – sukurti aiškią bei skaidrią mokesčių lengvatų naujoms įmonėms sistemą.

9. Skausmingiausias Lietuvos ekonomikai išeinančios Vyriausybės palikimas – rekordiniai pagal savo mastus nedarbas, emigracija bei šešėlinė ekonomika. Todėl spręsti problemas būtinas sisteminis požiūris – Nacionalinė užimtumo programa su aiškia ekonomikos skatinimo, ekonomikos augimo ir naujų darbo vietų sukūrimo strategija.

10. Ypatingas dėmesys turi būti skiriamas jaunimo nedarbui. Priemonės įgyvendinti būtina efektyviai panaudoti Europos socialinio fondo ir Europos regioninės plėtros fondo lėšas. Jos bus nukreiptos jaunimui įdarbinti ir verslo, gamybos praktikai, mokymui, socialiai atsakingiems darbdaviams remti. Be to, būtina tobulinti studijų finansavimo strategiją – kad profesinio mokymo ir studijų programos atitiktų darbo rinkos poreikius.

11. Ūkyje susidariusias disproporcijas galima išlyginti per lanksčias perkvalifikavimo ir kvalifikacijos ugdymo programas. Reikia glaudžiai bendradarbiauti su verslininkais, dirbant pagal jų „užsaky-

mus“, valstybės sąskaita siekiant sumažinti struktūrinį nedarbą bei užtikrinti būsimas darbo vietas.

12. Dar vienas prioritetas – efektyvus valstybės valdymas. Būtina atstatyti valstybės valdymo institucijų veiksmingumą. Ministerijų skaičius nebus keičiamas, valdymo aparatas nedidės, tačiau funkcijos turi būti efektyviai perskirstomos tarp esamų ministerijų. Siekiant vertinti bei valdyti valstybės (ir savivaldybės) institucijų veiklos efektyvumą, visoms ministerijoms, ateityje ir savivaldybėms, diegsime valdžios institucijų veiklos rezultatų monitoringą per strateginio valdymo rodiklių sistemą. Šiam tikslui kursime viešųjų finansų integracinę duomenų bazę.

Korupciją ir biurokratiją įveiksime informacinių technologijų plėtra, atribodami nesąžiningus valdininkus nuo žmonių problemų sprendimo. Kitas labai svarbus darbas – valstybės turto valdymo centralizavimas, kuris padės efektyviai valdyti turimą turtą ir sutaupyti nemažai valstybės lėšų. Be to, kursime integruotą, skaidrią viešųjų pirkimų sistemą, pagal kurią būtų užtikrintas sistemų integralumas ir proceso nepertraukiamumas nuo pirkimo planavimo ir sutarties sudarymo, mokėjimų ir sutarties užbaigimo. Nes dabartinė valdžia netenkina nei žmonių, nei verslo, nei valstybės interesų. Čia paminėjau tik keletą svarbių dalykų, kitus plačiau aptarsime tuomet kai pristatysime naujos Vyriausybės programą.

Ir visos valstybės, ir atskiros žmogaus gerovės pagrindas – pajėgi, lanksčiai persitvarkanti, konkurencinga ekonomika. Tačiau ar gali būti konkurencinga šalis, kurioje didesnė dalis gyventojų yra už skurdo ribos, o kita dalis neturi darbo, kurioje šešėlinė ekonomika viršija 30 proc., kuri neturi energetinių šaltinių savarankiškumo ir kurios skolos našta perkopė 50 mlrd. litų? Tikrai NE. Mes puikiai suvokiame šią situaciją.

Nuo ko priklausys Lietuvos ekonomikos sėkmė? Nuo atsakingai vykdomos ekonomikos skatinimo programos, didėjančio darbo našumo, tikslingai ir racionaliai pa-

naudojamų Lietuvos biudžeto ir Europos Sąjungos lėšų, darnios ir teisingos mokesčių sistemos, atsaikingai ir efektyviai dirbančių valdžios institucijų. Taip, tai svarbūs, tačiau ne vieninteliai veiksniai.

Pats didžiausias išbandymas kitais metais bus pirmininkavimas Europos Tarybai. Tai išbandymas ne tik naujai valdžiai, bet ir dvidešimt metų kurtai ir puoselėjai diplomatinei tarnybai. Pasirengimas pirmininkavimui jau prasidėjo, patvirtinti ir mūsų prioritetai: 1. Energetinis saugumas, 2. Rytų kaimynystė, 3. Baltijos jūros strategija, 4. ES išorinių sienų saugumas. Tai labai svarbūs mums prioritetai, daugiausia liečiančius mūsų santykius su kaimynais. Kaip sakydavo Prezidentas Algirdas Brazauskas, „Tikriausias saugumas – geri santykiai su kaimynais“. Deja, buvusi valdžia nerodė didelio entuziazmo įgyvendinant šiuos prioritetus. Manau, kad atėjo laikas atsikratyti senųjų dogmų ir baubų, ir vertinti užsienio politiką pagal naudą Lietuvai. Tikroji vertybinė užsienio politikos orientacija – Lietuvos žmonių interesų gynimas.

Prezidentė Dalia Grybauskaitė viename iš savo Metinių pranešimų yra sakiusi: „Valstybė stipri tiek, kiek žmonės tiki jos teisingumu“.

Žmonėms reikia valstybės vizijos. Mūsų Vyriausybės programa, kurią mes pateiksime, ir bus ši vizija - aiški, suprantama vystymosi perspektyva, kuri suteiks pagrindą **oriam, visaverčiam** gyvenimui. Žmonėms reikia valdžios, kuria jie, jausdami teigiamus veiklos rezultatus, **tikėtų** ir tikrai **pasitikėtų**. Tik tuomet galime tikėtis įveikti krizę, ir ekonominę, ir dvasinę.

Iš krizių išbristi ir savo valstybę prikelti pajėgūs tik patys žmonės, susitelkę, mobilizavę savo kūrybinę energiją. Valdžia gi turi elgtis išmintingai – ir netrukdyti, ir įkvėpti, ir paskatinti, kiek įmanoma, padėti, ypač socialiai pažeidžiamiems. Būtent tokia valdžia tikima, būtent tokią – pasitikima.

Demokratiškoje valstybėje žmonės negali būti laikomi objektu ar priemone. Valstybės gerovės tikslas

ir matas yra kiekvienas konkretus žmogus, jo **gerovė**. Juk, kaip sakė garsus ekonomistas, Nobelio premijos laureatas Jozefas Stigliccas, gerovę reikėtų vertinti būtent iš namų ūkio perspektyvos. Esu įsitikinęs, kad tik tokia perspektyva leidžia realiai įvertinti bet kokios Vyriausybės darbus.

Vienas žinomas politikas į klausimą, koks dalykas jam palikęs didžiausią įspūdį per rinkimus, atsakė: „Rinkimų kampanijos metu tvirtiname, kad situacija šalyje katastrofiška. Atėję į valdžią labiausiai nustebome pamatę, kad iš tikrųjų buvome teisūs“. Šiuo atveju tikrai nematau, kad būsiu itin nustebintas. Žinoma, tikėtina, kad pradėjus veikti naujai Vyriausybei paaiškės, kad padėtis labiau komplikauta, nei įsivaizdavome. Tačiau esame tam pasiruošę.

Būdami opozicijoje aktyviai kritikavome buvusiąją valdančiąją daugumą ir teikėme pasiūlymus. Kritikavome ir už tai, kad išsamesne informacija buvo vangiai dalijamasi su opozicija, ji buvo nenoriai pateikiama visuomenei, nepasitikint Lietuvos žmonių išmintimi. Mes taip nesielgsime, mes tikimės, kad ir dabartinė opozicija parems mūsų siūlomus, Lietuvai reikalingus darbus.

Turime stiprią, susitelkusią, darbiningą, kūrybišką komandą. Visus tuos ketverius metus mes ne tik kritikavome valdžią, tačiau ir analizavome situaciją, teikėme pasiūlymus. Galiu drąsiai pasakyti – jei būtų įsiklausyta į mūsų kritiką, pastabas, pasiūlymus, Lietuva būtų patyrusi daug mažesnius nuostolius ekonomikoje bei ūkyje.

Ir į rinkimusėjome ne tuščiomis. Todėl ir grįžtame į valdžią ne tik su realistiška, ūkio atgaivinimą skatinančia rinkimų programa, kuri taps Vyriausybės programos pagrindu, bet su paruoštais įstatymų ar jų pakeitimų projektais, su kompleksinėmis problemų sprendimo programomis, būtinų priemonių planu, finansavimo poreikiais, šaltiniais, realiais galutiniais rezultatais. Atėjo laikas darbams ir tam mes esame pasirengę! ■

Apie tai, kas svarbu valstybei

Piliečio, kuriam rūpi Lietuvos pažanga, memorandumas

Rinkimų į Seimą kampanijoje visos partijos ir pavieniai kandidatai tiesiog varžyte varžėsi įvairiausių nepamatuotų pažadų dalybose. Tuo tarpu mūsų visuomenės ir valstybės laukia daug iššūkių ir neatidėliotinų sprendinių problemų. Akivaizdu, jog kai kurie dalykai mūsų valstybėje badyte bado akis, tačiau įvairiais sumetimais apie juos stengiamasi nekalbėti.

Alfonsas BRAZAS

Kokios aktualiausios problemos bei neatidėliotini darbai laukia mūsų - siekiančio Lietuvos pažangos, racionalaus ir atsakingo piliečio akimis? Anksčiau („Gairės“, Nr. 8) apžvelgėme sritis, vienaip ar kitaip susijusias su fiskaline politika. Šįkart – apie savivaldą ir socialinę infrastruktūrą.

Politikų ir valstybės bei savivaldybių tarnautojų darbo apmokėjimo sistemos sutvarkymas

Šiuo metu atlyginimų (ir jų priedų) dydžiai politikams, teisėjams bei valstybės ir savivaldybių tarnautojams faktiškai yra nustatomi kaip kam šauna į galvą; aišku yra ne visiškai taip – tam tikra tvarka vis tik egzistuoja, nors ji yra neracionali ir neteisinga.

Kažkodėl net aukštos kvalifika-

cijos kultūros darbuotojai gauna daug mažesnę atlyginimą už savivaldybės administracijos eilinį valdininką (tarnautoją)? Nekalbant jau apie visus kitus, taip pat akis badančius, neteisingus, neobjektyvius ir neracionalius dalykus.

Taip pat nuolat kyla diskusijos ir problemos dėl valstybės ir savivaldybių tarnautojų skaičiaus. Kiek jų yra ir turi būti? Atsakymas – tiek, kiek reikia tinkamam (efektyviam ir kokybiškam) nustatytų funkcijų vykdymui ir *kiek leidžia biudžetų galimybės mokėti nustatyto dydžio atlyginimą*.

Taigi visi politikai, teisėjai ir kiti valstybės bei savivaldybių tarnautojai turėtų būti suskirstyti į 10-11 kategorijų (lygių) ir jų atlyginimas gali skirtis ne daugiau kaip 10-15 kartų.

T. y., jeigu savivaldybės administracijos *valytojai* yra nustatytas 1000 Lt/mėn. atlyginimas – tai *Prezidentei* (aukščiausiai valstybės pareigūnei) jis gali būti ne didesnis negu 15 000 Lt/mėn. *Visų kitų politikų, teisėjų bei valstybės ir savivaldybių tarnautojų atlyginimai turi tilpti (pasiskirstyti) tame intervale - nuo 1000 Lt/mėn. iki 15 000 Lt/mėn. - priklausomai nuo pareigybės (pareigų) lygio (kategorijos)*.

Tokia politikų, teisėjų ir kitų valstybės bei savivaldybių tarnautojų pareigybių (pareigų) ir atlyginimų dydžių matrica jau seniai yra

taikoma senosiose ES šalyse, ir ne tik jose. Ypač racionaliai šitie klausimai yra sutvarkyti šiaurės Europos šalyse.

Ir jokių atlyginimų priedų, kurie nustatomi neaišku kuo remiantis, neturi būti. Atlyginimo priedai mokami tik už ištarnautą laikotarpį. Už kiekvienus ištarnautus 5 metus ~ 5÷10% atlyginimo priedas.

Tas pats turi būti pritaikyta ir valstybės bei savivaldybių kontroliuojamų įmonių vadovams – negali jiems būti mokama daugiau net negu Prezidentei (taip, deja, dabar yra).

O atlyginimų priedai (visiems šių įmonių darbuotojams) turėtų būti susiejami su įmonių pelningumu – koks įmonės pelningumas, toks ir mokes fondo priedas premijoms iš(si)mokėti. Tada nebekiltų ir jokių problemų dėl valstybės ir savivaldybių biudžetų pajamų iš šių įmonių dividendų – jie tikrai žymiai išaugtų (bent jau įmonių direktoriai tuo tikrai pasirūpintų).

Taigi visi tie valstybės ir savivaldybių tarnautojų atlyginimų už darbą klausimai turi būti sutvarkyti iš esmės. Tam tereikia tik politinės valios, kurios, deja, iki šiol nebuvo.

Teisėjų, prokurorų, policijos vadovų rinkimai

Akivaizdu, kad žmonėms jau iki gyvo kaulo įgriso teismų, prokura-

tūros ir policijos savivalė ir neteisybė, kuri juose klesti.

Išeitis – visų lygių teismų, prokuratūros (įskaitant regioninius padalinius) ir policijos (įskaitant visus komisariatus) vadovų rinkimai.

Dalyvauti rinkimuose galėtų *tik atitinkamą išsilavinimą ir patirtį turintys asmenys*, o rinkimus būtų galima organizuoti pasitelkus šiuolaikines informacines technologijas.

Reikėtų rimtai svarstyti klausimą net dėl visų apskritai teisėjų rinkimo, o ne jų skyrimo į pareigas. Beje, JAV teisėjai, prokurorai, policijos vadovai yra renkami piliečių – ir tai tikrai pasiteisino.

Savivaldos ir regionų (valdymo) reforma

Šiuo metu Lietuvoje yra 60 savivaldybių ir 10 apskričių (su nedideliais regionų plėtros tarybų sekretoriatais). Akivaizdu, kad Lietuvoje neatidėliojant turi būti steigiamos naujos savivaldybės – visai eilei gana didelių miestų (taip vadinami antrieji savivaldybių miestai) ir jų apylinkėms suteikiant savivaldos teises.

Taigi jau per artimiausią laikotarpį – iki ateinančių savivaldybių rinkimų – turi būti įsteigtos Prieulės, Salantų, Ventos–Akmenės, Žagarės, Kuršėnų, Varnių, Skaudvilės, Ariogalos, Veliuonos, Veisiejų, Daugų, Eišiškių, Aukštadvario, Vievio, Rūdiškių, Jašiūnų, Nemenčinės, Pabradės, Švenčionėlių, Dūkšto, Pandėlio, Vabalninko ir kitos savivaldybės. Priešingu atveju, visi tie išvardinti miestai ir miesteliai tiesiog toliau degraduos, o žmonės iš jų išvažiuos.

Naujai įsteigtų Pagėgių, Rietavo, Kazlų Rūdos ir Kalvarijos (jau nekalbant apie Elektrėnų) savivaldybių pavyzdys kaip tik ir parodo, kad, suteikus savivaldos teises, šitie miestai tiesiog suklestėjo.

Kodėl savivaldos teisės nesuteikiamos likusiems aukščiausi išvardintiems miestams ir miesteliams bei aplinkinėms seniūnijoms? Ko lau-

kiama? Kad šitie miestai, miesteliai ir apylinkės aplink juos dar labiau nuskurstų? Beje, noriu pastebėti, kad Pagėgiai turi vos 3000 gyventojų(!) bei paklausti, kodėl bei kuo Varniai yra blogesni už Rietavą?

Regionus – apskritis taip pat būtina tinkamai sutvarkyti, nes dabar juose reikalus faktiškai tvarko regiono savivaldybių merai ir vicemerai – *ne visada vieni su kitais susikalbėdami*. Rezultate – didžioji dalis ES paramos regionams plėtoti nusėda didmiesčiuose.

Todėl, reikėtų suteikti apskričių (regionų) teises 5 didiesiems Lietuvos miestams: Vilniui, Kaunui, Klaipėdai, Šiauliams ir Panevėžiui, o likusias (be šių miestų) apskritis sustambinti iki kokių penkių – šešių regionų (vietoje dabartinių 10 apskričių).

Tie naujai suformuoti regionai turi turėti tiesiogiai renkamas tarybas ir rūpintis, visų pirma, regionų plėtra – rengti ir įgyvendinti regionų plėtros planus. Nieko naujo - tai daro senųjų ES šalių-narių regionai ir iš to turi didelę naudą.

Pagaliau, seniūnijų reikalai. Kaimiškos (ne miestų) seniūnijos turėtų rinkti savo tarybas ir turėti savo administracijas. Visa tai tikrai pagerintų reikalų tvarkymą jose – visų pirma vietos valdžia būtų arti savo žmonių ir ji, be ko kito, rūpintųsi vietos ekonomikos plėtojimu.

Neatlikus aukščiau minimų pertvarkymų, Lietuvos kaimiškos vietovės vis labiau atsiliks nuo didmiesčių ir spartėjančiai praras savo gyventojus – *t. y. tiesiog vyks priverstinė urbanizacija*.

Būtinios miestelių ir gyvenviečių socialinės infrastruktūros išlaikymas (sukūrimas)

Su aukščiau aptariamu klausimu – savivaldos suteikimu seniūnijoms – glaudžiai yra susiję dar keli klausimai: socialinės infrastruktūros objektų (mokyklų, bibliotekų, kultūros namų, medicinos punktų) išsaugojimas (sukūrimas

– jeigu jau nebėra) bent jau stambiuose miesteliuose ir gyvenvietėse. Nes jeigu nebeliks šių aukščiau minimų socialinės infrastruktūros objektų - *miesteliai ir gyvenvietės tiesiog palaipsniui žlugs*.

Mokykla (kartu su biblioteka) ir medicinos punktas – yra esminiai dalykai, svarbūs miestelio ar gyvenvietės perspektyvai.

Todėl, miestelių ir gyvenviečių pradines ir pagrindines mokyklas būtina išsaugoti, *nesvarbu kiek vaikų jose besimokytų*. Aš, pavyzdžiui, baigiau Eisraviškių (dabar Pagėgių savivaldybė) pradinę mokyklą 1968 m., kai joje tuo metu bebuvo mažiau kaip 20 mokinių; bet dėka puikaus mokytojo (amžiną atilį Emilio Stasiulio) gavau puikų išsilavinimą, kuris padėjo visuose vėlesniuose gyvenimo etapuose. Tad maža mokyklėlė yra ne problema - o tiesiog miestelio (gyvenvietės) būtinybė.

Tas pats ir dėl medicinos punkto – jį bent jau stambiame mieste lyje (gyvenvietėje) tiesiog būtina išsaugoti. Todėl, kuo greičiau *uždarykim tas neefektyvias mažas ligonines* (kartais net su slaugos skyriais – vietoj jų kurkim slaugos namus (pensionatus)) mažesnėse savivaldybėse (pastaba - kai kurios, didesnės, savivaldybės dabar turi net po 2 ligonines) - *paverskim jas efektyviomis poliklinikomis ir steigim ambulatorijas bei medicinos punktus, ten, kur jie dabar yra tiesiog būtini*.

Suprantame, problema pinigai, tiksliau jų stygius – bet bent jau stambių miestelių (gyvenviečių) mokykloms ir medicinos punktams jų turi būti surasta. Kiek gi galima gyventi kaimo sąskaitą? Nuimkim truputį nuo didmiesčių (kiek sporto – kultūros rūmų juose pristatyta!) ir *duokim kaimo žmogui tai, kas jam gyvybiškai reikalinga*.

Energetika ir aplinkosauga

Tai yra praktiškai visų politikų arklukas šiuo metu – kurį kinkosi kas tik netingi. Bet ar tie politikai ►

► patys supranta, ką jie šneka? Klausimai yra tikrai sudėtingi ir reikalaujantys specialaus pasirengimo, bent jau pakankamos ir tinkamai pateiktos informacijos.

Taigi, dėl energetikos: statyti naują Visagino atominę elektrinę (VAE) ar ne – plėtoti vien tik atsinaujinančių išteklių energetiką? Atsakymas nevienareikšmiškas, o vykstanti diskusija – nedalykiška ir, kai kada net dirbtinai supainiota.

Su VAE viskas būtų lyg ir aišku – bet tik tuo atveju, jeigu būtų statomi 2 blokai (nes vienas veiks nepakankamai intensyviai – kartas nuo karto reikės jį stabdyti) ir jeigu būtų pateikiamas sąžiningai parengtas verslo planas, na ir jeigu Lietuva turėtų pakankamai pinigų (o ne skolų – kaip dabar). Deja, viso to nėra. Todėl ir apsisprendimas sudėtingas.

Nors ir akivaizdu, jog VAE pagaminama elektros energija greičiausiai bus pigesnė (bent artimiausioje prognozuojamoje perspektyvoje) už alternatyvios elektros energijos supirkimo kainą (net ir už vėjo energiją).

Tačiau, atsinaujinančių išteklių energetiką būtina plėtoti ir dėl kitų priežasčių. Biodujų (iš bioskaidžių atliekų) energetiką reikia plėtoti dėl to, jog tiesiog būtina perdirbti bioskaidžias atliekas – gaminti iš jų biodujas, o gautą raugą kompostuoti, grąžinant humusą į dirvą.

Nedidelės galios (iki 1 MW) biodujų jėgainių rėmimas kartu būtų ir ūkininkų rėmimas – tereikia tik nustatyti tinkamas, ūkininkams palankias ir priimtinas, to rėmimo formas (o ne tai, ką siūlo Energetikos ministerija – konkuruoti su stambiais kapitalistais). Ūkininkai biodujų jėgainėse perdirbtų savo (ir kaimynų) bioskaidžias atliekas: mėšlą/srutas ir augalines žemės ūkio atliekas, taip pat žemės ūkio produkcijos perdirbimo atliekas bei maisto/virtuvių atliekas iš maitinimo ir prekybos įmonių ir net iš daugiabučių namų. Išgavus biodujas gautas raugas būtų maišomas su

šiaudais ir gaminamas kompostas – organinė trąša/dirvos organinis pagerintojas. *Taigi būtų vykdomas uždaras gamybos ciklas – iš dirvos paimama ir vėl grąžinama į dirvą.*

Būtina plėtoti ir biokuro energetiką – tiesiog panaudoti tuos išteklius, kurie yra mūsų miškuose ir iš dalies laukuose (šiaudai (dalis jų), o perspektyvoje ir greitai augantys energetiniai augalai). Dėl to, greičiausiai, atpigėtų (bent jau nebebrangėtų) ir šiluma.

Visiškai kvilai skamba nenoras panaudoti energijos gamybai likusias (po išrūšiavimo jų susidarymo vietoje) komunalines atliekas (bent jau jų kalingąją dalį). Randasi net tokių, kurie aktyviai priešinasi šiems planams – nors tai visiškai pasiteisino šiaurės Europos šalyse ir daug kur kitur. Tik reikėtų atkakliai siekti, kad koncesija specialioms kogeneracinėms jėgainėms, kūrenamoms atliekomis, statyti ir jas eksploatuoti Vilniuje ir Kaune (Klaipėdoje tai, deja, buvo tiesiog pražiopsota; o vietos valdžia paslaugiai pasitarnavo (greičiausiai ne už aciū) suomių kapitalui) – būtų suteikta konkurso būdu tam, kas pasiūlys palankiausias atliekų priėmimo ir šilumos bei elektros energijos pardavimo sąlygas.

Akivaizdu, kad aplinkosauga ir toliau turi išlikti visų dėmesio centre. Kas konkrečiai dėl komunalinių atliekų tvarkymo – tai jos, visų pirma, turi būti rūšiuojamos susidarymo vietoje (atskiriamos antrinės žaliavos bei maisto/virtuvės ir žaliosios atliekos; pastarosios panaudojamos biodujų ir/ar komposto gamybai), o kas lieka – apdorojamos mechanškai/biologiškai ir sukūrenamos (kaloringoji dalis); tik mažesniąją jų dalį saugiai šalinant sąvartyne (visiškai to išvengti dar ilgą laiką – deja, nepavyks). Tokiai strategijai įgyvendinti ir turėtų būti skiriamas dėmesys, o ne tuščioms išsigalvotoms kalboms – nes kitos racionalios strategijos tiesiog nėra (neegzistuoja).

Į gamybą būtina diegti maža-

atliekas ar beatliekas ir mažai gamtą teršiančias technologijas – tai yra tiesiog neišvengiama ir tai turi būti skatinama.

Jaunų šeimų skatinimas

Kokia didžiausia jaunos šeimos problema, kuri jos laukia beveik visada? Ogi banali būsto problema – kur įsikurti?

Jauna šeima, jeigu neturi turtinų tėvų, mūsų sąlygomis apie savo būstą gali tik pasvajoti ir... (jeigu pasiseks) įsigyti jį jau brandžiam amžiuje arba senatvėje.

Jauna šeima, ypač jeigu gimsta vaikas, paprastai susiduria su rimtomis finansinėmis problemomis – ir išsinuomoti būstą jai dažnai būna ne pagal išgales.

Todėl jaunimas ir bėga į užsienius – nes ten, nors aplinka ir svetim, bet egzistuoja realios perspektyvos (ir galimybė oriai įsikurti).

Taigi, akivaizdu, kad yra reikalinga speciali socialinio būsto programa jaunoms šeimoms.

Jeigu norime, kad gimstamas didėtų ir Lietuva neišsivaikščiotų bei neišmirtų – trūks plyš būtina rasti pinigų ir šią specialią būsto jaunoms šeimoms programą vykdyti.

Jeigu jauna šeima, kuriai suteiktas socialinis būstas, pagimdo ir prižiūri du vaikus – leisti jai šitą būstą išsipirkti lengvatinėmis sąlygomis išsimokėtina. O jeigu jauna šeima pagimdo ir augina tris ar daugiau vaikų – jai turėtų būti suteikta ir rimta finansinė parama.

Dar viena jaunos šeimos problema – kur dėti vaiką iki jis pradės lankyti mokyklą. Tai, kad senėjančioje, išmiršančioje ir išsivaikščiojančioje Lietuvoje vis dar katastrofiškai trūksta lopšelių – darželių vaikams, kitaip nei cinišku pasityčiojimu pavadinti tiesiog neįmanoma. Didžiuliams ir brangiems sporto – koncertų rūmams pinigų yra, o lopšeliams – darželiams – ne. Tai ar mes sveiko proto, ar?..

Dar daug svarbių, gal net svar-

besnių už išdėstytus, iššūkių ir problemų liko nepalietų – bet, manau, kad ir iš to, kas pateikta, susidarytų aiškus būsimos Lietuvos vaizdas ir jos perspektyvos.

Surašiau visa tai, kas pateikta aukščiau, ir apie ką diskutuoju pastaruoju laiku su draugais ir pažįtamais – nes atrodo, kad partijos ir pavieniai politikai to tiesiog nema-

to ar nenori matyti (o jeigu ir mato – tai nekalba, nes nepopuliaru).

Kad artimiausiais metais padėtis iš esmės pasikeistų, nesėdėkime sudėję rankas kaip iki šiol – o veikime: *patys, su draugais ir kaimynais, su pažįstamais, aiškinkimės ir diskutuokime, burkimės draugėn – kurti pilietinę visuomenę.*

Todėl visiems linkiu kantry-

bės ir ištvermės bei būti aktyviais (*bendriems reikalams skirti nors šiek tiek savo laiko, atsitraukus nuo darbo ir šeimos*) - nesusiviliokit jokios partijos nerealiais pažadais, nes skaudžiai nusivilsit.

Taigi viskas mūsų – piliečių rankose... Jeigu dar ne dabar, tai ateityje – tikrai. ■

Ko nepasakė EP pirmininkas Martinas Šulcas

Petras EIDUKEVIČIUS

Savo išvadomis apie dabartinį kapitalizmą („Gairės“, 2012, Nr. 8) Europos Parlamento pirmininkas primena tarpukario mūsų filosofo Antano Maceinos įžvalgas. Šis savo „Raštų“ II tome pateikė esminį kapitalizmui priekaištą, pavadinęs „pajamų be darbo“ dominavimą – didžiųjų pelnų darymą kapitalo manipuliacijomis (spekuliacijomis, pagal M. Šulcą) – „socialiniu parazitizmu“.

M. Šulcas kalba ne teorinėmis įžvalgomis, bet pasiremdamas realiais dabartinės praktikos faktais: „kapitalizmas be rizikos – tai pati prasciausia, labiausiai korumpuota kapitalizmo forma. Kapitalizmo be rizikos valdymo principas veikia taip, kad gautas pelnas privatizuojamas, o patirtų nuostolių našta suvisuomeninama. Ne kas kitas, o paprasti žmonės apmoka sąskaitas spekuliantams.“ Pučiasi valstybių skolos tiems spekuliantams.

Padėtis pagal EP pirmininką „be šviesos tunelio gale <...> mes įstrigome lyg būtume patekę į užburtą ratą! Būkime atviri: dešiniųjų receptai krizei gydyti neveikia“.

Kaip išeitį EP pirmininkas siū-

lo: „Mums reikia finansinių sando-rių mokesčių visoje Europoje! Tai moralinio padarumo ir socialinio teisingumo klausimas!“ Tačiau ar varta tikėtis iš finansinių spekuliantų padarumo ir tų mokesčių mokėjimo, jei jiems nuspėjauti į paprastą sveiką protą, negalvojant apie skolų burbulų sprogimo pasekmes, kurios graso nušluoti finansinę sistemą kartu ir jais pačiais.

Praktiškai tuos dabartinius, pažangiose valstybėse taikomus progresinius, mokesčius renka, administruoja tie patys „socialiniai parazitai“ – privatūs bankai, kuriems kaip nors išsisukti nuo dalies mokesčių mokėjimo yra maksimalaus pelno viena iš aksiomų. Be to, egzistuoja ir mokesčių parazitai – valstybės su „rojaus“ mokesčiais, gelbstinčios bėglius nuo mokesčių. Kol neturime valstybinių komercinių bankų mokesčiams surinkti ir administruoti, kova su privačių bankų savivaliavimu ir finansinės sistemos stabilumo griovimu yra akivaizdžiai beviltiška.

Tenka pripažinti, kad tokiems žingsniams Europos Sąjunga dar nepribrendusi. Apie tai dar nekalba ir vienas iš drąsiausių šios sistemos kritikų Vokietijos socialdemo-

kratas M. Šulcas. ES dar vargsta su mokesčių suvienodinimu, norint priartėti prie vienodų verslui sąlygų ekonomiškai integruotoje Europoje. Matome, kokios absurdo manipuliacijos vyksta Lietuvos vietoje erdvėje dėl progresinių mokesčių principo. Apie dabartinių mokesčių žiaurų regresinį pobūdį – naudingą vien turtingiesiems – debatavo per TV retai kada tenka išgirsti net iš progresinių mokesčių šalininkų.

Tačiau neverta nusiminti. Tegul panikuoja kapitalo ir tiesos „manipuliatoriai“ – „socialiniai parazitai“. Istorijos ratas sukasi pažangos – aukštesnio darbo pasidalinimo kryptimi. Tiems, kurie darbą, kaip pajamų šaltinį, iškeitė į kapitalo manipuliacijas, ateitis nieko gera nežada. Skolų burbulai jau kalba apie įžvalgaus A. Maceinos išpranašauto „kapitalizmo žlugimo“ realias konkrečias prielaidas.

Klausimas mums – ne pasi- viems istorijos vyksmo stebėtojams – kuo mes konkrečiai galėtume prisidėti prie tikrosios pažangos? Pradžiai bent tuo – geriau suprasti, kas dabar vyksta. ■

Renovacija: rizikuos ne gyventojai, bet valstybė

Socialdemokratai dar vasaros pradžioje parengė Nacionalinę energinio efektyvumo didinimo programą, tačiau vos galą su galu suduriantys gyventojai vis gąsdinami renovacijos baubu. Renovacija – ne baubas, ji bus naudinga paties gyventojams, nes jiems nereikės įsipareigoti bankams, o nauji mokėjimai neviršys esamų.

Algirdas BUTKEVIČIUS

LSDP pirmininkas

Nacionalinė energinio efektyvumo didinimo programa yra „skėtinė“ – apima energijos vartojimo efektyvumo didinimo priemonių įgyvendinimą energijos gamybos, tiekimo ir vartojimo sektoriuose, paprastais žodžiais tariant, planuojamas perėjimas prie biokuro katilinių, šilumos ūkio optimizavimas, gyvenamųjų bei ir visuomeninių pastatų renovacija. Esminis šios programos tikslas – kad gyventojai mažiau mokėtų už savo būsto šildymą.

Daugiabučių savininkams būtų užtikrintos geresnės gyvenimo sąlygos ir pastatuose energija būtų ne paleidžiama vėjais pro plyšius ir nesandarius langus, bet vartojama efektyviai. Sumažėtų importuojamų dujų sunaudojimas šilumos gamyboje bei kapitalo išvežimas iš Lietuvos, o pinigai liktų Lietuvos ekonomikoje.

Daugiabučių renovacija – viena iš šios programos priemonių. Suprantama, kad renovacijos tema sukelia visuomenėje įtampą, juk gyventojai mano, jog bus priversti įsipareigoti bankams, tačiau ši nuomonė klaidinga, žmonėms paprasčiausiai trūksta informacijos. Pagal naują modelį valstybė ir savivaldybės prisiimtų visą riziką už būsimuosius projekto rezultatus,

būsto savininkams nereikėtų prisiimti jokių kreditinių įsipareigojimų.

Mūsų siūlomos Energinio efektyvumo didinimo daugiabučiuose pastatuose programos – tai alternatyva šiuo metu veikiančiai Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programai, kurios niekas nesiruošia naikinti. Tai reiškia, kad jeigu namo gyventojai nenori laukti, kol savivaldybė parengs programą ir pradės renovavimo darbus, jie gali skolintis iš banko ir pradėti savo namo renovaciją.

Gauname daugiabučių gyventojų laiškų, kuriuose baiminamasi, kad vėl gyventojams bus užkabinta skolų našta, kad ir taip sunkiai besiverčiantys žmonės neišsimokės už renovaciją ir bus išmesti į gatvę. Turiu užtikrinti, kad šito nebus. Energinio efektyvumo didinimo programos bei jos įgyvendinimui planuojamos priemonės bus renamos savivaldybės iniciatyva.

Pirmiausia atrinkus neefektyviausiai energiją vartojančius pastatus, jiems bus parengti energinį efektyvumą didinantys investicijų projektai. Jų įgyvendinimas vyks ne tik atskiruose namuose, bet ir tam tikromis grupėmis ar kvartalais. Įgyvendinamų projektų rangos darbų pirkimais, jų įgyvendinimo kokybe bei būsimais rezultatais rūpintis savivaldybė arba jos paskirtas Programos įgyvendinimo

administratorius.

Čia būtina pabrėžti, jog valstybė privalės kontroliuoti, kaip vykdomi darbai. Nes jau šiandien yra renovuotų daugiabučių namų gyventojų, kurie nepatenkinti atliktų darbų kokybe, tad kontrolė ir atsakomybė yra būtina.

Esminis klausimas – lėšos. Investicijų projektų įgyvendinimui reikalingomis lėšomis rūpinsis savivaldybė per paskirtą Programos įgyvendinimo administratorių, o ne būsto savininkai, kaip įprasta. Finansavimas numatomas teikiant lengvatines paskolas, naudojant JESSICA finansinę priemonę (iki 20 metų su 3 proc. fiksuotomis palūkanomis). Taip pat numatyta galimybė papildomai skolintis iš Europos Investicinio banko (galima paskolos suma 1 132 mln. Lt), Europos tarybos vystymo banko, Šiaurės investicijų banko, galimi ir kiti šaltiniai. Tokiu atveju skolintos iš Europos investicinio banko lėšos, skirtos renovacijai, nedidina valstybės skolos.

Renovuoto būsto savininkai investicijas išmokės komunalinių mokesčių surinkimo tvarka sutauptomis už energiją lėšomis, bet iš karto noriu pabrėžti, kad gyventojai nemokės daugiau negu moka dabar. Tai reiškia, kad daugiabučių savininkai gaus dvi sąskaitas: vieną už faktiškai sunaudotą šilumos energiją, kuri jau bus sumažėjusi, o

antrą – įmoka už padarytą investiciją. Bendra sąskaitų suma neturi viršyti trejų metų šilumos sąnaudų vidurkio.

Be to, investicijos grąžinimo laikotarpį bei įmokos dydį gyventojai gali pasirinkti patys (žinoma, ne ilgesnį už numatytą Programoje, vidutiniškai 10-14 metų). Tai reiškia, kad tie, kurie turi santaupų

ir nenori mokėti dešimt metų, gali visiškai ar iš dalies atsiskaityti už investiciją iš karto, gaus tik vieną sąskaitą – už suvartojamą energiją, beje, jau ženkliai mažesnę. O tie, kurie negali ar nenori mokėti iš karto, kaip minėjau, gaus dvi sąskaitas, bet pabrėžiu, abiejų sąskaitų suma nebus didesnė už šiuo metu mokamą sumą už šilumą, tad gy-

ventojai nejaus papildomos naštos.

Siekiant kuo skubiau sumažinti socialines, ekonomines ir kitas įtampas visuomenėje, savivaldybėms bus centralizuotai padedama parengti tokias programas, į kurias galėtų būti įtrauktos biokuro katilinių įrengimo priemonės bei energinio efektyvumo didinimo projektų įgyvendinimas. ■

Druskininkai pirmieji pradeda plataus masto daugiabučių namų renovaciją

Vytautas ŽEIMANTAS

Apie mūsų miestuose seniau pastatytų daugiabučių namų apverktiną būklę, būtinumą juos renovuoti yra jau daug kartų kalbėta įvairiose vietose, net iš aukščiausių tribūnų. Seni daugiaaukščiai gyvenamieji namai buvo projektuoti ir statyti tada, kai apie šilumos kainas, šilumos taupymą dar praktiškai niekas rimtai negalvojo. Dabar, keleriopai padidėjus šilumos tiekimo kaštams, tokie namai tampa našta visiems. Ir gyventojams, ir savivaldybėms, ir valstybei, nes daug šilumos energijos išeina perniek, vaizdžiai šnekančios šildomos oras, o gyventojai savo ruožtu, nuolat brangstant energetiniams ištekliams, kenčia nuo didelių šilumos kainų. Todėl suprantamas Europos Sąjungos sutikimas iš dalies finansuoti daugiabučių namų renovaciją, suprantamos ir valdžios vyrų kalbos apie tokios renovacijos svarbą.

Tačiau metai bėga, o daugiabučių gyvenamųjų namų renovacijos mastais valdžia pasigirti negali. Šis procesas, nors jau ir aplipdytas įvairiais įstatymais, poįstatymiais aktais, valdininkų pažadais, praktiškai

nejuda iš vietos. Jau šiandien drąsiai galima sakyti, kad ir dabar nuo valdžios vairo nueinanti konservatorių lyderio A.Kubiliaus vadovaujama vyriausybė šioje srityje patyrė visšką fiasko. Per tuos metus mes daug kartų girdėjome konservatorių pažadus išjudinti apmirusią renovacijos programą, tačiau realybėje teturime po keletą renovuotų namų kai kuriose savivaldybėse.

Todėl labai susidomėjau, kai išgirdau, kad su tokia padėtimi nenorinti taikstyti Druskininkų savivaldybė pati ėmėsi iniciatyvos išjudinti renovacijos programą. Socialdemokrato mero Ričardo Malinausko vadovaujama savivaldybė jau seniai maloniai stebino savo užmojais – iš pradžių atgaivinti merdėti pradėjusi miestą, o vėliau ir paversti jį šiuolaikiniu, populiariu, visus metus veikiančiu kurortu.

„Druskininkų savivaldybė pirmoji šalyje pradėjo įgyvendinti plataus masto pilotinį daugiabučių namų atnaujinimo ir jų energinio efektyvumo didinimo projektą. Pirmiausia bus atnaujinti daugiau kaip 30 Druskininkų centre esančio Čiurlionio kvartalo daugiabučių namų, o per dvejus metus bus

parengti visų savivaldybės teritorijoje esančių daugiabučių atnaujinimo projektai, – sako Druskininkų meras R. Malinauskas, pristatydamas naują iniciatyvą. – Kurorto plėtroje labai svarbų vaidmenį turi viešoji infrastruktūra, kaip traukos centras. Vykdydami subalansuotą savivaldybės plėtrą, lygiagrečiai su unikaliomis kurortinės vietovės plėtra tuo pačiu investuojame ir į gyvenamojo sektoriaus gerinimą, kad būtų jauku ne tik svečiams, bet ir vietos gyventojams“.

Druskininkų savivaldybė parengė energinio efektyvumo didinimo daugiabučiuose namuose programą 2012 - 2014 metams. Jos paskirtis atkurti ir pagerinti Druskininkuose esančių daugiabučių namų technines ir energines normatyvines savybes, siekiant racionaliai naudoti energinius išteklius, sumažinti šiluminės energijos sąnaudas ir gyventojų išlaidas šildymui, pagerinti aplinkos ir gyvenimo kokybę. Savivaldybės subalansuotos plėtros vizija apima ne tik Druskininkų, kaip kurorto, bet ir visos savivaldybės ateitį – siekiama savivaldybės paversti unikalia kurortine vieta, pasižyminčia savita gamtine aplin-

► ka, siūlančia kokybiškas sveikatinimo, turizmo, poilsio paslaugas bei laisvalaikio praleidimo formas ir ištisus metus pritraukiančia gausius lankytojų srautus.

„Suprantama, siekiant sudaryti realią veiklos programą reikėjo atlikti esamos būklės analizę. Mūsų savivaldybėje yra 274 daugiabučiai namai, iš jų 114 administruoja patys būsto savininkai, įsteigę daugiabučių namų savininkų bendrijas, 156 namus administruoja UAB „Druskininkų butų ūkis“, 4 daugiabučių namų gyventojai sudarę jungtinės veiklos sutartis. Net 97 proc. visų Druskininkų savivaldybėje esančių daugiabučių namų pastatyti iki 1993 metų. Seniausi namai, pastatyti 1963–1967 metais, išsidėstę centrinėje miesto dalyje. Namai, deja, pastatyti pagal žemus energinio efektyvumo standartus“, – sako UAB „Druskininkų butų ūkio“ direktorė Vladzė Prunskienė.

Pasak direktorės, vienas butas vidutiniškai už šilumą sumoka 462 litų per mėnesį, arba suvartoja per metus energijos 160 kWh/kv. m. Dalį išlaidų šilumai ir karštam vandeniui mažas pajamas gaunantioms šeimoms kompensuoja valstybė. Druskinin-

Druskininkų meras Ričardas Malinauskas, Būsto ir urbanistinės plėtros agentūros direktorius Valentas Petkūnas (centre) pristato daugiabučių namų renovacijos programą

kuose tokių šeimų yra apie 50 procentų. Šiuo metu taikoma kompensacijų už šildymą ir karštą vandenį sistema nėra racionali. Ji neskatina mažas pajamas gaunančių šeimų taupyti energijos. Didėjant energijos kainoms, vis daugiau biudžeto lėšų reikėtų skirti kompensacijoms.

„Senstant Druskininkų savivaldybės gyvenamųjų namų fondui ir brangstant energijos ištekliams, vis opesnę darosi racionalaus

energijos vartojimo problema. Jos negali išspręsti pavieniai butų savininkai. Savivaldybės pagalba, siekiant kompleksiskai atnaujinti daugiabučius namus, yra būtina, – sako V. Prunskienė. – Kaip rodo jau atnaujintų daugiabučių namų patirtis, energinio efektyvumo didinimo priemonių įgyvendinimas daugiabučiuose namuose leidžia sutaupyti apie 50 proc. energijos.

Be to, sudaroma galimybė dėl sumažėjusių šildymo išlaidų sutaupyti lėšas nukreipti investicijoms padengti.

Pasak mero R. Malinausko, sparčiai brangstant energijos ištekliams, racionalus energijos vartojimas daugiabučiuose namuose tampa ne tik būsto savininkų, bet ir Savivaldybės rūpesčiu. Parengtos programos įgyvendinimas sudarytų prielaidas užtikrinti statinių reikalavimų visumą daugiabučiuose namuose, leistų pagerinti vidaus patalpų temperatūrinio režimo sąlygas, skatintų būsto savininkus racionaliai vartoti energiją, prisidėtų prie pastatų techninės būklės gerinimo, sudarytų sąlygas atnaujinti daugiabučius namus kvartaluose.

Mūsų pažintis su šios problemos realizavimu tęsiasi miesto daugiabučių namų kvartaluose. Jau

vienas kitas renovuotas namas tarp kitų senų ir aptriušusių atrodė kaip graži gultė tarp bjaurių ančiukų. Bet tai tik išorinis vaizdas, nors ir jis, ypač kurortui, yra labai svarbus. Mus labiau domino ekonominės ir buitinės permainos, apie kurias noriai pasakojo Druskininkų g. Nr. 8 daugiabučio namo bendrijos „Arka“ pirmininkas Viačeslavas Danisevičius, Šiltanamių g. Nr. 18 ir 22 daugiabučių bendrijos „Berželis“ pirmininkas Juozas Baubonis, kiti gyventojai.

„Mūsų name buvo atliktas sienų ir stogo šiltinimas, pakeisti langai ir balkonų durys, balkonai įstiklinti. Darbų apimtis siekė apie 400 tūkst. litų. Dabar mūsų gyventojai, lyginant su kaimynų nerenovuotu namu, sutaupo lėšų 45–55 procentų“, – teigė bendrijos „Berželis“ pirmininkas J. Baubonis.

Druskininkų savivaldybė, no-

rėdama išjudinti šį procesą, iš pradžių daug pastangų dėjo, kad išaiškintų gyventojams šio darbo naudą. Supratę, kad nemaža dalis gyventojų svyruoja, nežino, pritari tiems darbams, ar nepritarti, ėmėsi naujos iniciatyvos. Savivaldybė už savo lėšas pradėjo rengti daugiabučių namų, turinčių savas bendrijas, atnaujinimo projektus. O UAB „Druskininkų butų ūkis“ tokius projektus pradėjo rengti šios bendrovės administruojamiems daugiabučiams namams.

Spalio pabaigoje jau buvo parengti pirmieji daugiabučių atnaujinimo investicijų planai. Jų duomenimis, po renovacijos Čiurlionio kvartalo, ribojamo Vytauto, Druskininkų, Krėvės, Kurorto ir Čiurlionio gatvių, daugiabučių gyventojai šilumos energijos sąnaudas turėtų sumažinti nuo 40 iki 60 proc.

Jeigu gyventojai pritaris, Druski-

ninkų savivaldybė inicijuos modernizuoti ne tik namus, bet ir kvartalų viešąją infrastruktūrą – sutvarkys automobilių stovėjimo aikšteles šalia namų, apšvietimą, vaikų žaidimo aikšteles, želdinius ir įvažas.

Druskininkų renovacijos planus padės įgyvendinti Būsto ir urbanistinės plėtros agentūra, administruojanti Daugiabučių atnaujinimo (modernizavimo) programą. Renovacijos darbus finansuos pagal JESSICA finansinį modelį, kuriuo lėšos pritraukiamos iš Europos Sąjungos, valstybės biudžeto ir pačių gyventojų – tokiu būdu mažinami daugiabučių atnaujinimo kaštai.

Druskininkų savivaldybė į renovavimą iš savo biudžeto planuoja investuoti apie 5 milijonus litų. Jeigu gyventojai neprieštaraus programai ir visi namai bus renovuoti, skirtos lėšos pagal JESSICA programą grįš į savivaldybės biudžetą. ■

Šiek tiek statistikos

Daugiau kaip 34 tūkst. daugiabučių namų Lietuvoje, t.y. apie 96 proc., pastatyti arba gavę statybos leidimus iki 1993 m. Būtent šių pastatų savininkai gali gauti valstybės paramą pagal Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programą.

2005–2008 m. programoje dalyvavo 720 namų arba 2,1 proc. visų, turinčių tokią galimybę.

Iš 720 iki šiol atnaujintų ar atnaujinamų namų daugiau nei pusė yra 30 - 50 metų amžiaus. Specialistai tai sieja su atskirų pastatų elementų gyvavimo trukme – senesniuose nei 50 metų namuose dažnai jau būna atliktas vienas kapitalinis remontas, todėl ne visada juos reikia papildomai atnaujinti. Dėl to labiausiai nusidėvėjusių pastatų grupei priklauso 30 - 50 metų daugiabučiai.

Jauniausiems, iki 20 metų amžiaus pastatams, dažnai itin aktualus stogo dangos atnaujinimas, kadangi jos gyvavimo trukmė yra gana trumpa, o senesniems pastatams stogo danga dažnai jau būna pakeista. Ne taip seniai statytiems daugiabučiams aktuali ir šilumos sistemų renovacija, nes to laiko plieniniai šildymo prietaisai paprastai būna nusidėvėję.

Senesniems, daugiau kaip 50 metų amžiaus, daugiabučiams, neretai būtina keisti lauko duris. Dėl visiško nusidėvėjimo ir avarijų grėsmės tokiuose namuose dažnai būtina remontuoti balkonus. Tačiau šios grupės pastatuose mažiausias sienų šiltini-

mo poreikis – ypač seni pastatai buvo statomi storomis, didele šilumos varžą turinčiomis sienomis.

Siekdama, kad būsto atnaujinimo programoje galėtų dalyvauti ir nepasiturintys gyventojai, valstybė sukūrė patrauklią socialinės paramos sistemą.

Jeigu pensininkai ar mažas pajamas gaunanti šeimoms turi teisę į kompensaciją už šildymą – visas jų daugiabučio namo renovacijos išlaidas padengia valstybė. Netekus darbo, renovacijos išlaidas padengia valstybė. Nepaisant to, kad renovacija jiems nieko nekainuoja, mažiausias pajamas gaunantys asmenys kaimynų pasiūlymą atnaujinti daugiabutį dažnai vertina nedrąsiai.

2009 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojo pataisytas ir papildytas Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas. Jis numato, jog pensininkams ar mažas pajamas gaunantioms šeimoms, kurie turi teisę į kompensaciją už šildymą ir karštą vandenį, bus visu 100 proc. apmokama ir paskola, reikalinga būstui atnaujinti, ir palūkanos. Kompensacijos bus teikiamos Aplinkos ministerijos ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nustatyta tvarka.

Šiuo metu valstybė skirs 15 proc. atnaujinimo projekto vertės siekiančią finansinę paramą, jei bus pasiektas 20 proc. energinis sutaupymas. Jei sutaupymai bus ne mažiau kaip 40 proc., tuomet kompensuojama 30 proc. atliktų rangos darbų.

Prie renovuotų namų iš karto prasidėdavo karštos diskusijos apie daugiabučių ateitį

Lietuvos žalioji energetika rūdija

Iki šiol netylant diskusijoms dėl Lietuvos, kaip branduolinės valstybės ateities, atsinaujinanti energetika liko tolimajame valstybės interesų šešėlyje, o žalieji energetikos ištekliai jau pradėti telkti monopolininkų rankose. Valstybė ir visuomenė rizikuoja netekti bene svarbiausio turto, nors šis galėtų padėti kurti naujos krypties – žaliosios ekonomikos – modelį. Atsinaujinantys šaltiniai gali būti išeikvoti

Dr. Arūnas DAUBARAS

Socialdemokratinės žaliųjų sąjungos pirmininkas

Vienas pagrindinių ir Lietuvos, ir Europos Sąjungos iššūkių – užtikrinti energetinę nepriklausomybę bei atpiginti energetinius šaltinius. Tokie siekiai mūsų šalyje ypač garsiai skambėjo pastaruosius ketverius metus, nors deklaracijos taip ir liko tik popieriuje. Tuo metu, kai visas pasaulis telkė dėmesį į atsinaujinančios energijos išteklius, Lietuvoje ši sritis taip ir neatsikratė įvaizdžio esanti pernelyg brangus mažos valstybės malonumas.

Šiais metais Pasaulinė biologinės įvairovės konferencija Rio+20 pasaulio bendrijai nubrėžė ne tik žaliosios ekonomikos, pagrįstos atsinaujinančios energijos šaltiniais, gaires, tačiau ir perspėjo apie dvi pagrindines problemas. Šie šaltiniai gali būti perimti monopolininkų ir išeikvoti.

Energetikos ekspertai jau ne vienus metus mėgina atkreipti Lietuvos politikų dėmesį į realią grėsmę, kad žalieji energijos ištekliai yra užvaldomi monopolininkų. Mūsų šalis turi du pagrindinius atsinaujinančius resursus: miškus ir dirbamą žemę, kur būtų galima auginti energetines kultūras.

Šiandien ištis baugina, kad valstybiniai miškai vertinami energetiniais ekvivalentais, o žemė telkiama vienu naudotojų rankose. Maža to, šilumos kaina rajonuose, naudojant kogeneracinius katilus, jau dabar priklauso nuo nuosavybės formos. O svarbiausia – visuomenė labai sparčiai atskiriama nuo gamtos resursų valdymo. Esant tokioms sąlygoms tik laiko klausimas, kada šie atsinaujinančios energetikos šaltiniai bus išeikvoti.

Tad valstybė turi imtis veiksmų, kad atsinaujinančios energetikos plėtra Lietuvoje vyktų koordinuotai, kad būtų užkertamas kelias piktnaudžiavimams, rinkos monopolizavimui ir kad iš ekonomikos perorientavimo naudą gautų visi Lietuvos gyventojai.

Laukia daug namų darbų

Šiuo metu ir ekonomistai, ir politikai ieško receptų, kaip mūsų šalyje

būtų galima paskatinti naujų darbo vietų kūrimą. Vieną jų būtų galima rasti vystant atsinaujinančią energetiką ir kuriant žaliąją ekonomiką. Būtent atsinaujinanti energetika galėtų tapti kertine Lietuvos ūkio ašimi: būtų pritrauktos pažangiausios technologijos, kuriami nauji produktai, atsirastų naujos verslo kryptys, rengiami specialistai, steigiamos naujos darbo vietos ir t.t.

Tačiau pirmiausia reikia atlikti nemažai namų darbų. Būtina teisės aktais reglamentuoti ir užkirsti kelią monopolinėms struktūroms valdyti atsinaujinančios energetikos šaltinius. Reikia rasti valstybinių finansavimo mechanizmų ir padėti savivaldybėms greičiau pereiti prie atsinaujinančios energetikos išteklių. Jeigu ir toliau nebus užtikrintas konkursų skaidrumas, visi pajėgūs rinkos žaidėjai negalės dalyvauti įrengiant, o vėliau eksploatuojant šilumos ar elektros ūkio pajėgumus. Tad siekis sutramdyti monopolininkus taip ir liks tik skambus šūkis.

Padarius šiuos namų darbus, būtų sudarytos sąlygos smulkioms ir vidutinėms įmonėms rajonuose aktyviai prisidėti prie visų lygių atsinaujinančios energetikos vystymo: nuo žaliavos tiekimo, statybos bei įrengimo, eksploatacijos iki val-

dymo, t.y. tapti proceso dalyviais ir didinti konkurenciją.

Vakaruose – norma, Lietuvoje – tik kalbos

Vakarų pasauliui atsisakant iškastinio kuro ir pereinant prie žaliosios ekonomikos modelio, tuo keliu kuo greičiau reikia žengti ir Lietuvai. Deja, iki šiol nebuvo nei politikos, nei koncepcijos, nei valstybės instrumentų, kurie skatintų žaliosios ekonomikos plėtrą. Tam pirmiausia reiktų performuoti politiką ir investicijas įvairiuose sektoriuose, įskaitant švaresnes technologijas, vandens resursų tausojimą, ekologišką transportą, atliekų tvarkymą, ekologiškos produkcijos gamybą, ekologiškų pastatų, bei tvaraus žemės ūkio ir miškų vystymą.

Daugumai ES šalių tokie principai yra ne deklaracija, o norma. Tačiau artėjant Lietuvos pirminkavimo ES tarybai laikotarpiui, tegalime konstatuoti, kad aplinkosaugos srityje vis dar esame beviltiškai atsilikę ir net neturime aiškios ateities vizijos.

Akivaizdu, kad reikia kuo greičiau parengti ir patvirtinti Aplinkos apsaugos strategiją ir veiksmų programą (ankstesnė patvirtinta dar 1996 m.), Aplinkos apsaugos ekonominių veiksmų ir finansavimo strategiją (finansavimo kryptys

ir priemonės iki 2020 m.), naują Valstybinį strateginį atliekų tvarkymo planą.

Taip pat būtina pertvarkyti Aplinkos ministerijos ir Aplinkos apsaugos agentūros valdymą pagal veiksmingo valdymo standartus (atsisakant perteklinių funkcijų, jų dubliavimo, paralelinių grandžių ir kt.), įteisinti pareigūnų asmeninę atsakomybę, perkelti viešąsias ir (ar) administravimo paslaugas į elektroninę erdvę, užtikrinti skaidrius ir griežtai kontroliuojamus viešuosius pirkimus.

Iškastinį kurą pakeisti atsinaujinančiais energetikos ištekliais, renovuoti daugiabučius, skatinti gyventojus rūšiuoti atliekas ir dalį jų naudoti elektros ir šilumos gamybai – šie ir kt. uždaviniai tebėra įrašyti į Aplinkos ministerijos būtiniausių darbų sąrašus, tačiau daugelio jų pažangos nė nematyti. Rezultatų sulauktume daug greičiau, jeigu dalis ES investicijų iš visuomeninio sektoriaus būtų nukreipta į privatų. Taip būtų skatinama ekogamyba, ekoprodukcijos plėtra, atliekų tvarkymas, antrinių žaliavų perdirbimas, ekotransportas ir t.t. Taip būtų kuriami nauji produktai, atsirastų naujų darbo vietų, taip būtų vystomas taikomas mokslas, augtų nacionalinis verslas ir žaliaji ekonomika. Lietuva, turėdama tokią viziją, tap-tų ištis pažangia šalimi. ■

Lietuvos ateitį lems aplinką ir žmogų tausojanti ūkio plėtra. Ekologinis žemės ūkis, transportas, atsinaujinančios energijos šaltiniai, pažangios bio- ir nanotechnologijos – visa tai skatins Lietuvos pažangą ir formuos naują kryptį – žaliąją ateities ekonomiką ir energetiką. Tik šia kryptimi eidami sukursime saugesnę, stabilesnę, turtingesnę ir teisingesnę Lietuvą. Žalioji ekonomika – tai socialinė, ekonominė ir aplinkos dar-na. Jos pagrindą sudaro perėjimas nuo iškastinio kuro ir atominės energetikos į saulės, vėjo, biomasės, vandens ir kitą atsinaujinančią energiją. Augimas derinamas su darniu aplinkos išteklių panaudojimu. Pajamos ir darbo vietos kuriamos investuojant į naujausias, mažai taršias technologijas, į šiltnamio dujų išmetimų bei taršos mažinimą, energijos ir resursų panaudojimo efektyvumą, biologinės įvairovės ir ekosistemų išsaugojimą.

Redakcijos priedas.

Visuomeninė žaliųjų sąjunga įsteigta socialdemokratų iniciatyva. Organizacijos steigėjai (LSDP ir visuomenės lyderiai: Vytenis Povilas Andriukaitis, Vilija Blinkevičiūtė, dr. Artūras Daubaras, dr. Dobilas Jonas Kirvelis, Justas Vincas Paleckis ir kt.) telks jėgas įtvirtinant solidarumo bei lygybės principais paremtas žaliosios ekonomikos idėjas bei vertybes Lietuvoje. „Turime sukelti tautos sąjūdį už žaliąjį gyvenimo būdą, – sako Seimo narys V. Andriukaitis. – Šiame sąjūdyje galėtų burtis ekspertai, patarėjai“. Pasak parlamento Algirdo Syso, organizacija steigiamą todėl, kad žaliajai ekonomikai Lietuvoje

skiriama per mažai dėmesio, o tai akcentuojančios partijos nepatenka į Seimą, kaip kad dabar atsitiko Valstiečių ir žaliųjų sąjungai. „Mes būdami valdžioje pasiruošę tas idėjas nešti, teikti pasiūlymus ir ginti tas nuostatas“, – sako A.Sy-sas.

Vienas iš iniciatyvos autorių A. Daubaras, komentuodamas siekį skatinti visuomenės susidomėjimą žaliaja ekonomika bei žaliomis iniciatyvomis, atkreipė dėmesį, jog socialdemokratų yra patys nuosekliausi, nes partijos programoje yra išskirtinis dėmesys „Žaliajam augimui“.

Kairiosios partijos Lietuvoje: nuo nostalgiskų frontininkų iki elitinių socialdemokratų

Lietuvoje galima išskirti tris kairiųjų pažiūrų partijas, kurių oficialiai deklaruojamas idėjas reikėtų traktuoti kaip socialistines – tai Socialdemokratų partija, Socialistinis liaudies frontas ir Socialdemokratų sąjunga. Trumpai, kiek galima objektyviau, pabandykime kiekvieną jų įvertinti ir pažvelgti, kiek jose yra idealizmo, o kiek demagogijos.

Gediminas DUBONIKAS

LSDS – diskusijų klubas?

Pirmiausia pradėkime nuo Socialdemokratų sąjungos (LSDS). Prieštaraudama LSDP ir LDDP susijungimui, o gal nepatenkinta personalijų klausimais, grupė socialdemokratų prieš gerą dešimtmetį įkūrė LSDP frakciją „Socialdemokratija 2000“. Tokiu pavadinimu 1999 m. antroje pusėje buvo įregistruota partija. 2003 m. „Socialdemokratija 2000“ reorganizavosi į Lietuvos socialdemokratų sąjungą. Vis dėlto, nors partija skelbė socialinės gerovės, socialdemokratijos idėjas, rinkimų rezultatai LSDS nebuvo itin sėkmingi, partija šiek tiek mandatų gaudavo tik savivaldos tarybų rinkimuose.

Žinoma, priešasčių, kodėl ši partija nerado savo vietos Lietuvos politiniame žemėlapyje, gali būti daug, ko gero, ne paskutinėje vietoje buvo ir menkos finansinės galimybės, partijas remiančio verslo gan skeptiškas požiūris į kairiųjų pažiūrų partijas (išskyrus LSDP). Tačiau atrodo, kad yra ir kitų, vidinių šios partijos problemų.

Kiek teko dalyvauti ar stebėti šios partijos renginius, susidarė įspūdis, jog LSDS yra daugiau aka-

deminis diskusijų klubas, kartas nuo karto surengiantis ir viešas akcijas, tačiau taip ir nesugebėjęs pritraukti platesnių visuomenės grupių. Prie tokio įvaizdžio, ko gero, gan stipriai prisideda ir partijos vadovybė. Plika akimi matosi, kad partijai labai trūksta charizmos, o mažas, gal ir vidutines pajamas gaunantis potencialus kairiųjų elektoratas tikrai nori tokių politikų, kurie gali sudominti ne vien akademine kalbomis, bet ir asmeninėmis savybėmis.

Dar viena klaida, kuri būdinga visoms mažoms partijoms, tai įsitikinimas, kad politikos mūšio lauke jos gali būti be sąjungininkų. Mažos partijos, dėl vadovų ambicijų ar kitų priešasčių nesijungiančios su kitomis mažesnėmis ar didesnėmis partijomis, bent jau Lietuvos politiniame kontekste pasmerktos nuolatiniam pralaimėjimams. LSDS, mano giliu įsitikinimu, anksčiau sėkmingai galėjo susijungti su frontininko A. Paleckio rėmėjais, atskilusiais nuo LSDP.

Matyt, supratę, kad vieni neturi galimybių nieko pasiekti, LSDS vadovai per šiuos Seimo rinkimus nutarė jungtis prie gan keistos kairiosios ideologijos požiūriu partijos – tautininkų. Tačiau rinkėjų

tai neįtikino, o idėja, kad LSDS ir tautininkai gali sėkmingai valdyti valstybę, buvo atmesta.

Ką galima patarti LSDS? Visų pirma, partija ir toliau gali nieko nekeisti, tenkintis mažais pasiekimais savivaldos lygmenyje, arba bandyti atrasti raktą (kad ir naujų personalijų pagalba) į platesnį rinkėjų ratą. Trečias variantas – susijungti su kuria nors politine struktūra. Kol kairiųjų partijų flange tokių potencialių partnerių nesimato (ar nenorima matyti), LSDS galėtų pagalvoti apie susijungimą su valstiečiais ar žaliaisiais, kurie ideologiškai turi tam tikrų panašumų su demokratiniais socialistais.

Jei atsirastų platesnės veiklos galimybės, į LSDS įsijungtų naujų žmonių su naujomis idėjomis, galbūt pavyktų sukurti ir naują partijos įvaizdį. Juk partijos įvaizdis dažnai tampa rinkimų realybe. LSDS turėtų suprasti, kad mažos partijos tradicinės demokratijos valstybėse gali sėkmingai veikti nebent kaip diskusijų klubai.

Frontininkai – tarp nostalgijos ir utopijos

2009 m. gruodžio mėn. 19 d. Vilniuje įvyko jungiamasis parti-

jos „Frontas“ ir Lietuvos socialistų partijos suvažiavimas. Naujai įkurta partija buvo pavadinta Socialistiniu liaudies frontu (SLF).

Partijos oficiali ideologija – demokratinis socializmas. SLF statute nurodyta, kad „Partija yra neatskiriama kairiojo tarptautinio judėjimo dalis. Ji aktyviai siekia Lietuvos ir kitų šalių tautų draugystės stiprinimo, kovoja už taikos išsaugojimą bei stiprinimą, palaiko ryšius su tarptautinėmis visuomeninėmis ir politinėmis organizacijomis, kurios laikosi demokratijos bei socialinio teisingumo principų“.

Vis dėlto ši partija tapatinama su marksistinėmis, komunistinėmis idėjomis. O ir partijos vadovybės retorika kartas nuo karto apie tai primena. Lietuvos kontekste daugumai žmonių tai skamba nepatraukliai, nes mūsų tauta patyrė, ką reiškia TSRS santvarka, kurioje marksistinė ideologija buvo kone sudievinata. Nors, kita vertus, dalis visuomenės, ypač nuskurdusios „laukinio kapitalizmo“ periodu, jaučia nostalgiją socialinei ir ekonominei to laiko sistemai, leidusiai garantuoti didesnę ar mažesnę stabilumą.

Antra SLF veiklos pusė – ne ideologiniai, o istoriniai dalykai. Partija daug aktyviau nei dauguma kitų kelia istorinius klausimus. Vis dėlto SLF pozicija istorijos vertinime atrodo gana ortodoksiškai. Be abejo, marksistinė partija gali istoriją traktuoti iš klasių kovos pozicijų, taip, ko gero, yra Vakaruose veikiančiose analogiškose partijose, tačiau kai kurių faktų ar reiškinų vienpusis interpretavimas atrodo gan keistai. Žinoma, vieningo požiūrio į istoriją būti negali, tačiau tam tikrą reiškinį ar įvykį nušviesti tik iš vienos pozicijos, neminint kitų, akivaizdžių faktų, yra neprofesionalu.

SLF pliusai – lyderis. Būtent tokiu lyderio labai trūksta Socialdemokratų sąjungai. A. Paleckis turi ne tik įgimto intelekto, bet ir vidinės charizmos dovaną. Juk ne veltui būdamas LSDP nariu jis pasiekė ištis aukštų postų partijoje, buvo gerbia-

mas, o tuomečiai partijos bičiuliai iš tolo tiesdavo ranką jaunam, tačiau populiariam socialdemokratui.

Apie SLF minusus. Mano manymu, greta itin dažno ir nevienareikšmiško istorinių klausimų kėlimo (politinė partija, turbūt, turi dažniau akcentuoti ateities, o ne praeities dalykus, labiau tinkančius istorikams), dar viena partijos vadovybės problema – nesugebėjimas pasirinkti komandos. Po A. Paleckio iniciatyvos kurti „Frontą“ jame dirbo ištis nemažai gabių žmonių, buvusių LSDP narių ar naujo kontingento, tačiau dėl vidinių intrigų, kai kurių abejotinių partijos vadovybės sprendimų ir vis didesnio radikalėjimo iš „Fronto“ pasitraukė nemažai aktyvistų. Aišku, frontininkams, kaip ir LSDS, koją kišo ir finansų trūkumas.

Kad ir kaip būtų, SLF veikla tęsiasi – daugiausia tik partijos vadovo ir kelių ištikimiausių jo aplinkos žmonių pastangomis. Tačiau kol kas nematyti tokios partijos realių galimybių įgyti kiek didesnę įtaką. Taigi klausimas, ar SLF reikia atsisakyti nostalgijos praeičiai ir utopiškai bent jau šiuo metu skambančių socialinių ir ekonominių lozungų, lieka atviras.

LSDP – politinis elitai, stokojantis ideologinio atkaklumo

LSDP turi garbingą istoriją, atsiūrusi aktyviai veikė Lietuvos nepriklausomybei sunkiu metu. Susijungusi su Demokratine darbo partija, LSDP dominavo Lietuvos politiniame gyvenime, buvo valdančioji ar pagrindinė opozicinė jėga. Šie rinkimai taip pat parodė, kad socialdemokratai turi didelį žmonių pasitikėjimą. Aplenkusi kitas partijas pagal mandatų skaičių, LSDP gavo galimybę formuoti vyriausybę. Tai ne tik proga vėl grįžti prie valdžios po kadencijos opozicijoje, tačiau ir naujas šansas LSDP vadovui A. Butkevičiui, kuris ne tik prisidėjo prie gero partijos pasirodymo rinkimuose, bet ir po kitų partijų lyderių

susikompromitavimo (Darbo partijos byla, R. Pakso eliminavimas iš Lietuvos politinio gyvenimo) tapo ištis itin ryškiu politiku. Pritačiau analitikams, kad ne tik geras LSDP pasirodymas rinkimuose, bet ir porinkiminės batalijos A. Butkevičiaus asmenybei suteikė papildomą politinį pranašumą.

Atrodytų, kad socialdemokratams nieko netrūksta – laimėti rinkimai, sustiprinta A. Butkevičiaus politinė charizma, gauta galimybė vadovauti vyriausybei, gan drąsus savo pozicijos gynimas santykiuose su prezidentu, iniciatyvos dėl vyriausybės formavimo, pažadų koalicijos partneriams nuoseklus laikymasis ir pan.

Vis dėlto, tas įspūdis gali sumenkinti didžiausiai kairiosios pakraipos partijai ar jos lyderiui pritrūkus valios pasiryžti įgyvendinti tikrą, kiek tai įmanoma koalicinėje vyriausybėje, kairiąją politiką, kokios laukia šios partijos rinkėjai. Pirmiausia turime mintyje progresinius mokesčius, tą vakarietiškos socialistinės partijos vizitinę kortelę.

Nors priešrinkiminėse kalbose buvo daug akcentuojamas socialinio teisingumo, atskirties tarp turtingųjų ir nepasiturinčiųjų mažinimo siekis, po rinkimų LSDP retorika nebe tokia įtikinanti. Neaišku, ar partija paiso nuolat spaudimą politikams darančių verslininkų, ar dėl to nesutariama su koalicijos partneriais. Tačiau akivaizdu, kad mokestinės sistemos pokyčiuose, sąlygojančiuose socialinės atskirties mažinimą, dešinieji kartais kai kuriose srityse netgi aplenkia kairiuosius, pavyzdžiui, įstatymas dėl brangaus nekilnojamojo turto apmokestinimo buvo priimtas Seime TS-LKD valdymo metu.

Vis dėlto reikia tikėtis, kad šioje kadencijoje LSDP vadovybė atsigriebs ir iš tikro nepabūgusi išorinio, o gal ir vidinio spaudimo įves tokius mokesčių pakeitimus, kurie jau ilgą laiką galioja ne tik socialinės gerovės šalyse, bet ir daugumoje ES valstybių narių. ■

Globalūs antiglobalistų tikslai – silpnėsiojo gynimas

Tomas TOMILINAS

Lietuvos politikai besimurkdant baloje, kairiųjų pažiūrų vilniečiai turėjo progą pažvelgti plačiau, nei matosi pro Seimo langus. Tradicinis *Naujosios Kairės 95* auditorijų 2012 m. rudens sezonas pradėtas vieša paskaita-diskusija „Antiglobalistiniai judėjimai ir globalios politikos iššūkiai: kaip kurti globalią politiką nereguliuojamo pasaulio sąlygomis“. Pranešėjas buvo Kritinės minties instituto DEMOS kvietimu atvykęs žinomas Vokietijos aktyvistas, vienas iš pasaulinio antiglobalistų judėjimo veidų, politologas dr. Tadzio Mueller. Daugelio antiglobalistinių akcijų organizatorius ir žinomos pasaulinio garso aktyvistės Naomi Klein bendražygis paskaitoje kėlė klausimą, kokia ateitis laukia išsivysčiusių antiglobalistinių judėjimų susiskaldžiusiame pasaulyje.

Daugiau nei dešimtmetį pasaulio valstybių viršūnių susitikimus lydėjusių akcijų – nuo Sietlo 1999-aisiais iki Kopenhagos Klimato kaitos viršūnių susitikimo 2009-aisiais – organizavimas neteko pagrindinio variklio – globalios politikos.

Pasak T. Mueller, kai pasaulio valstybės pradeda apleisti globalios politikos susitarimus ir vis labiau ima įsigalėti regioninė ar atskirų didžiųjų valstybių politika, tarptautinis antiglobalistinis judėjimas netenka pagrindo po kojomis.

Nors paskaitos temos pavadinimas skambėjo sunkokai, tačiau su masėmis bendrauti įpratęs žmogus sugebėjo sudominti ir išlaikyti susirinkusiųjų dėmesį. Savo pasisakymą T. Mueller pra-

dėjo nuo pasaulinio antiglobalistų judėjimo pristatymo. Tenka patikslinti, kad patys antiglobalistai nemėgsta šio pavadinimo, nes jie nekovoja prieš globalizacijos reiškinį. Didžioji dauguma vadinamųjų antiglobalistų yra jauni Vakarų valstybių piliečiai, galintys naudotis visomis globalėjančio pasaulio privilegijomis – jie keliauja iš šalies į šalį, puikiai kalba angliškai, naudojami šiuolaikinėmis komunikacijos priemonėmis. Antiglobalistais jos pavadino žiniasklaida, reaguodama į tai, kad pagrindiniu savo kovos prieš jauni pasaulio kovotojai už teisingumą laiko globalias neoliberalizmo institucijas – Pasaulio Banką, Tarptautinį valiutos fondą, Pasaulio prekybos organizaciją. Kalbėdamas apie judėjimo ištakas, Tadzio siūlė naudoti kur kas priimtinesnį terminą – *alterglobalistai*, reiškiantį kitokius, alternatyvius globalistus. Alternatyvą globaliam neoliberalų projektui propaguojantys žmonės, kovojantys už globalų socialinį teisingumą, savo judėjimo ištakas sieja su Zapatistų revoliucija Meksikoje, kitais išskirtiniais XX a. pabaigos kairiojo socialinio aktyvizmo protrūkiais, tačiau tikrą žinomumą ir garbingą vietą kairiųjų jėgų žemėlapyje judėjimui suteikė 1999 m. įvykiai JAV, kai Sietle 40 tūkstančių viršijanti jauna socialinio teisingumo siekianti minia užblokavo Pasaulio prekybos organizacijos konferenciją. Šie įvykiai vėliau buvo pavadinti „Sietlo mūšiu“ – savo išskirtiniu aktyvumu, brutaliais susidūrimais su pasaulio galinguosius saugojusia policija. Alterglobalistai pasiekė nemažai

Politologas dr. T. Mueller

pergalių – buvo sustabdytos arba sutrikdytos derybos dėl eilinio pasaulio prekybos liberalizavimo. Jauni aktyvistai visiškai atmetė neoliberalų globalizacijos projektą – kai naikinami bet kokie barjerai pasaulio pinigui, tuo tarpu žmonės tampa didžiųjų korporacijų vergais. „Tai buvo mūsų laikų „žiemos rūmai“, pagrindinis artėjančio XXI amžiaus kairiųjų revoliucinių jėgų taikiny“, – sakė T. Mueller. Galima įvairiai vertinti, ar tie „žiemos rūmai“ buvo sėkmingai šturmuoti, bet faktas yra tas, kad XXI a. neoliberalizmo plėtra vyksta nebe vien Pasaulio prekybos organizacijos ar Pasaulio banko pastangomis. Sprendimai suteikti dar daugiau laisvių globaliai rinkai, globoti ir saugoti turtinguosius nuo didesnių mokesčių, privatizacijos „stūmimas“ vykdomi daugumos pasaulio vyriausybių rankomis tiesiogiai, nesuteikiant reikšmės formalioms globalioms institucijoms. Dešiniųjų politinių jėgų dominavimas Europos politikoje, po tragiškosios rugsėjo 11-osios JAV politikoje įsitvirtinę respublikonai – visa tai

sustabdė alterglobalistų pergalės žygius. Pasaulis kovojo prieš tariamą priešą – teroristus, ir tik prasidėjus finansinių rinkų griūčiai ir artėjant naujai kapitalizmo krizės bangai mes galime vėl kalbėti apie globalaus kairiųjų kovotojų judėjimo atgimimą. Ryškiausias mūsų laukas šiuo metu tikriausiai matomas Graikijoje, nors Prancūzijos ar Vokietijos jaunimo mūšiai gatvėse kartais irgi tampa globalaus masto, ypač kai su jais derinami viešojo transporto streikai. Masiški jaunimo protestai Ispanijoje (*Indignados*) taip pat pasiekė milijoninius mastus. Mūsų laikų alterglobalistai padarė milžinišką žingsnį ir įtraukė į savo darbotvarkę daugybę postmodernių vertybių. Prasidėjusi klimato kaitos era, anot T. Muellerio, reikalavo, kad kairieji integruotų žaliąsias darnios plėtos vertybes ir pradėtų kovą už vadinamąjį klimato teisingumą (*climate justice*). Neįmanoma pateisinti masinio iškastinio kuro naudojimo (taip pat ir urano – atominės elektrinės), kai pasaulis ritasi į ekonominės ir ekologinės krizės bedugnę. Alternatyvų šandien yra tiek, kad masinis naftos ir anglies deginimas tampa nusikaltimu prieš žmoniškumą. Strateginė kairiųjų ir žaliųjų partnerystė yra neišvengiama, nes ilgalaikiai globalūs tikslai yra tokie patys – tai silpnėsiojo gynimas. Kairiųjų jėgų supratimu, silpnėsioji pusė – tai skurdo rate uždaryti žmonės, kapitalizmo alinami po 14 valandų per parą dirbantys darbuotojai, žaliųjų gi darbotvarkėje silpnėsė pusė – mūsų aplinka, žemės planeta, gyvūnija ir augalija, beprasmiškų nekilnojamojo turto statybų naikinama viešoji erdvė ir t.t.

Kasmetinis didžiausias alterglobalistų, progresyvių žaliųjų jėgų renginys yra Pasaulio socialinis forumas. Tai maksimaliai demokratiškas įvairių pasaulio judėjimų atstovų susirinkimas, į kurį renkasi tūkstančiai bendraminčių iš viso pasaulio. Arti-

„Naujosios kairės 95“ paskaitoje – diskusijoje

miausias Pasaulio socialinis forumas vyks 2013 m. kovą Tunise.

Išlieka aktualu organizuoti antiglobalistinį judėjimą, kai tarpvalstybinis klimato kaitos ir aplinkos apsaugos reguliavimas globaliu

mastu nustumiamas į šalį arba apeinamas, aktualu sukurti naują globalios politikos tapatybę siekiant spręsti didėjančias globalias problemas (pvz., klimato kaitos, aplinkos apsaugos). ■

Demos

kritinės minties institutas
www.demos.lt

DEMOS kritinės minties institutas, įkurtas 2008 metais, yra nepriklausomas politikos analizės centras („think-tank“), vykdomas tyrimus ir užsiimantis šviečiamąja veikla, skirta darbo judėjimui ir žmogaus teisėms ginti Lietuvoje ir Europoje. DEMOS tikslas yra tapti įtakingu balsu formuojant Lietuvos socialinę ir ekonominę politiką – instituto ekspertai turi daug praktinės ir teorinės patirties. DEMOS prioritetas – gilinti darbo judėjimo tarptautiniu mastu ekspertizę, stiprinti ir įtvirtinti profsąjunginės veiklos reikšmę Lietuvoje. Dėl to DEMOS skatina aktyvių ir progresyvių darbuotojų susivienijimų kūrimąsi, rengia mokymus jų nariams. DEMOS kritinės minties instituto šviečiamoji veikla nukreipta į socialinės rizikos ir atskirties mažinimą ir darbo rinkos problemų tyrimus. DEMOS ekspertai leidžia knygas, organizuoja seminarus ir konferencijas, rengia viešas diskusijas opiomis socialinėmis ir politinėmis temomis. DEMOS veikla skatina viešosios erdvės, demokratinės kultūros ir pilietinės visuomenės stiprinimą. Instituto branduolį sudaro penkiolika ekspertų – politikos mokslų, sociologijos, viešųjų ryšių, žurnalistikos ekspertų – dirbančių kartu su kitomis nevyriausybinėmis ir jaunimo organizacijomis analizuojant, kritikuojant ir viešinant problemas, kurios kelia grėsmę demokratijai, žmogaus ir darbo teisių užtikrinimui Lietuvoje ir ES.

Vidinė Revoliucija, arba ką iš tikro reikia keisti

Algirdas DAVIDAČIUS

NK95 narys, DEMOS kritinės minties instituto analitikas

Seniai norėjau paklausti „Gairių“ skaitytojų: ar kas nors rimtai besvarsto terminą „revoliucija“? Ar kam nors tai ką nors reiškia mūsų keistoje „vartotojų demokratijoje“? Ar įmanoma prasmingai apie revoliuciją kalbėti Lietuvos II Respublikos sąlygomis dabar, 2012 metų rudenį? Skamba jei ne absurdiškai ar juokingai, tai bent „ne vietoje“. Tiesa?

Ypač po praėjusių rinkimų, kurių, kaip ir daugumos ligtolinių, „revoliucingumu“ neapkaltnasi – nei pagal jų eigą, nei pagal jų turinį, nei pagal rezultatus. Kaip mėgdavo sakyti Kolymos lagerius išgyvenęs buvęs trockistas Varlamas Šalamovas – kaip gi laikai gali keistis, jei žmonės tokie pat? Dažnas mūsų ir pasakytų – nei rudenį, nei pavasarį, nei kitąmet. Greičiausiai niekada.

Svarstyti apgailėtinas ir jau aname šimtmeityje žlugusias revoliucines utopijas beveik prilygsta tikėjimui fėjomis arba pažangių bei geranoriškų ateivių apsilankymu. Geriau jau išsivirkime arba tos, pažaiskime stalo žaidimų su vaikais: juk mes gyvename realios politikos, prisitaikymo prie kapitalistinio vargo „progreso“ laikais. Reikia išlaikyti šeimą, ištvirti savo darbo vietoje, atsilaukti prieš depresijas, praradimus, ligas ir skurdo grėsmes... Beje, kad ir kas būtų ta revoliucija, kur alternatyvos?

Niekas iškart galvon neateina. Jokių čia revoliucijų – tik pragma-

tinis išskaičiavimas, išgyvenimas. Na, gal dar galima pasiguosti senąja E. Bernšteino mintimi, kad nuolatinė reformų kapitalistinėse sistemose veikla ir sudarytų lėtą, tačiau vis sunkiau atgręžiamą socializmo evoliuciją.

Na, nebent nutiktų dar viena „refoliucija“, kaip tatau užvadino liberalus britų politologas Timoty Garton Ash. Tokiu iškraipytu žodžiu jis siūlė vadinti demokratines revoliucijas, kurias pradeda ar sustina vykdyti autokratiniai režimų elitai, t. y. „revoliucijos iš viršaus“, kaip nutiko nacionalkomunistiniuose Rytų ir Vidurio Europos kraštuose, Lietuvą įskaitant. Tik kokia? Dar daugiau valstybės nekontroliuojamo, juodosiose rinkose veikiančio arba su regionų ar mažesnių kraštų gyventojais neskaitančio „vertelgų“ kapitalizmo?

Tačiau rimtai svarstyti revoliuciją sunku ir pavojinga ne vien dėl to, kad tai atrodo beprotiška, o pasenę, visiškai nebeaišku, netikroviška, neatitinka vyraujančių prisitaikymo prie kapitalistinio kitų ir savęs engimo būdų. Ne tik dėl to, kad Sovietų Sąjunga ir lenininės revoliucijos dogma-praktika patyrė visišką pralaimėjimą Šaltajame kare prieš dvi dešimtis metų, o moraliai save buvo diskreditavusi iš pat pradžių, kaip dar vienas masinio engimo projektas. Net ne dėl to, kad Rytų Europos kraštų išstojimas iš SSRS arba jos įtakos zonos buvo išskirtinai dešiniojos, dažnai nacionalistinės „refoliucijos“.

Priežastis kita. Nepaisant to, kad K. Markso „Manifestas“ skamba kaip niekad aktualiai tebesi-

tęsiančios globalaus kapitalizmo krizės akivaizdoje – šio genialaus teksto paskutiniai sakiniai atrodo vis mažiau tikėtini. Juose (verta dar kartą atsiversti ir paskaityti) kalbama apie revoliuciją kaip valingą engiamųjų pastangą pakeisti, prireikus konfliktuojant jėga, esamą žmogiškų santykių sistemą žmogiškesne.

Net nereikia būti akademiniu filosofu ar gatvės antiglobalizmo aktyvistu, kad pamatytum, jog tų „Manifeste“ minimų „komunistų“ ar proletariato, kaip jėgos, galinčios susivienyti ir organizuotai priešintis bei keisti galios struktūras pasaulio visuomenėse, tiesiog nėra. „Užimk Walstreetą“ judėjimo ir jo atkartojimų kituose kraštuose kritikai teisėtai pastebi, kad šūkis „mes esame 99 procentai“ nurodo į nepaprastai įvairialypę, labai skirtingai savo engimą patiriančią, išskirtinai prieštarą interesus turinčią žmonijos dalį. 99 procentai Žemės gyventojų, akivaizdžiai engiamų ir skatinamų prisitaikyti prie to, vargu ar gali būti „revoliucine klase“. Tai tiesiog pernelyg marga ir pernelyg įvairi žmonių aibė.

Netgi nepasitenkinimas liberalios demokratijos priklausomybe nuo kapitalo ir sąlyginiu viduriniųjų klasių nuskurdimu niekaip nesusieja universitetus baigusius paslaugų ir aukštųjų technologijų sektoriaus darbuotojų Vilniuje ar Niujorke su realų skurdą ir išgyvenimo kančią patiriančiais žemdirbiais Akmenėje, Nigerijoje arba Kinijos gamyklų darbininkais.

Prieš trisdešimt metų JAV ne-

Rimtai svarstyti revoliuciją sunku ir pavojinga ne vien dėl to, kad tai atrodo beprotiška, o pasenę, visiškai nebeaišku, netikroviška, neatitinka vyraujančių prisitaikymo prie kapitalistinio kitų ir savęs engimo būdų.

omarksistų Džono ir Barbaros Ehrenreichų iškelta mintis, kad išsilavinusi „samdomų vadybininkų“ klasė, atliekanti didelę darbo dalį šiuolaikinėje kapitalizmo įmonėse, galėtų būti ta naujoji „revoliucinė klasė“. Deja, net ir „Užimk“ sąjūdis to nepatvirtina: „samdomi vadybininkai“ tebeatrodo kaip ir XIX a. „smulkioji buržuazija“, tenorinti gauti savą „amerikietiškos svajonės“ versiją, kad ir vietos, pvz., lietuvišku, pavidalu.

Greičiausiai teisūs tie marksistiniai filosofai, kaip antai: Fredricas Jamesonas, Davidas Harvey arba Slavojus Žižekas, kurie įžvelgia dabarties globaliame kapitalizme sąmoningai plėtojamą savisaugos gebėjimą kuo labiau suskaldyti ir „diversifikuoti“, „suičvairinti“ engiamuosius kaip kapitalizmo produkcijos ir paslaugų vartotojus – taip užkertant kelią jiems atrasti engimo patirties bendrumą ir organizuotai siekti ne tik pamąstomų, bet ir realių, įgyvendinamų alternatyvų esamiems galios ir žlugdančios nelygybės santykiams.

Nežinau, kaip Jums, malonūs skaitytojai, man iš viso to peršasi viena mintis. Be abejo, galima ir reikia užsiimti bernšteinišku kapitalistinės kančios mažinimu. Tačiau ir aš, ir jūs, ir netgi Pramonininkų konfederacija žino, kad alkoholi-

nės priklausomybės negali pagydyti mažindamas alkoholio vartojimą – rimtesniam, sveikesniam gyvenimo pokyčiui tenka atsisakyti jo visai. Ir tai yra psichologinė problema: patikėti savo asmeninėmis jėgomis, bendradarbiauti ir pasitikėti kitais, siekti ne vien asmeninio išgyvenimo, tačiau kartu priešintis ir keisti visa tai, kas mums bendrai kelia vargo ir nuskurdimą kančią.

Rašęs anksčiau už Marksą danų filosofas Kierkegaardas pastebėjo, kad bet kokia „reformacija“, kuri nereformuoja paties žmogaus mąstysenos, jausenos ir elgsenos, jo vertybių ir gyvenimo eigos, tėra teatras ir tuščias žaidimas. Ką iš tikro reikia keisti – tai visų 99 procentų nuostatą, kad mes galime išgyventi pavieniui, protestus ir svajones palikdami paaugliams, rašytojams arba teroristams. Vargu ar nustebintume save mintimi, kad tai labai ilgas ir kruopštus darbas. Sunkiausia jo dalis – pasiekti sąmoningų kapitalizmo kritikų ir norinčių kurti socializmą žmonių vieningo, organizuoto bendradarbiavimo. Apskritai bendros veiklos – viskas aplink skatina tos veiklos net nepradėti.

Dėl to mums neatidėliojanti reikia kiekvieno mūsų vidinės revoliucijos – mūsų sąmonės ir gyvensenos perkeitimo taip, kad

galėtume labai aiškiai sau ir kitiems ne tik pasakyti, bet praktiškai parodyti, jog nebesitaikstome su savęs ir kitų nuvertinimu, kaip kapitalistinio ūkio „žmogiškaisiais ištekliais“, ketiname pasiekti žmonių, kad ir kokie skirtingi jie būtų, apčiuopiamo, aiškiai patiriamo lygiavertiškumo.

Gal verta pradėti nuo nedidelių „anoniminių alkoholikų“, arba bet kokių psichoterapinių grupių patirties? Niekas taip nepadaeda įveikti priklausomybės nuodams – ar fiziniams, ar psichiniams – kaip draugiškas bent keleto kitų pasitikėjimas ir kartu patiriama tvirta bendrabūvio disciplina, nuolatinis atsigręžimas prie svarbiausių mums visiems poreikių: žmogmylstės ir gyvenimo prasmės kūrimo.

Esu tikras, kad niekas nepriartins realios revoliucijos pasaulyje kaip šis iš pažiūros kuklus, bet toks gyvybiškai reikalingas vidinės, asmeninės ir tarpasmeninės revoliucijos judesys: atrasti kas mus jungia, kaip mes galime veikti kartu bent čia ir dabar, nedideliais, smulkiais klausimais. Taip atrastume ir likusius 99 procentus Žemės gyventojų, be jokios abejonės ir norinčių, ir galinčių gyventi žmogiškiau.

Tai labai sunkus judesys, nes jis visuomet provokuos pasipriešinimą ir nepasitikėjimą, baimę ir nenorą. Tik – mes neturime kito pasirinkimo, jei nebenorime toliau gyventi kapitalistinėje savigriovoje. Revoliuciją reikia pradėti nuo mūsų pačių. ■

Demos
kritinės minties institutas

Istorija sako: buvo taip

„Mano, kaip demokrato, principas – nieko nekelti ant pjedestalo, nieko nepudruoti, o stengtis atskleisti istoriją kaip įmanoma platesnę. Istorijos demitologizacija yra ir dabarties uždavinys. Juk mes vėl sėkmingai mitologizuojame daugelį dalykų, o dar blogiau, kai, remdamiesi tokiais mitais, bandome perrašinėti istoriją ir siekti savo politinių tikslų“ – tai iki kaulų smegenų kairiojo politiko Vytenio Andriukaičio žodžiai iš naujos knygos „Lietuviškas imunitetas“, kurią parašė ir parengė Inga Liutkevičienė, išleido Rašytojų sąjungos leidykla.

Albinas KOSCIUŠKA

Knyga imli ne vien apimtimi – 783 puslapiai, daug nuotraukų, retų dokumentų, kitų šaltinių, grindžiančių teiginius. Ši knyga – tai didelis Vytenio Povilo Andriukaičio gyvenimo interviu, joje įvykiai pasakojami ir vertinami (dažnai kontroversiškai) Andriukaičių giminės istorijos fone – nuo XIX a. pabaigos iki pat šių dienų.

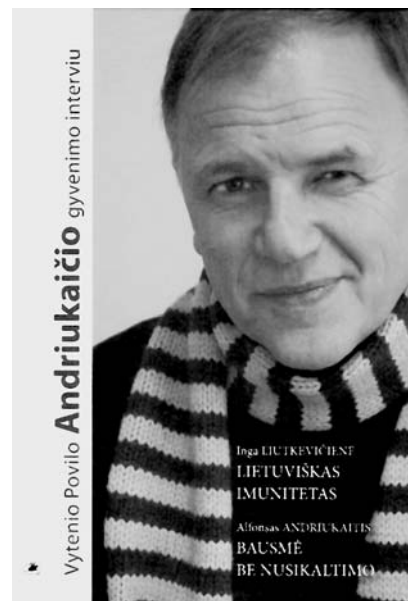
Europos Parlamento nario Justo Vinco Paleckio nuomone, ši knyga „turėtų užimti ypatingą vietą mūsų memuaristikoje. Vytenis, atsakinėdamas į Ingos klausimus, pasakodamas savo šeimos, tremties, savo gyvenimo istoriją, kartu atsako į lemtingus Lietuvai klausimus. Daug ką turėtų sudominti skvarbus gydytojo, istoriko, politiko žvilgsnis į XX ir XXI amžių Lietuvos raidą, ypač įdėmus – į dvidešimt dvejus nepriklausomybės metus. Vytenis be pasigailėjimo griaua vieno vienintelio tikrojo kelio ir vieno vienintelio tikrojo vedlio pasekėjų sulipdytą naujausios Lietuvos istorijos šventovę. Jis, Sibiro tremtinio sūnus, gimęs prie Ledinuotojo vandenyno, nebijo pažeisti nepajudinamų tabu. Jis atvirai pasakoja apie Sąjūdžio spindesį ir skurdą, apie kilnumą, pasiaukojimą ir intrigas, klastą. Jis nekonjunktūriškai vertina pokario kovas Sovietinėje Lietuvoje, randa

gerų žodžių paskutinių dešimtmečių Tarybų Lietuvai, jos labai dirbusiems žmonėms. Jis nukala naują terminą – savarankiška Tarybų Lietuva, kokia ji tapo nuo 1989-ųjų metų, pagrindžia tokį požiūrį“.

Šioje vietoje stabtelkime ir pavytykime knygą, ieškodami to termino V. Andriukaičio atsakymuose į žurnalistės klausimus.

„Didelė dalis Lietuvos visuomenės priėmė naujos santvarkos taisykles, legalizavosi ir kūrė savo kasdienybę. Taigi LTSR inkorporacijos į TSRS sąlygomis sukūrė savią Tarybų Lietuvos kultūrą plačiąja prasme, Lietuva neišnyko, netapo kraštu, gubernija ar regionu, įgavo sąjunginės respublikos, o ne autonominės srities statusą, integravo į bendrą teritorinę ir kultūrinę erdvę Vilniaus ir Klaipėdos kraštą, kurie iki Antrojo pasaulinio karo kaip visaverčiai į Lietuvos teritoriją nebuvo integruoti. Taigi – LTSR buvo legali, bet ne suvereni. Tad ir atstatant LR suverenumą negalima buvo atmesti viso pažangaus LTSR turinio ir LTSR teritorijos, sienų, pilietybės bei jos institucijų“.

„Sovietmečiu gyvenome visi kartu ir mažai kuo skyrėmės. Visuomenė nebuvo ryškiau susisluoksniavusi. Žinoma, buvome minimalių standartų valstybė su minimaliais poreikiais, dideliu deficitu, bet buvo ir daug žmoniškų, teigiamų dalykų. Tuomet visiems

Knygos viršelis

sluoksniams buvo lengvai prieinama kultūra, knygos, spauda, kino filmai, operos, koncertai, dainų šventės, kelionės (tiesa, tik po TSRS), poilsis, pionierių stovyklos, profsąjungų sanatorijos ir visa kita – visa tai buvo prieinama ir visa tai nebuvo prabangos dalykas“.

„Sovietmečiu Tarybų Lietuvoje ėmė sparčiai plėtotis mūsų kultūra, vyko didžiulės Dainų šventės, poezijos pavasariai, „Vilniaus bokštų“ ir kitokie dainų konkursai, knygos buvo leidžiamos dešimttūkstantiniais tiražais, veikė puikūs dramų teatrai visuose didžiuosiuose miestuose ir ne bet kokie teatrai su ne bet kokiais režisieriais – J.

Miltiniu, J. Jurašu, P. Gaidžiu, D. Tamulevičiūte; kūrė J. Marcinkevičius, A. Maldonis, A. Baltakis, E. Mieželaitis, V. Žalakevičius, vaidino D. Banionis, R. Adomaitis, L. Noreika, J. Budraitis, dainavo N. Ambrazaitytė, V. Noreika, V. Daunoras, E. Kaniava, scenografijas kūrė L. Truikys – tai buvo tikri, talentingi kūrėjai. Žvilgtelėkime į lituanistinę šešiolikos tomų K. Korsako biblioteką, šios knygos išleistos dešimttūkstantiniais tiražais ir jas skaitytojai be vargo galėjo gauti bet kurioje kaimo bibliotekoje. Praėjusio amžiaus septintasis-aštuntasis dešimtmečiai – ištis tarybinės kultūros Lietuvoje žydėjimo metas“.

„Būtent dėl tų pasiekimų ir išaugo humanistinis ir galingas Lietuvos persitvarkymo sąjūdis. Sąjūdis yra vienas iš ryškiausių istorinių įvykių naujųjų laikų Tarybų Lietuvos istorijoje. Tai, ko gero, ir reikšmingiausias XX amžiaus antrosios pusės Lietuvos istorijos faktas. Tikrai ne pokaris, ne partizaninis pasipriešinimas ir ne disidentinė veikla. Ne pokaris mus išvadavo, o tarybinėje epochoje subrendusi karta išsivadavo. Jei imtume nagrinėti nusipelnusių Tarybų Lietuvos mokslo, kultūros, meno ir kitų sričių žmonių biografijas ir pasiekimus, pamatytume, kad nusipelnusių veikėjų vardų vis dėlto veltui nedalino. Dauguma tų žmonių paliko ryškų pėdsaką Lietuvos gyvenime. Visai be reikalo tie vardai iš tų žmonių vėliau buvo atimti, o patys žmonės pamiršti“.

„Okupacijos, aneksijos, inkorporacijos ir unijos – visos jos vertinamos pagal skirtingus kriterijus, skirtingą istorinę jų baigtį. Yra daug pavyzdžių, kai okupacijos, kurių metu visada vyksta kariniai veiksmai, yra trumpalaikės ir neefektyvios. O yra pavyzdžių, kai jos baigiasi teritorijos aneksija, o vėliau ir inkorporacija į užgrobusios tą teritoriją valstybės struktūrą. Yra pavyzdžių, kai aneksija įvykdo-

ma be karinių veiksmų. Ir daugeliu atvejų aneksijos būna efektyvios, kai aneksuotos valstybės iš esmės išnyksta ar susilieja, arba transformuojasi į kitus junginius. Tad tyrinėtojai išskiria efektyvias ir neefektyvias aneksijas. Reikalus tas, kad aneksuota Lietuvos Respublika priešinosi neefektyviai, o po 1953 metų pamažu susiformavo ir naujas Lietuvos kultūrinis fenomenas – Tarybų Lietuva, netapati oficialiai sovietinei doktrinai, bet netapati ir smetoninei Lietuvai“.

Štai kodėl aš nededu lygybės ženklą tarp sovietų Lietuvos ir Tarybų Lietuvos. Štai kodėl aš ir sakau, kad Tarybų Lietuva buvo, ir buvo legali, su legaliais LTSR piliečiais, ir legalia mūsų išsivadavimo veikla, pasitelkiant LTSR teisinius instrumentus. Taip, mes pasinaudojome ir Vasario 16-osios Lietuvos Respublikos teisine padėtimi ir restitucija, bet restitucija nereikšė nei smetoninės Lietuvos restauracijos, nei smetoninės visuomenės rekonstrukcijos. Tai – neįmanoma.

Dabar, po dvidešimties metų, jau nyksta ir Tarybų Lietuvos kultūros fenomenas. Koks susiformuos rytoj Lietuvos Respublikos naujas fenomenas – negaliu pasakyti, bet jis tikrai bus nei smetoninis, nei tarybinis“.

V. Andriukaitis pasisako prieš istorijos supaprastinimą ir suprimityvinimą, jos perrašinėjimą, prieš pastangas ignoruoti LTSR laikotarpį, jį išbraukti iš istorijos ir realaus Lietuvos gyvenimo. „Aš aiškiai tvirtinu, kad LTSR buvo, ir tai, kas joje buvo teigiamo, buvo labai prasminga ir naudinga“, –tai sako žmogus, kuris laiko save antileninistu, antikomunistu, kuris sovietinėje Lietuvoje dalyvavo disidentinėje veikloje. Tai sako žmogus, kurio tėvas, neįtikėtinas Smetonos valdžia, nacistams, buvo neparankus ir bolševikams, tad su šeima buvo ištremtas į TSRS šiaurę. Tos tremties tragiškų išgyvenimų, neįtikėtino šurpo vaizdų dokumentas

„Lietuviškame imunitete“ skelbiamas kaip savarankiška knyga – tai Vytenio tėvo, Alfonso Andriukaičio prisiminimai „Bausmė be nusikaltimo“. Pasak J. V. Paleckio, „sąlyginai tuos Alfonso Andriukaičio prisiminimus galima būtų pavadinti: „Aš nekenčiu, kaltinu ir neatleidžiu“. Ypač dramatiška, kad Alfonso sūnus Vytenis polemizuoja su tėvu. Jo teksto daliai, kur jis kalba apie tremtį, istorinius vertinimus, tiktų antraštė „Aš suprantu, atleidžiu ir kviečiu santarvei“.

„V. Andriukaitis – autoritetus pripažįstantis, juos gerbiantis žmogus ir politikas, bet nelinkęs prieš juos keliaklupsčiauti, beatodairiškai jų garbinti, – knygos pratarmėje rašo istorikas Antanas Kulakauskas. – Turis savybę rėžti teisybę, kaip ją supranta, į akis, viešai. Būdamas, kaip reta politikams, visapusiškai išprusęs žmogus, jis nevengia to pademonstruoti atvirai ir viešai – o tai, švelniai tariant, nedaug kam patinka, netgi iš savųjų“.

Iš knygos tekstų matyti, kad asmenys ir asmenybės V. Andriukaičiui tikrai ne ikonos. Šioje knygoje bene daugiausia aštrių žodžių pasakyta Vytautui Landsbergiui, kuris, pasak V. Andriukaičio, „savo knygomis, straipsniais, kalbomis įtvirtina, sakyčiau, landsbergišką nacionalizmo ideologiją ir ją perima nemaža dalis jaunuomenės“.

Žurnalistė klausia: „Buvo metas, kai apie V. Landsbergį atsiliepdavote gana palankiai. Jus pažįstantys žmonės pasakojo, kad dalyvavote jo šešiasdešimtmetėje, bet į septyniasdešimtmečio šventę jau nebuvote pakviestas. Kokia katė perbėgo kelią, kad taip nemėgstate jo dabar?“

V. Andriukaitis atsako: „Buvau didelis jo kalbų, sakytų 1989–1990 metais Sąjūdžio Seime, LTSR Aukščiausiojoje Taryboje gerbėjas. Tuo metu jis man labai imponavo. V. Landsbergio pozityvaus žydėjimo laikas yra 1989–1991 metų pradžia, paskui atėjo jo klaidų ir ▶

► nesėkmių metas. Pirmosios abejo-
nės atsirado, kai pamačiau jį Aukš-
čiausiosios Tarybos pirmininko
poste ir išvydau, kaip jis apsi-
stato jam pataikaujančiais žmonėmis.
A. Brazauskas nebijodavo apsi-
statyti protingesniais už save, o V.
Landsbergis visą laiką norėjo būti
aukščiau visų. Visi galėję jį užgožti
varžovai buvo palaipsniui atstumti.
<...> Jo klaidų viršūnė buvo 1992
metai, kai jis panūdo tapti Prezi-
dentu be Konstitucijos. Jo didžiau-
sia klaida buvo, kad po tais metais
pralaimėjo referendumo, kuriame
žmonės pasisakė prieš prezidento
institucijos atstatymą, o tai reiškė
– ir prieš jį kaip galimą prezidentą,
neatsistatydino. Juk aiškiai matė
– reikiama visuomenės palaikymo
neturi. Jei tik būtų kritiškai įverti-
nęs savo padėtį, būtų galėjęs pasi-
traukti iš politikos ir tapti šių laikų
Basanavičiumi, vienyti inteligenti-
ją. Tokia jo pozicija Lietuvai būtų
atnešusi daug daugiau naudos negu
nuolatinis tautos kiršinimas. Jis po
1992 m. pasuko radikalaus tautos
skaldymo keliu. Jo kalbos, veiksmai
aiškiai parodė – šis žmogus yra ne
demokratas, jo laikysena aristokra-
tinė, autoritarinio stiliaus.

Dar vėliau ėmė aiškėti jo įtaru-
mais grįstas mąstymas „Kas gali
paneigti?“ Įtarumo paranoja jis už-
krėtė nemažą dalį Lietuvos žmonių.
Jam visur vaidenasi KGB, Maskvos
ranka, Rusija – kaip blogis. Ga-
liu pasakyti – tai dažnai politiškai
iracionalus, į intrigas linkęs politi-
kas, Nepriklausomybės atkūrimo
nuopelnus prisiskiriantis tik sau. Jo
tėvas, kiek jį pažinojau, buvo daug
įžvalgesnis, jis, kaip ir dauguma
blaivaus proto žmonių, norėjo, kad
Vytautas ir Algirdas veiktų ranka
rankon dėl Lietuvos, kad nesusi-
pjautų, nes bus blogai. Tą patį sakė
ir kardinolas V. Sladkevičius. Kai
A. Brazauskas buvo tautos išrink-
tas Prezidentu, vykstant jo inau-
guracijai Arkikatedroje V. Landsber-
gio nebuvo. Jis galėjo geraširdiškai
pasveikinti rinkiminėje demokra-

tiškoje kovoje laimėjusį oponentą,
bet to nepadarė. Jis nematė reika-
lo pagerbti ir mirusio Prezidento,
matyt, negalėdamas perlpti per
save. Žinoma, V. Landsbergis visa-
da buvo ir liks ryški politinė figūra,
kaip ir A. Brazauskas, bet ne tokia
sėkminga“.

V. Andriukaitis užsimena ir
apie sudėtingus savo santykius
su A. Brazausku – „draugyste čia
nekvepėjo“, bet laiko A. Brazaus-
ką ryškia politine figūra, svarbia
Lietuvos istorijai: „Jis – vienas sė-
kmingiausių XX amžiaus Lietuvos
Prezidentų, o gal net sėkmingiau-
sias. Tikrai sėkmingesnis už Kazį
Grinių, už Antaną Smetoną. Be
to, jis buvo vienas geriausių šalies
premjėrų. Jo parašas yra po visais
istoriniais Lietuvos sprendimais,
pradedant 1989 vasario 7 d., Kovo
11-ąja ir baigiant stojimu į NATO
ir ES“.

Beje, knygoje kalbama ir apie
ES reikalus. V. Andriukaitis vado-
vavo darbo grupei, rengiančiai LR
Konstitucijos pataisas, atsižvel-
giant į Lietuvos tapimą ES nare.
Buvo parengtas Lietuvos stojimo
į ES ir darbo ES konstitucinis ak-
tas, kaip papildomas priedas prie
Lietuvos Konstitucijos. „2004 m.
liepą šis konstitucinis aktas buvo
priimtas. Tai buvo mano rengtas
antrasis Aktas, lėmęs Lietuvos gy-
venimą. Pirmasis – dėl Nepriklau-
somos Lietuvos valstybės. Ir jie abu
tik sustiprino Lietuvą, nesvarbu,
ką sakytų Lietuvos euroskeptikai“. Kaip
Seimo Europos reikalų komi-
teto pirmininkas, tapo Lietuvos
delegacijos Europos Konvente dėl
naujos ES sutarties – Konstituci-
jos Europai – rengimo neformaliu
vadovu.

Knygos skyriuje „Pakeleiviai“
tarp skelbiamų V. Andriukaičio
pažįstamų, kolegų, bičiulių pasisa-
kymų yra ir euroskeptiko Romual-
do Ozolo žodis. „Mūsų su Vyteniu
pažiūros skiriasi iš esmės. Vytenis
yra socialdemokratinio modelio
pasaulio kūrėjas, o aš esu tautinio

modelio pasaulio kūrėjas. <...> Ar
aš kopčiau su juo į kalnus? Ne. Nes
į kalnus nevaikštau, o į mišką ei-
čiau ir sutikčiau bunkeryje gyventi.
Visame pasaulyje šiuo metus soci-
aldemokratų padėtis labai sunki,
nes susiformavo netgi pasaulinis
oligarchų susibūrimas. Jie niekada
nepažiūrės į tą, jų akimis, kirminą,
kuriuo yra tapęs eilinis žmogus. Jie
su dideliu malonumu valgys mus,
net nepakepinę. Todėl ir pasaulio,
ir Lietuvos socialdemokratams
darbo daug“.

Apie socialdemokratinio darbo
ypatumus V. Andriukaitis kalba
knygoje konkrečiai ir strategiškai.
Kaip jis sako, „galvokime globaliai,
veikime lokaliai“. „Socialdemokra-
tija turi ginti žmogaus teises visa
apimtimi čia ir dabar“, – teigia V.
Andriukaitis. – Socialdemokratams,
kairieji, turi būti socialinės pažan-
gos, socialinių garantijų šalinin-
kai. Aš noriu daugiau teisingumo,
daugiau demokratinio socializmo,
mažiau pinigais ir rinka, o daugiau
žmogiškumu grindžiamų santykių
tarp žmonių“.

Socialdemokratija yra bene pa-
grindinė knygos ašis, apie ją sukasi
pasakojimas nuo pat V. Andriukai-
čio veiklos pagrindiniame Antano
Strazdelio humanistinės socialisti-
nės minties universitete iki šių die-
nų socialdemokratijos paskirties,
jos ideologinių srovių pasaulyje.

„Labai norėtusi, kad šią knygą
perskaitytų ne tik kuo daugiau so-
cialdemokratų, bet ir tų žmonių,
kurie trokšta, kad mažėtų atskirtis
tarp turtingų ir neturtingų, kad ir
Lietuvoje, ir pasaulyje būtų dau-
giau teisingumo, kad žmonės dau-
giau suprastų, palaikytų vieni kitus.
Iki šiol neturėjome tokio „socialde-
mokratinio katekizmo“, išdėstyto
per vieno žmogaus gyvenimo isto-
riją“, – pastebi J. V. Paleckis.

Galbūt kelios čia pateiktos cita-
tos paskatins ne vieną atsiversti šią
bene pirmą negrožinę literatūro-
je knygą, kur taip ryškiai pulsuoja
socialdemokratinė mintis. ■

Tremtinio Alfonso Andriukaičio knygos paviešinimo istorinė drama

Dr. Vytautas SKUODIS

Rašytojų sąjungos leidyklos iš-
leista didelės apimties ir gausiai
ilustruota knyga „Vytenio Povilo
Andriukaičio gyvenimo interviu“
iš tikrųjų yra dvi labai skirtingos
knygos, įrištos į vieną. Pirmojoje
knygoje „Lietuviškas imunitetas“
V. Andriukaitis plačiai atsakinėja
į žurnalistės Ingos Liutkevičienės
klausimus. Dažnai taip plačiai, kad
kai kurie jo atsakymai galėtų būti
atskiri straipsniai. Nepaneigiant
žurnalistės atlikto didžiulio darbo
svarbos, kažin ar derėjo šios knygos
autorystę, kaip tai rodo titulinis la-
pas, priskirti tik jai? Tiesa, daugiau
kaip 200 V. Andriukaičiui pateiktų
apgalvotų klausimų ir jo atsakymų
redagavimas taip pat yra kūrybi-

nis darbas. Tačiau I. Liutkevičienė
daugiau laikytina tos knygos suda-
rytoja ir redaktorė, nes knygos gale
taip pat pateikti 15 kitų asmenų at-
siminimai ir pasisakymai.

Leidykla turėjo jausti atsako-
mybę ir už tos didelės vertingos
knygos viršelių apipavidalinimą
– beveik visai ignoruojama tai, jog
tame įrišime yra ir Vytenio tėvo
Alfonso Andriukaičio atsiminimų
knyga „Bausmė be nusikaltimo“.

Labai gerai ir pagirtina, kad
V. Andriukaitis, norėdamas pa-
gerbti savo Tėvo šviesų atminimą,
jo šiuorpių išgyvenimų lageriuose
prisiminimus prijungė prie savo
„gyvenimo interviu“. Manau, kad
leidykla privalėjo to Lietuvos kan-
kinio atsiminimus iškelti į pirmą
planą, t.y. abi vieno įrišimo knygas

sukeisti vietomis. Leidykla taip pat
privalėjo parengti ne literatūrinį, o
istorinį tų atsiminimų įvertinimą.
Valentino Sventicko pratarmėje ra-
šoma, jog leidykla buvo sudvejojusi
dėl tų atsiminimų pradžioje esan-
čių istorinių tekstų, „nesusijusių su
asmeniniais išgyvenimais“. Gera,
kad sveikas protas nugalėjo. Tačiau
tos pratarmės pradžioje klaidingai
rašoma, kad 1973 m. parašyti atsi-
minimai tada buvo ir išspausdinti
rašomąja mašinėle. Įrodymui pa-
teikta mašinraščio pirmojo pusla-
pio faksimilė. Tačiau buvo kitaip.

Tos dvigubos knygos pristatyme
Mokslų akademijos salėje kalbėju-
siejį tik retkarčiais trumpai pami-
nėdavo arba visai nepaminėdavo
ir tos antrosios knygos. Klausantis
sakomų kalbų susidarė įspūdis, kad
tai yra beveik visai nereikalingas
priedas prie pirmosios. Daugiau
politologas, nei istorikas Antanas
Kulakauskas, pateikiamos knygos
pratarmėje rašo, kad tie A. Andriu-
kaičio atsiminimai dabar „atskirai
paimti didesnės viešosios vertės ne-
turi“. Su tokiu požiūriu, kai dabarti-
niame gyvenime viešpatauja dvasi-
nis nuosmukis, sutikti negalima.

Sakoma, kad knygos taip pat
turi savo likimą. A. Andriukaičio
knygos likimas yra ypatingas, net
dramatinis. Ankstyvesnių mėgini-
mų ją paviešinti istorija buvo labai
sudėtinga, o dabartiniu požiūriu
– net įdomi.

Kad A. Andriukaitis tuos atsi-
minimus parašė 1973 metais, tai
nekelia abejonių. Tačiau tada tai
buvo tik juodraštinis rankraštis,
kurį dirbdamas Vilniaus univer-
sitete, 1974 ar 1975 metais gavau
iš kolegos vyr. dėstytojo Ramučio ►

Knygos pristatyme Mokslų akademijos salėje.

V. Gulevičiaus nuotr.

► Bonifaco Mikšio. Nors tai buvo tik juodraštis, kurį patobulinti jo autorius dėl kokių tai priežasčių nebegalėjo, tačiau jis buvo parašytas laisvai, be išbraukimų ir prirašymų, nesilaikant sintaksės taisyklių.

R.B.Mikšys, gerai žinodamas apie mano veiklą pogrindyje, o ir jis pats jame veikė, perduodamas tuos rankraščius man pasakė, jog prašoma tuos atsiminimus atspausdinti. Rankraščio pradžioje buvo parašyta jų pavadinimas ir autoriaus pavardė. Aš jo nepažinojau ir nieko apie jį nebuvau girdėjęs.

Permetęs rankraštį akimis, suvokiau, jog tai yra nepaprastai svarbus dokumentas, kurį būtina padauginti ir kuo plačiau paskleisti. Tačiau buvo aišku, kad prieš perspausdinant yra būtina jį gerai suredaguoti, nekeičiant jo struktūros, stiliaus ir dvasios. Kas tai galėtų padaryti? Pasitariau su Albertu Zvicevičiumi, prieškarinių metų inteligentu, buvusiu politiniu kaliniu ir dabartinio pogrindžio veikėju. Jis sutiko suorganizuoti to rankraščio redagavimą.

Redagavimą atliko A. Zvicevičiaus buvęs bendrabylis, filologas ir muzikas Stasys Stunguryš, kurio aš tada nepažinojau ir jo pavardė man nebuvo žinoma. Jo suredaguotą tų atsiminimų tekstą A. Zvicevičius perrašė dirbtine rašysena, kiekvieną raidę parašydamas atskirai. Tai buvo būtina, kad atsitikus nelaimei KGB grafologai iš rašto braižų palyginimo nenustatytų jų autoriaus. Redagavimas buvo nelengvas, nors redaktoriaus profesinis išprusimas buvo nepriekaištingas. Jis padarė daug patikslinimų ir pirmojoje rankraščio dalyje, pavadintoje „Įvykiai“.

Iš A.Zvicevičiaus gavęs tuos suredaguotus ir jo paties perrašytus rankraščius, tuojau pat per tuos pačius tarpininkus jam sugrąžinau atgal.

Tuos atsiminimus parodžiau filologui ir pedagogui Povilui Peče-

liūnui, su kuriuo glaudžiai bendradarbiauau nelegalioje pogrindžio veikloje. Jis apsiėmė suorganizuoti jų atspausdinimą keliais egzemplioriais.

Per tarpininkus du kartus užklausu atsiminimų autorių, ar tikrai jis nori, kad jo atsiminimų tituliname lape būtų jo pavardė? Gal pavardę pakeisti slapyvardžiu? Abu kartus iš jo gavau laiškėlius, kuriuose jis patvirtino, jog jo pavardė turi išlikti. Vienaime savo laiške jis parašė, jog nori tuos savo atsiminimus paskleisti, kad Lietuvos jaunimas sužinotų tikrą tiesą apie okupantus ir kad toji jo knyga paskatintų siekti Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės. Jis taip pat pageidavo, kad šios jo mintys būtų prijungtos prie jo būsimos knygos. Tada vėl per tarpininkus jo paprašiau, kad jis atsiųstų savo autobiografiją, kuri buvo prijungta prie spausdinamos knygos, jos gale.

Tie A. Andriukaičio atsiminimai buvo atspausdinti nemažiau kaip 6 egzemplioriais. Dabar iškilo rūpestis, kaip juos įrišti? Užsitęsęs jų redagavimui, suredaguoto teksto perrašymui, spausdinimui ir įrišimui, atsiminimų autorius, nesulaukdamas pažadėto egzemplioriaus, pradėjo nerimauti. Jį per tarpininkus keletą kartų informavau apie atliekamų darbų eigą.

Prieš atiduodant tuos atsiminimus spausdinti man kilo sumanymas atgaivinti karo metais leistą tęstinį leidinį „Lietuvių archyvas“. Tada buvo išleisti keturi jo tomai. Penktasis tomas buvo jau spausdinamas, tačiau TSRS kariuomenei vėl užėmus Lietuvą, tas Kaune spausdinamas tomas buvo sunaikintas. Tame atgaivintame leidinyje numaciau atspausdinti A. Andriukaičio atsiminimus. A. Zvicevičius tokiems mano sumanymams pritarė. Taip pat ir P. Pečeliūnas.

„Lietuvių archyvo“ I (VI) tomo tituliname lape buvo pažymėti 1978 išleidimo metai. Tikrumoje tas

tomas buvo išleistas 1979 m. žiemos pabaigoje. Ankstyvesnė data buvo nurodyta norint suklaidinti KGB – atseit „pražiopsojo“ naujo pogrindinio leidinio pasirodymą.

A. Andriukaičio atsiminimus įrištus su kietais viršeliais iš P. Pečeliūno gavau 1979 m. pavasarį. Vieną egzempliorių tuojau pat per R. B. Mikšį ir kitus tada man nežinomus tarpininkus išsiuñčiau A. Andriukaičiui. Vieną atidaviau A. Zvicevičiui, vieną nuvežiau Paluobių (netoli Griškabūdžio) parapijos klebonui marijonui Pranui Račiūnui, taip pat buvusiam politiniam kaliniui, po vieną egzempliorių pasilikome abu su P.Pečeliūnu, juos duodami skaityti kitiems. Žinojau, kad vienas egzempliorius 1979 m. balandžio mėnesį buvo išvežtas į Maskvą persiųsti į užsienį.

Dabar sužinojau, kad R. B. Mikšys tą rankraštį buvo gavęs iš geologės Virginijos Vosyliūtės, kuri pati A. Andriukaičio nepažinojo. Juos ji gavo iš savo tėvo, buvusio lotynų kalbos mokytojo, arba iš tėvo draugų, kurie taip pat palaikė artimą pažintį su A. Andriukaičiu.

P. Pečeliūnas 1979 m. pradėjo leisti pogrindžio žurnalą „Alma Mater“, skirtą Vilniaus universiteto įkūrimo 400 metų sukakčiai paminėti. 3 ir 4 numeriuose jis įdėjo visą A. Andriukaičio kūrinių pirmąją dalį „Įvykiai“ pavadinimais: „Slaptas Stalino ir Hitlerio suokaltis“ ir „Ketvirtas padalinimas“. Kad neapsunkintų A. Andriukaičio galimos keblios padėties dėl platinamų jo atsiminimų, P.Pečeliūnas nenurodė, iš kur tie istoriniai faktai paimti.

Ir aš pats, dar prieš pradėdamas 1978 m. vasarą leisti pogrindžio liberalios krypties žurnalą „Perspektyvos“, perspausdiniau pirmąją, istorinę, knygos dalį ir brošiūros pavidalu išplatinau.

1979 m. vasarą išleisto „Alma Mater“ Nr.2 skyriuje „Nauji laisvosios spaudos leidiniai“ buvo rašo-

ma, kad „Lietuvių archyvo“ VI t. yra pateikta labai svarbi dokumentinė medžiaga apie Stalino-Molotovo, iš vienos pusės, ir Hitlerio-Ribentropo, iš kitos pusės, susirašinėjamą dėl Lietuvos padalinimo (slaptos telegramos ir kt.). Likusioji VI t. dalis dokumentiškai atskleidžia šurpiausius konclagerius tolimoje šiaurėje – „mirties stovyklas“, į kurias pateko 1941 metais birželio 14-18 dienų tremčių dešimtys tūkstančių lietuvių („Bausmė be nusikaltimo“).

Kitas pogrindžio leidinys – „Lietuvių Katalikų Bažnyčios Kronika“, 1979 m. gegužės 1 d. išleistame Nr.38, skyriuje „Nauji pogrindžio leidiniai“ rašė: „*Lietuvių archyvas*“ I/VI/ tomas. Leidžia „Lietuvos istorijos fondas“. Šiame tome talpinami Alfonso Andriukaičio memuarai „Bausmė be nusikaltimo“. Tai Golgotos kelias, kuriuo ėjo Andriukaičiai ir ne tik jie, - tūkstančiai doriausių lietuvių. „Lietuvių archyvo“ VI-jį tomą turėtų perskaityti visa Lietuvos inteligentija ir į gyvenimą besiruošiantis jaunimas. Ačiū autoriui už tokius vertingus memuarus“.

1979 m. liepos mėnesį išleistame „Perspektyvų“ Nr.13 buvo išspausdintas „Lietuvių archyvo“ programinis straipsnis, pavadinimas „Lietuvos istorijos fondo leidinys“. Jame rašoma, kad „Lietuvių archyvas“ pasirodė 1978 m. pabaigoje. Gale rašoma: „Kiek leis sąlygos, tas leidinys rinks ir skelbs medžiagą tikrajai lietuvių tautos okupacinio laikotarpio istorijai“.

Manau, kad tai, kas Lietuvos pogrindžio spaudoje buvo rašoma apie A. Andriukaičio atsiminimų knygą, jų autoriui buvo žinoma. Apie tai, kad tie atsiminimai pasirodė pogrindžio spaudoje, sužinojo ir KGB.

Jau buvo sukaupia medžiaga ir kitiems atnaujinto „Lietuvių archyvo“ tomams išleisti. Buvo numatyta paskelbti 1941 m. tremtinio

Alfonsas Andriukaitis (pirmas iš kairės) su bendradarbiais prie pirmojo visos šeimos rankomis pastatyto namo Oliokmiske, Užpoliarėje.

Matulio, kuris ir jo žmona taip pat buvo vežami į pačią šiaurę kartu su Andriukaičių šeima, dienoraščius. Tačiau tas antrasis tomas nebuvo išleistas, nes 1980 m. sausį mes abu su P. Pečeliūnu buvome suimti, o kovo mėnesį buvo suimtas ir aktyviausias „Perspektyvų“ bendradarbis, publicistas ir poetas Gintautas Iešmantas.

Sugrįžtant į praeitį būtina paminėti, kad 1979 m. vasaros pabaigoje, kada „Lietuvių archyvo“ I(VI) tomas pogrindyje jau plito, disidentinė Lietuvos laisvės lyga paskelbė „Moralinį ultimatumą TSRS Vyriausybei“. Prie jo buvo pridėti 21 „Hitlerio ir Stalino suokaltio dokumentai“, paimti iš A. Andriukaičio knygos „Bausmė be nusikaltimo“. Jie kartu su tuo „ultimatumu“ buvo paskelbti 1979 m. pogrindžio žurnale „Aušra“ (Nr.17).

1981 m. „Aušroje“ (Nr.29) buvo paskelbtas straipsnis „Mirė Alfonsas Andriukaitis“. Čia perspausdinamas to straipsnio tekstas:

1981 m. lapkričio pradžioje Kaune mirė Alfonsas Andriukaitis. Tai buvo labai įdomus ir drąsus žmogus, karštas Lietuvos patriotas, niekada nesileidęs į kompromisus su savo sąžine ir įsitikinimais.

Nepriklausomybės ir pirmosios tarybinės okupacijos metais jis Kauno gimnazijoje dėstė chemiją. 1941 m. birželį jis su žmona, mažamečiais vaikais ir daugybe kitų tautiečių buvo išvežtas į rytus. Iš pradžių buvo atvežti į Altajų, bet okupantams apsižiūrėjus, kad ten per geras klimatas ir gyvenimo sąlygos, „klaida“ buvo ištaisyta: visi tremtiniai buvo perkelti į paskutinį Dantės pragaro ratą – į Jakutijos šiaurę, Ledyniuotojo vandenyno pakrantę.

Po ilgų vargų ir negandų Chruščiovo valdymo metu pagaliau su šeima grįžęs į tėvynę, su dideliu vargu gavo leidimą prisiregistruoti Kaune. Dirbo „Inkaro“ gumos dirbinių kombinato laboratorijoje.

Velionis buvo tvirto ir tiesaus būdo. Gindamas tiesą ir savo bei kitų žmonių teises jis rėždavo savo nuomonę tiesiai į akis, nežiūrėdamas, kokias pareigas beužimtų jo pašnekovas. Todėl nusiskusti dėmesio stoka iš saugumiečių pusės jis negalėjo.

Saugumiečius, atėjusius į jo butą daryti kratos, jis pasitikdavo griežtu reikalavimu: „Prašau nusiimti kepurės“ ir nustebusiems kegebistams parodydavo Vytį, kabantį ►

Andriukaičių šeima 1959 m. vasarą jau Lietuvoje. Iš kairės: Liuda, Povilas, Šarūnas, Petras ir Alfonsa Andriukaičiai

Kas Jums yra žinoma apie nelegalų leidinį „Lietuvių archyvas“? Ar Jūs asmeniškai esate prisidėję prie nelegalaus leidinio „Lietuvių archyvas“ išleidimo? Kas Jums yra žinoma apie veikalą, pavadintą „Bausmė be nusikaltimo“ ir jo autorių? Jums pateikiamas nelegalus leidinys „Lietuvių archyvas“ I(VI) tomas. Ką galite paaiškinti apie jame patalpintos medžiagos autorius bei šio leidinio paruošimą, išleidimą bei išplatinimą? Ar Jums žinoma, koku būdu ir koku tikslu nelegalių leidinių „Lietuvių archyvas“ I(VI) tomas ir „Perspektyvų“ 7 numeris pateko pas Maskvos miesto gyventoją Tatjaną Velikanovą, pas kurią jie buvo rasti ir paimti kratos metu 1979 metų spalio mėnesio 11 dieną?

Buvo ir daugiau panašių klausimų. Į juos visus atsakiau vienodai: „Ir į šį klausimą neatsakysiu“. To paties buvo klausiami ir mano bendrabyliai. Apgailestavau, kad tuos leidinius nespėta išsiųsti į Vakarų.

Tuo pačiu metu KGB izoliatoriuje sėdėjo ir Kaišiadorių katedros vargonininkas, jėzuitų vienuolis brolis Anastazas Janulis. Su juo susipažinau tik etapuose į lagerį, kuriame buvome kartu. Iš jo sužinojau, jog jis buvo nuteistas kartu su taip pat buvusiu kaliniu Povilu Buzu, kurio bute Birštone buvo įrengtas namudiniu būdu pagamintas dauginimo aparatas „Era“. A. Janulis man papasakojo, kad kai „Lietuvių archyvas“ pateko į jo rankas, paklausa buvo didžiulė. Su tuo leidiniu susipažinti jis duodavęs tik kelioms valandoms, nes laukdavo kiti. Žmonės jį skaitydavo apsiašaroję net katedroje, Mišių metu. A. Janulio turėtas mūsų pagamintas egzempliorius prieš jį dauginant elektrografiniu būdu dėl neryškaus mašinraščio buvo perspausdintas.

1979 m. sausio mėnesį A. Janulis iš Birštono vežėsi 25 to leidinio egzempliorius, padaugintus P.Buzo. Jie visi buvo įrišti, su celofano viršeliais. Kauno geležinke-

ant sienos. Pastebėjęs, kad apie jo namus slampinėja KGB šnipeliai, jis visų akivaizdoje nuvarydavo juos šalin, savo žodžius „pasūdydamas“ net rusiškais išsireiškimais, kurių apščiai išmoko per ilgus gyvenimo Sibire metus.

Didžiausias jo nuopelnas - atsiminimai „Bausmė be nusikaltimo“ /„Pasmerktieji“, išspausdinti po grindinio „Lietuvių archyvo“ šeštame numeryje.

Tai knyga, griauianti nuomonę, kad karo metais kentėjo ir mirė badu tik kaliniai lageriuose, o tremtiniai gyveno pakenčiamai. Jis gana vaizdžiai ir labai įtikinamai aprašė tą pragarą, į kurią okupantai įstūmė žmones, nusikaltusius tik tuo, kad jie buvo tikri lietuviai!

Šis kūrinys nėra sausas faktų ir įvykių išdėstymas. Jis parašytas nors ir ne literato, bet gana emocionaliai, jame gana daug išvadų ir apibendrinimų. Skaitant kai kuriuos puslapius net kraujas gyslose stingsta: tai epizodas apie per nesandarias sienas užpustytą baraką su keliais šimtais lietuvių, arba scena su apšalusiais vaikais. Nežinodami ką su jais daryti, pareigūnai rusai pasielgė labai „pa-

prastai“: išrengė vaikus nuogai ir išmetė juos į sniegą, į baisų šaltį, kad jie mirtinai sušaltų.

Knyga sukrečia, ji parodo, kaip žiauriai okupantai keršijo mažai tautai už jos iškovotą laisvę.

Alfonso Andriukaičio drąsa liudija ir tai, kad šiuos atsiminimus jis pasirašė savo vardu ir pavarde. Tokie žmonės kaip velionis – mūsų tautos aukso fondas ir kol jų bus mūsų tarpe, tol laisvės idėja neišblės iš lietuvių širdžių.

Neabejojame, jei šie atsiminimai pasiektų Vakarų, jie būtų išversti į daugelį pasaulio kalbų.

Tegul Aukščiausias suteikia amžiną atilsį šiam drąsiam daug kentėjusiam vyrui.

Tie A. Andriukaičio atsiminimai į Vakarų pateko, tačiau labai pavėluotai. Bet apie tai bus toliau.

Kada „Aušroje“ buvo parašyta apie A. Andriukaitį, mes trys, P. Pečeliūnas, G. Iešmantas ir aš, jau buvome skirtinguose lageriuose. Kai „Lietuvių archyvas“ buvo jau platinamas, mes trys sėdėjome KGB Vilniaus skyriaus izoliatoriuje.

1980 m. balandžio 5 d. tardyme man buvo pateikti tokie klausimai:

lio stotyje saugumiečiai jį sulaukė ir nebepaleido. Tik 1987 m. iš A. Janulio sužinojau, kad jis buvo suorganizavęs įrišimą visų tų „Lietuvių archyvo“ egzempliorių, kurių atspausdinimą suorganizavo P.Pečeliūnas. Ar jie buvo pažįstami, to aš ir dabar nežinau.

1987 m. pakelyje į tremtį buvau paleistas su užuomina, jog galiu iš Tarybų Sąjungos išvykti bet kur, ko niekada nebuvau prašęs. Atsidūręs Amerikoje sužinojau, kad išeivijoje apie „Lietuvių archyvo“ I(VI) tomą ir jame esančius A. Andriukaičio atsiminimus yra žinoma tik tiek, kiek apie juos buvo parašyta Lietuvos pogrindžio spaudoje, pasiekusioje Vakarų.

Sąjūdžio metais, kada iš Lietuvos pradėjo atvažiuoti žmonės ir mūsų išeiviai galėjo laisviau išvykti į Lietuvą, visų prašiau kaip nors Lietuvoje surasti „Lietuvių archyvo“ I(VI) tomą ir pristatyti į Ameriką, kad jį atspausdintų tipografiniu būdu.

Vienai studentei, sugrįžtančiai iš Lietuvos, pavyko parsivežti keltą Lietuvos pogrindžio leidinių, tarp kurių buvo A. Andriukaičio „Bausmė be nusikaltimo“. Apie tai iš Niujorko į Čikagą man pranešė Gintė Damušytė, kuri tada dirbo Lietuvių katalikų religinės šalpos reikalų įstaigos vedėjo pavaduotoja (dabar ji Lietuvos diplomate). Apie tai pranešiau Amerikos Lietuvių bendruomenės veikėjams Rimantui Dirvoniui ir prof. Tomui Remeikiui, jie tą knygą iš Niujorko gavo ir buvo nusprendę ją išleisti Akademineje skautų leidykloje. T. Remeikis tada buvo JAV LB visuomeninių reikalų tarybos pirmininkas, tos leidyklos įsteigėjas ir vadovas. Paruošti tą knygą išleidimui apsiėmė R. Dirvonis, JAV LB vicepirmininkas (JAV kariuomenės atsargos pulkininkas leitenantas).

Po kurio laiko iš R.Dirvonio gavau neramią žinią - knygą iš esmės reikia redaguoti, nes jos pirmojoje

dalyje „Įvykiai“ yra daug netikslumų, o pačiuose atsiminimuose yra daug pasikartojimų, grubių ir net vulgarių išsireiškimų. Tai mane labai nustebino. Prisiminiau, jog lygiai tą patį man buvo sakęs A. Zvicevičius, kada buvau gavęs jau suredaguotą rankraštį.

Gavęs tą iš Lietuvos atvežtą leidinį, pamačiau, kad tai ne mūsų. Supratau, kad A. Andriukaičiui tada ilgai nesulaukiant pažadėto jo knygos egzemplioriaus, po to, kai jam buvo sugrąžintas jo rankraštis, kažkas pasisiūlė jį atspausdinti. Spausdino prisilaikydami rankraščio teksto, jame iš esmės nieko nekeičiant.

Ruošėsi į Lietuvą išvykti T. Remeikio žmona, gydytoja Nijolė Remeikienė. Jos buvo paprašyta kaip nors Lietuvoje surasti ir gauti mūsų išleistą „Lietuvių archyvo“ I(VI) tomą su gerai suredaguotais A. Andriukaičio atsiminimais. Sugrįždama iš Lietuvos ji tą knygą parvežė. Bet tada mūsų išeivijos dėmesys buvo nukreiptas tik į Lietuvą, o joje dramatiniai įvykiai vystėsi dinamiškai, naujų lietuviškų knygų leidyba Čikagoje stabtelėjo, kol beveik visai sustojo.

Lyginant tuos du skirtingus mašinraščius paaiškėjo, kad nežinomas spausdintojas ir redaktorius, atskyręs A. Andriukaičio atsiminimus nuo „Lietuvių archyvo“, naudojos ir mūsų išleistos knygos egzemplioriumi, kuris buvo perduotas atsiminimų autoriui. Tai patvirtina, kad tame naujame mašinraštyje buvo palikti tie patys skyrių pavadinimai, kuriuos siūlė redaktorius S. Stunguryš.

1992 m. iš Amerikos sugrįžęs į Lietuvą sužinojau, kad A. Andriukaitis buvo nepatenkintas S. Stungurio atliktu redagavimu. Todėl atsiminimų spausdinimas buvo pakartotas, vadovaujantis autoriaus nurodymais. Taip atsirado tai, kas šokiravo JAV LB veikėjus, kurie buvo geranoriškai nusistatę

juos pateikti Akademinei skautų leidyklai.

Taip pat sužinojau, kad tada Lietuvoje plintant mūsų išleistam leidiniui, A. Andriukaitis neišvengė nemalonumų. Pas jį buvo atlikta krata, ieškant jo atsiminimų rankraščio. Kratos metu buvo išlaužtos net grindys. Jis buvo išvežtas į KGB Kauno skyrių. Tardytojas klausė, kaip tie jo atsiminimai pateko į viešumą, kur dabar yra tų atsiminimų rankraščiai? A. Andriukaitis paaiškino, kad tie jo parašyti atsiminimai po kurio laiko jam nepatikę ir išnešęs į lauką įmetė į šiukšlių dėžę. Tačiau netrukus persigalvojęs nuėjo juos vėl pasiimti, tačiau jų neberadęs.

Pabaigus apklausą jis buvo paleistas. Tačiau A. Andriukaitis išeiti iš tardytojo kabineto atsakė, pareikšdamas: „Mane iš namų išvežėte, todėl dabar į juos mane parvežkite“. Saugumiečiams teko tą jo reikalavimą įvykdyti.

Dabar mūsų išleistas ir Birštone padaugintas egzempliorius, išimtas iš mūsų bylos KGB archyve (po rehabilitacijos) yra Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (indeksas F-281-9). N.Remeikienės parvežtasis iš Lietuvos ir anksčiau Amerikoje gautas antrasis variantas dabar tikriausiai yra Lituanistikos ir studijų centre Čikagoje. Atrodo, kad mūsų išleisti A. Andriukaičio atsiminimai ne kartą buvo perspausdinami. Tai patvirtina faksimilė, atspausdinta Rašytojų sąjungos leidyklos išleistos knygos 603 puslapyje.

Su tokiomis mintimis sėdėjau Mokslo Akademijos salėje, kada buvo pristatoma I. Liutkevičienės knyga, tik retomis užuominomis paminint A. Andriukaičio atsiminimus, turinčius jų paviešinimo didelę istoriją. Jeigu pristatomos knygos leidėjai ir jos pristatymo rengėjai būtų nors iš dalies žinoję tą istoriją, tas renginys būtų praėjęs visai kitaip. ■

Gudriųjų lapinų gudravimai

Antanas KRŪVELIS

Kaip niekad gausiai šį kartą Seimo link buvo patraukę kandidatų. Galbūt šis faktas tik patvirtina, jog mūsų valstybėje daugumos žmonių padėtis nėra gera, jeigu vis daugiau atsiranda pasiryžėlių padėti žmonėms išsikapstyti iš sunkios padėties. Ir dauguma tų pasiryžėlių tvirtina, kad žino, kaip tai padaryti. Nors dažnam Lietuvos piliečiui atrodo kitaip – kad tieji lenda prie valdžios lovio, eina savo ir grupinių interesų tenkinti. O gal galima būtų pozityviau vertinti tuos kandidatus, be tokio išankstinio griežto neigiamo nusistatymo? Manau, kad taip. Tačiau pernelyg patiklims būti irgi nedėrėtų. Yra tokia senovės Romos poeto Horacijaus sentencija: „Surdo asello fabellum narrare“ – kurčiam asiliukui pasakėlę sekti. Taigi rinkėjams nereikėtų būti asiliukais ir dar kurčiais, lengvabūdiškai neatiduoti savo balso ar visai numoti ranka į rinkimus. Reikia gerai įsidėmėti, ką sako kandidatas, ką jis žada, pasitikslinti jo teiginius, nors tai ir nelengva.

Štai kandidatas, praeityje garsus krepšininkas, dėl savo sumanumo aikštelėje gavęs Gudriojo Lapino pravardę, skelbė spaudoje savo ėjimo į Seimą motyvą jam įprastais sporto terminais: „Noriu savo akimis pamatyti, kas vyksta aukščiausioje politikos „lygoje.“ Nejaugi tik tiek? Kandidatas sako: „Politikoje gali sulaukti „peilio į nugarą“ ne tik iš savo oponentų, bet ir iš koalicijos partnerių... Taigi einančiam į politiką reikia nepamiršti, jog joje egzistuoja „dvigubos žaidimo taisyklės“. Pasirodo šis kandidatas drąsus žmogus. Ne be reikalo vadina mas „Gudriuojų Lapiną“. Ko gero, jis nelauks, kol koks nors oponentas jam „įvartytų peilį į nugarą“, o pasistengs pats varžovą paguldėti ant menčių.

Užkliuvau ir už ant kandidato agitacinio lapelio užrašyto šūkio: „Gudrusis Lapinas mums pravers!“

Pirmiausia, ką reiškia tas „mums“? Juk tai akivaizdžiai veda į manymą, kad „Lapinas“ pravers kokiai nors asmenų grupei. Kitaip sakant, Lapinas pasitarnaus grupiniams interesams. Manau, kad Seimas – tai ne kokie lošimo namai, kur pagrindinis tikslas aplošti varžovą. Seimo nariai turėtų dirbti „atverstom kortom“, neslėpdami vieni nuo kitų sumanytų „ėjimų“ ir vadovautis vieningomis, teisingomis taisyklėmis, nes „dvigubos žaidimo taisyklės“, kaip ir dažnai minimi „dvigubi taikymo standartai“ – tai jūžli nedorybė. Galbūt dėl to ir Seimo reitingas toks žemas, kad jame nesibaigia badymasis bei stengimasis apgudrauti, aplošti vieni kitus, bet užtat didelis deficitas sąžiningo, atskingo darbo visų Lietuvos žmonių labui. Kandidatas tvirtina: „Manau, kad turiu tvirtą politinį „stuburą“ ir galėsiu apginti savo nuomonę bei įsitikinimus“. Tai tikrai labai vertingas politiko, apskritai žmogaus bruožas. Tik vėl tas pat klausimas kyla – kam pasitarnaus tas tvirtas politinis „stuburas“ ir įsitikinimai? Toliau aiškina, jog jo apsisprendimą atstovauti Tėvynės sąjungai nulėmė reakcija į aplinkinių demagogiškus aiškinimus, esą Lietuvoje viskas yra blogai, o dabartinė Vyriausybė niekam tikusi... Bet ir kandidato tvirtinimus bei teiginius apie Vyriausybės politikos teisingumą, apie tų „kietų“ priemonių neišvengiamumą ir t.t. daug kas pavadins demagogiškais ir, manau, neprašaus pro šalį. Tai kam reikalinga svaidytis tokiais epitetais, kam iš to nauda? Tai ne politikų, o politikierių kalbos. Štai kandidatas teigia: „Mačiau opozicijos pastangas ieškoti „krizinės vyriausybės“ klaidų, kritikuoti ir juodinti, manipuliuoti ir klaidinti, nepagrįstai žadėti.“ Betgi nekritikuotinų vyriausybių nebuvo, nėra ir nebus. Antra, konservatorių Vyriausybės padarytų klaidų per daug ieškoti ir nereikėjo, jos buvo pakankamai akivaizdžios. Jas nurodė gal ne tiek opozicija, kiek ekonomi-

kos, finansų srities mokslininkai, analitikai. Sakyčiau, jog tos klaidos buvo nurodomos geranoriškai, ne siekiant pakenkti, o padėti Vyriausybei (kas be ko, buvo ir piktdžiugos – tai blogai). Bet A. Kubiliaus Vyriausybė buvo ne ta, kuri pripažintų: „Mea culpa“ – mes klydome, atsiprašome. Pripažinti, jog vienur kitur buvo suklysta ir kad klaidos taisomos, tikrai Vyriausybės prestižui nepakenktų ir pasitikėjimas ja nesumažėtų, o atvirkščiai – tik stiprėtų. Ką padarysi, Vyriausybėje, o ypač A. Kubiliaus politikoje viršų ėmė ne diskusija, o kieta arogancija. Kad ir toks pavyzdys: į Lietuvos visuomenės teisėtus priekaištus Vyriausybei dėl Vyriausybės kanclerio pavaduotojo švaistūniškos kelionės į N. Zelandiją už valstybės pinigus, premjeras, užuot ramiai, dalykiškai paaiškinęs ir įrodęs tos kelionės naudą Lietuvai, kietai atrėžia: „Aš turiu pasakyti, kad tai jau mūsų vidaus reikalas.“ Ir vėl tas neaiškus „mūsų“.

Gudrusis Lapinas tiki konservatorių neklystamumu: „Kieta, bet neišvengiama valstybės finansų taupymo politika pasiteisino, nes padėjo išbristi iš gilaus nuosmukio liūno“. Iš tikro, taupymo politika nėra blogis, net ir kieta. Tik visa bėda, kad tą kietą taupymą skaudžiausiai pajuto, jaučia ir dabar, labiausiai ekonomiškai pažeidžiami gyventojai: visi „minimališkai“, mokytojai, eiliniai medicinos darbuotojai, policininkai, ugniagesiai ir kiti. O iš tikrųjų tikro taupymo lyg ir nebuvo. Kiek milijonų iššvaistyta kompensacijoms už neteisėtai iš darbo vietų išgrūstiems darbuotojams? Vien tik buvusio ministro R. Dagio atleistam darbo biržos vadovui priteista arti pusės milijono litų. Daugybė žmonių, kaip rašoma spaudoje, kokiam nors ministrui, merui ar net mokyklos direktoriui užsigeidus, buvo neteisėtai išvaryti iš darbo. Ir visiems reikėjo išmokėti kompensacijas iš valstybės lėšų. Tiesa, apie nusavintos dalies pensijų kompen-

ciją Vyriausybė buvo linkusi patylėti. Biurokratijos aparatas išaugo, steigiami specialūs etatai saviems susodinti, švaistūniškos, jokios naudos valstybei neduodančios aukštų valdininkų (būtinai su pavaduotojomis) kelionės į egzotiškas šalis, irgi už valstybės lėšas – argi čia taupymas? Net dabar, baigiantis kadencijai, ministrai iki paskutinio cento išgramdė reprezentacijai skirtas lėšas, o pati „uoliausia“, pasirodo, buvo krašto apsaugos ministrė, šiaip virkaujanti dėl lėšų stygiaus gynybai. Pats Premjeras buvo apsidaręs šešiais patarėjais. Ir sunkmečiu. Nė vienas ankstesnis premjeras neturėjo tiek patarėjų. Štai Nacionalinės M. K. Čiurlionio menų gimnazijos direktorius irgi piktinasi: „Pabandyk būti autoritetingas šalia Visagino atominės elektrinės direktoriaus algos.“ Tikrai keista, veikiančios elektrinės direktorius gaudavo perpus mažesnę algą nei dabar neveikiančios, – arti 30 tūkst. litų per mėnesį. Padirektoriavo vienas metus ar daugiau (gerai nepamenu) – tą atšaukė. Pasodino kitą. Susidaro maždaug toks vaizdinys: tu jau pabuvai prie lovio, užėdei (jeigu prie lovio – tai ėda), pasitrauk, užleisk vietą kitam. Milijonai išmokami konsultantams iš užsienio. Atrodo, kad ministerijose susodinti tikri neišmanėliai, kurie be konsultantų negali apsieiti. O tie konsultantai ne kokie kvailiai, kad dirbtų už 5 tūkst. litų mėnesinę algą. O kiek milijonų iššvaistymo faktų nustatė įvairios audito komisijos, valstybės kontrolė. „Ūkio ministerija neteisingai skirstė kelių milijonų vertės europinę paramą, o jai pavaldus institutas mokėjo neteisėtas algas. Tai nustatė Valstybės kontrolė.“ (Lietuvos rytas, 2012 08 25) Panašios informacijos žiniasklaidoje apstu ir ji nepaneigta, vadinasi, tai tiesa. Taigi, žmonės piktino ne pati Vyriausybės taupymo politika, netgi „kieta“, o kraupi taupymo neteisybė. Niekas neneigia, net opozicija, jog Vyriausybei teko nelengvas kelias kilusioje pasaulinėje ekonominėje-finansinėje krizėje, kurios gaisrą įžiebė pasauliniai bankai. (Pradžioje A. Kubilius dėl krizės kaltino tik pypkorių G. Kirkilą, V.Blinkevičiūtę) Prof. R.

Lazutka pažymi: „Žinoma buvo pasaulinės krizės poveikis Lietuvai, bet mes žinome, kad kitose šalyse ekonomikos krito 2-3 procentais, o pas mus – 15“. (Respublika, 2012 08 29) Tai kodėl toks skirtumas? Tegul jau pas mus ekonomika būtų kritusi, sakym, 6-7 procentais dėl nepakankamo pasirošimo sutikti pasaulinių bankų ataką, bet ne 15. Toks faktas ir liudija, jog Vyriausybė darė klaidų.

O tas Gudrusis Lapinas teigia, jog tokia taupymo politika pasiteisino, nes padėjo išbristi iš gilaus nuosmukio liūno. Noriu pasitikslinti, kada tas liūnas buvo, kada jis atsirado? Suprantama, nežinau ką turėjo mintyje kandidatas, belieka tik spėlioti. Galbūt manoma, kad tas liūnas atsirado per tuos aštuonerius metus (2001-2008), kai konservatoriai buvo opozicijoje, o vyriausybės vadovavo socialdemokratai? O per pastaruosius ketverius metus (2009-2012), kai valdė konservatoriai, buvo išbrista iš to gilaus nuosmukio liūno? Jeigu taip, tada nustumių į šalį visų politikų kaltinimus vieni kitiems, remiuosi statistiniais duomenimis, palyginu juos ir pasidarau išvadą. Pateikiu tik keletą emigracijos faktų, palyginimui imu Birštoną ir Prienų rajoną.

Birštonas: 2001-2008 m. (per aštuonerius metus) emigravo 117 asmenų, 2009-2011 m. (per trejus metus) – 221 asmuo;

Prienų r.: 2001-2008 m. emigravo 619 asmenų, 2009-2011 m. – 1290 asmenų.

Respublikos mastu siaubingiausia emigracija buvo 2010 metais. Tada Lietuvoje dingo du miestai – Marijampolė ir Mažeikiai, emigravo apie 80 tūkst. gyventojų.

Lietuvos valstybės skola per tuos bridimo iš liūno metus išaugo nuo 17 milijardų iki 51 milijardo litų, t.y. per „krizių premjero“ valdymą priaugo dar 34 milijardais. Gal tos skolos Lietuvai nereiks grąžinti, gal ją nubrauks? O gal ją už skolas kas nors išpirks? Kaip kokias Graikijos salas.

Kai visa tai sudėlioji, palygini, tada ir kyla klausimas – ar mes brendam iš liūno, ar vis labiau grimstame į liūną?

O Gudrusis Lapinas teigia: „Apie sėkmingas mūsų Vyriausybės pa-

stangas pažabojant krizę girdime daug teigiamų Lietuvos ir užsienio ekonominės politikos ekspertų vertinimų.“ Tikrai, tų pagyrų padaugėjo ypač pastaruoju metu. Bet kritiškų Vyriausybės veiklos vertinimų, taipogi iš Lietuvos mokslininkų, ekspertų bei analitikų pusės, irgi apstu, ir nežinia, kurių daugiau. Manau, kad objektyviausias vertintojas yra paprastas Lietuvos žmogus.

O ar tiems užsienio ekspertams labai rūpi daugumos Lietuvos žmonių padėtis? Ar turi už ką kritikuoti dabartinę Lietuvos valdžią, pavyzdžiui, „Snoro“ banko administratorius užsienietis, kuris, kaip rašoma spaudoje, šluosis po 100 tūkst. litų kas mėnesį, ir dar ne vienerius metus? Ar gali nepagirti Lietuvos valdžios Švedijos bankų bosai, kuriems nuvalytas kelias nuo bet kokios kokurencijos, užtikrinta monopolininko teisė? Netgi dingo informacija apie skandinaviskų bankų daromą žalą Lietuvos ekonomikai, pastebima spaudoje. Girdimos tik liaupsės mūsų Vyriausybei. Štai „Respublikoje“ rašoma, kad švedų sociologas Aleksanderis Bardas, atvykęs į Vilnių, išpranašavo, jog Lietuva ateityje bus angliakalbė ir viena turtingiausių šalių pasaulyje, Netgi terminą nurodo – po 20 metų. Ką gi, šios pranašystės visiškai atmesti nereikėtų. Gal ne po 20 metų, bet tolimesnėje ateityje Lietuva gali ir „suanglėti“. Prūsija istorijoje irgi buvo išlikusi, bet, deja, be prūsų. Taip kad galimas ir toks variantas – vardas Litauen išliks, bet be lietuvių, geriausiai atveju – lietuviškos kilmės anglais, kaip anuo metu buvo bandoma lietuvių paversti lietuviškos kilmės lenkais. Tada Lietuvą gelbėjo kaimas, o dabar kaimas naikinamas. Gaila, kad mūsų valdžia, girdėdama panašias pagyras, tiesiog švytėjo iš pasitenkinimo, nors tos liaupsės galėjo būti ir paprasčiausias diplomatinis gestas. Ką galvoja paprasti Lietuvos žmonės, tiems užsienio ekspertams „nei prie ko“. Jiems mes, ko gero, tik asiliukai ir dar kurti, tad ir seka pasakėlę „Swedbank“ prezidentas ir valdybos pirmininkas Michaelas Volfas, kad Lietuva yra stipriausia šalis Europoje. ■

Be Gairių nebus gairių!

Antanas SALYS

Kiekvieną kartą į rankas paėmęs naują „Gairių“ žurnalo numerį, pasižiūriu, ar nepakito jo tiražas. Vis tas pats – 1500. Liūdnoka. Esu daug straipsnių „Gairėms“ parašęs, daug žurnalo egzempliorių išplatinęs, todėl negaliu nesijaudinti dėl jo likimo. Tuo labiau, kad jis išsilaikė jau beveik du dešimtmečius. Anksčiau leistas mažesnio formato, bet, mano manymu, buvo kairesnis, kovingesnis, dabar daug laimėjęs dėl didesnio formato, patrauklesnės išvaizdos.

Oficialiai „Gairės“ yra mėnesinis (praktiškai per metus išleidžiama 10 numerių) visuomenės gyvenimo, politikos, kultūros ir istorijos žurnalas. Tačiau kiekvienam jį skaitančiam aišku, kad tai yra socialdemokratinės minties leidinys. Ir, kad ir kaip būtų gaila, deja, tik vienintelis visoje Lietuvoje toks žurnalas. Dabar jau galima sakyti, kad ir vienintelis periodinis kairėsnis leidinys, nes buvęs kairiosios minties laikraštis „Opozicija“, praktiškai einantis trečią dešimtmetį, po neseno renesanso yra nuvairavęs į tokius šunkelius, kad labiau primena kažkokį nežinia su kuo sukryžmintą biuletinį... Laisvosios rinkos instituto visokioms rūtoms visos tribūnos, dešiniųjų partijų Lietuvoje gal daugiau kaip pas nepraustą šunį blusų, o kairumo nėra... Gal tik rankos kol kas dvi – kairioji ir dešinioji, ir širdis į dešinę pusę neperkelta – nebent tokio Prezidentės dekreto sulauktume...

Tai gal kol galim turėti kairę ranką ir širdį toj pačioj pusėj, susirūpinkim, kad nebūtumėm pakviesti į paskutinio socialdemokratinės minties leidinio pakasynas. Tuo

labiau, kad tarp žurnalo prenumeratorių (deja, jo spaudos kioskuose ar prekybos centruose pirkti nėra, nes tokių leidinių pardavimas ne „biznis“ verslininkams) yra tam tikra dalis nepartinių. Pasakyčiau, daug sąmoningesnių už ne vieną, ką čia slėpti, socialdemokratą. Tai žinau iš savo patirties. Dar tais laikais, kai veikė LDDP, Jurbarko rajone teko platinti ir „Gairių“ žurnalą, ir minėtos partijos rūpesčiu leistą „Mūsų balso“ laikraštį. Padėjęs ranką ant širdies, pasakysiu, kad lengviau įkalbėti užsisakyti šiuos leidinius buvo nepartinius žmones negu partiečius. Vienas šios partijos aktyvistas net yra siūlęs pavašinti alumi, kad atstočiau jį įkalbinėti užsisakyti kairiajam tinkamus ir reikalingus leidinius. Tuomečių jurbarkiečių kairiųjų verslininkų ir įmonių vadovų garbei reikia pasakyti, kad jie iš savo asmeninės piniginės ištraukdavo pluoštelį litų, jog galėtų me šiuos leidinius užsakyti miesto ir miestelių bibliotekoms. Arba kaip neprisiminti šviesaus atminimo veliuniškės Eugenijos Dailienės! Ji buvo baigusi Medicinos mokyklą ir Veterinarijos akademiją, karo metais būsimoji akušerė sugebėdavo Šiauliuose prasmukti į tarybinių karo belaisvių stovyklą ir palengvinti įvairių tautų sūnų kančias. Vienas jos brolis buvo baigęs Kauno kunigų seminariją, kai jai vadovavo poetas Maironis, kitas, mokytojas, stalininių represijų metais buvo ištremtas į Sibirą, bet ji pati permainų-perversmų laikais nenubėgo pas megztąsias beretes. Priešingai – liko ištikima tai srovei, kuri sutapo su kairėje krūtinės pusėje plakančia jos širdimi. Dar daugiau – iš savo kuklios pensijos, gal skriausdama ir save, ir savo

mažoj trobelėj laikomus šunelį bei katytę, pirkto knygas, prenumeratorio spaudą. Užsakydavo „Gaires“, „Mūsų balsą“, „Opoziciją“ vietos bibliotekai, o kai kurių šių leidinių užsakydavo po keletą egzempliorių ir juos išdalydavo Veliuonoje sustojusių tarp miestinių autobusų keleiviams.

Žinau ne vieną pavardę, kai nepartiniai žmonės kairiosios ar socialdemokratinės minties leidinius užsakydavo bibliotekoms arba kitiems bendrapiliečiams. Plungės- Rietavo rinkimų apygardoje pasakojama, kaip Seimo narys (jau buvęs) ir socialdemokratas (irgi jau buvęs, beje, ne vieno milijono valdytojas) stipriai šelpė savo agitatorius klebonus, bet kažkodėl negirdėti, kad būtų kam užsakęs socialdemokratinės spaudos. O ši ekspartietį vienmandate apygarda buvo aprūpinę socialdemokratai, kaip kad anksčiau juo rūpinosi tarybų valdžia bei komunistų partija, pakišdama pirmojo sekretoriaus kėdę Šilalės rajone bei Ministrų tarybos pirmininko pavaduotojo krėslą. Žinoma, gerai, kad socialdemokratai nuo panašaus balasto apsivalo, bet miestuose ir rajonuose jo dar daug. Todėl gal geriau vienu kitu tūkstančiu socialdemokratų būtų mažiau, bet žymiai daugiau tokių sąmoningų, kad jie be partinio bilieto dar turėtų ir noro šviestis. Pats priimtinausias kelias bent šiuo metu imti prenumeruoti socialdemokratinės minties žurnalą, koks yra „Gairės“.

Vienas labiausiai mėstančių socialdemokratų, kokių vadina Vytenį Andriukaitį, ne kartą yra pabrėžęs, kad reikia politiškai šviestis. Aišku, nebus grįžta prie tarybinio politinio švietimo sistemos, bet praleisti tokią progą, kaip „Gairių“ žurnalo

prenumerata, socialdemokratams, mano manymu, būtų nedovanotina. Ypač dabar, kai prenumeruojama spauda kitiems metams. Tarp socialdemokratų yra ir milijonierių, ir šiaip ne visai materialiai suvargusių, todėl ši žurnalą visuomenėje galėtų padaryti ir žinomą, ir plačiau žmonėms prieinamą. Manau, kiekvienas miesto ir rajono skyrius galėtų turėti ne po vieną visuomeninį spaudos platintoją. Tai nėra netolimos praeities koks nors neigiamas reliktas. Kiekviena partija propagandinį ir organizacinį darbą turi dirbti nuolat. Būtų tiesiog keista, jei socialdemokratų vadovai nenorėtų, kad jų partijos nariai būtų ir sąmoningesni, ir labiau apsišvietę, ir žinotų ką ir kaip su piliečiais bendrauti.

Būtų malonu, kad tiek partijos vadovybėje, tiek skyriuose, grupėse atsirastų supratingų žmonių, pritariantių mano pasiūlymui, jog socialdemokratams išties netinka stovėti atokiai nuo socialdemokratinės minties leidinio. Kadangi jo nėra prekyboje, tai belieka vienintelis būdas, kaip su susidraugauti. O būtent – UŽSIPRENUMERUOTI. Ir kitam UŽPRENUMERUOTI.

Manau, kad ne vienas susimąstysite, ką artimam žmogui, pažįstamam, draugui, kaimynui padovanoti kaip kalėdinę ar naujametinę dovaną? O galbūt tai galėtų būti „Gairių“ žurnalo metinė prenumerata? Ir tekainuotų kiek daugiau negu 30 litų. Galbūt kuris nors Seimo narys nori malonia dovanėle nudžiuginti nuoširdų savo pagalbininką rinkimų kompanijoje, tarkim, sąžiningą stebėtoją? Socialdemokratinės minties žurnalo metinė prenumerata kaip dovana nuostabiai tinka. Tikėdamasis, kad kai kuriuose skyriuose socialdemokratai savo aktyvistams duos toki visuomeninį pavedimą platinti „Gairių“ žurnalą, norėčiau pasidalyti savo kai kuria sukaupta patirtimi. Nepakanka žmogui priminti, kad yra toks žurnalas,

kad siūlytė užsisakyti. Pažadėti gali daugelis, ištesės gal tik kas dešimtas... Tokiais atvejais reikia konkretumo. O jis toks – užsirašai tikslų žmogaus namų adresą, paimi pinigų ir su visu sąrašu pats eini į paštą ir užprenumeravęs paskui žmonėms išdaliji kvitus. Jeigu taip nepadarai, tai dažniausiai tik pavizginai liežuviu...

Ir dar. Socialdemokratai, kaip ir daugelis kitų didžiųjų partijų, labai linkę didžiulis partijos narių skaičiumi. Deja, dažniausiai kokybės trūksta. Gal kažkada didžiutasi ir (dabar jau buvusi) Alytaus miesto meru Česlovu Daugėla. Prisimenu, kaip jis ant Alytaus teatro laiptų fotografavosi su pačiu Algirdu Brazausku, o paskui ta nuotrauka puošė „Alytaus naujienų“ dienraščio pirmąjį puslapį. O juk tai buvo tuščiai skambantis milijonierius. Nors ir priešijęs prie socialdemokratų. Prisimenu, jam niekaip negalėjau įsiūlyti „Gairių“ leidyklos išleistų knygų. (Yra tokio pat pavadinimo, kaip ir žurnalas, leidykla, tik ar visi socialdemokratai apie ją ir jos iš-

leistas knygas girdėję? Paprastai ji leidžia tokias knygas, kokiomis nesusidomi pinigų skaičiuojančios leidyklos, ypač XX istorijai skirtų). Minėtas buvęs socialdemokratų „bičiulis“ Č. Daugėla skaičiavo milijonus, bet ne socialdemokratinės minties knygas skaitė.

Neskaitant, netobulėjant galima nusiristi iki buvusio seimūno (net signataru besivadinančio) Kazimiero Uokos lygio istorijos išmanytojų. Atsimenu, kaip jis, atsistojęs kitoje gatvės pusėje, rėkavo ant į Antakalnio kapines žygiuojančių žilagalvių karo veteranų. Dar daug Lietuvoje yra tokių uokų, nepriaugusių iki JAV, Didžiosios Britanijos, Prancūzijos kapitalistų lygio, jau nekalbant apie paprastą tų šalių liaudį, kur Antihitlerinės koalicijos pusėje kovoję Antrojo pasaulinio karo kariai iki šiol yra gerbiami. Nebūkime nei tamsiais uokomis, nei arogantiškais kubilais, nei šiaip demagogais, kurių Lietuvoj jau per daug. Šviesuoliais būkim. Geras yra žurnalo šūkis – „BE GAIRIŲ NEBUS GAIRIŲ!“ ■

„Gairių“ prenumerata priimama visuose Lietuvos pašto skyriuose.

Kiekvienam, suradusiam du naujus prenumeratorius, dovanojame „Gairių“ prenumeratą 2013 metams.

Steponas Kairys apie socializmo ir bolševizmo santykį

Emigracijoje parašytuose istorinės lietuviškosios socialdemokratijos lyderio tekstuose bolševizmas aiškiai atskiriamas nuo socializmo

Gintaras MITRULEVIČIUS

MRU Politikos mokslų
katedros dėstytojas

Lietuviškojo (demokratinio) socializmo ideologas

Vasario 16-osios Akto signataras ir vienas iš pagrindinių jo autorių¹ Steponas Kairys buvo ne tik ryškus lietuvių tautinio išsivadavimo judėjimo bei Lietuvos valstybingumo atkūrimo proceso veikėjas bei žymus nepriklausomos Lietuvos Respublikos politikas praktikas, ilgametis istorinės Lietuvos socialdemokratų partijos (LSDP) politinis lyderis², ryškiausias lietuviškojo demokratinio socializmo ideologas, bet ir gerai valdantis plunksną publicistas, politinių bei ideologinių programinio ir kitokio pobūdžio tekstų autorius.

S. Kairys buvo vienas iš pagrindinių (jeigu ne pats pagrindinis) daugelio LSDP konferencijų, suvažiavimų rezoliucijų nutarimų autorius, vienas iš pagrindinių jų projektų formuluotojų, daugelio partijos atsišaukimų pagrindinis autorius. Taip pat jis laikytinas ir vienu iš pagrindinių tarpukario

laikotarpio LSDP programų (1921 m. LSDP „Veikimo programos“, 1931 m. LSDP programos projekto) autorių. Po Antrojo pasaulinio karo S.Kairys matyt kad buvo pagrindinis LSDP Užsienio Delegatūros (UD) „Programinių gairių“ autorius. Jis buvo daugelio ideologinio – programinio – teorinio pobūdžio straipsnių įvairiuose lietuvių socialdemokratų laikraščiuose autorius. S.Kairys yra parašęs ne vieną tekstą skirtą socialdemokratijos programinės – ideologinės raidos klausimams, ne vieną straipsnį, skirtą pasiaiškinimui to, kas apskritai yra socialdemokratų partija, socialdemokratija³, apskritai socializmas. Tuose skirtingais laikotarpiais parašytuose S.Kairio straipsniuose atsispindi ir jo, kaip idėjinio socialdemokrato, ideologinių nuostatų evoliucija ir jų nuoseklumas, tęstinumas. Iš S. Kairio tekstų galime spręsti ir apie lietuviškosios socialdemokratijos bei visos tarptautinės socialdemokratijos – tarptautinio demokratinio socializmo ideologinę evoliuciją.

Šiame straipsnyje pamėginsime pažvelgti į pokomunistinėje Lietuvoje, deja, labai mažai aktualizuotus, tiek pokomunistiniams

socialdemokratams, tiek ir istorikams bei politologams arba visai nežinomus, arba labai mažai težinomus S.Kairio emigracijoje po Antrojo pasaulinio karo rašytus tekstus, kuriuose specialiai ar šalia kitko rašoma apie tai, kas yra socializmas, bei tai, kas yra bolševizmas ir koks jo santykis su socializmu žvelgiant į tai per socialdemokratijos ideologijos prizmę⁴.

Daliai šiandieninės Lietuvos socialdemokratų, apskritai kairiųjų, šiame straipsnyje pristatomuose istorinės lietuviškosios socialdemokratijos lyderio mintys ar vertinimai, jų griežtumas galbūt pasirodys nelabai priimtini, tačiau S.Kairio asmenybės reikšmingumas, jos vaidmuo XX a. Lietuvos valstybingumo bei lietuviškosios socialdemokratijos istorijoje toks ryškus, kad jis tikrai nusipelnė to, kad čia apžvelgiami jo tekstai⁵ būtų prisiminti.

Juose dėstomas mintis verta ak-

⁴ G.Ilgūno knygoje šio straipsnio objektu esantys S.Kairio tekstai, jų problematika aptariama fragmentiškai ir glaustai. Žr.: Ilgūnas G. *Steponas Kairys*.P.322-323, 369.

⁵ Antrojo pasaulinio karo pabaigoje pasitraukdamas iš Lietuvos S.Kairys pasivadino Juozu Kaminsku, šia pavarde gavo vokišką pasą ir, vengdamas pakenksti SSRS okupuotoje Lietuvoje likusiai žmonai, kurį laiką taip prisistatydavo ir prašė kitus jį taip vadinti bei šia pavarde gana dažnai pasirašinėjo savo publikuotus straipsnius. Kai kuriuos straipsnius pasirašinėjo kaip V.Kymantas, V.K.. Žr.: Ten pat. P.259-260, 263, 358. Kai kurie šiame straipsnyje apžvelgiami Vilniaus universiteto bibliotekos rankraščių skyriuje S.Kairio fonde esantys jo ranka rašyti ar mašinėle spausdinti straipsniai iš viso buvo nepasirašyti.

tualizuoti ir dėl to, kad nemaža dalis visuomenės socialdemokratiją vis dar sieja su sovietiniu komunizmu, kuriam pradžią davė bolševizmas, taigi socialdemokratai laikomi politine jėga, daugiau ar mažiau palankiai vertinančia sovietinį eksperimentą. Kita vertus, vėl gi nemaža dalis visuomenės SSRS santvarką, režimą, juos pagrindusią ideologiją vis dar laiko socializmu. O dalis visuomenės (atrodo, ir tam tikra dalis šiandieninių socialdemokratų), nesiejančios socialdemokratijos su sovietiniu komunizmu, ją atskiria ir nuo socializmo, kuris identifikuojamas su pastaruoju. Visa tai tik papildomai argumentuoja žvilgsnio į tai, kaip visa tai vertino istorinės lietuviškosios socialdemokratijos lyderis ir ideologas, reikalingumą.

Apie socializmo sampratą: žvilgsnis į emigracinius S. Kairio straipsnius

Apie socializmo sampratą, jo esmę S.Kairys rašė ne viename savo emigracijoje po Antrojo pasaulinio karo rašytame straipsnyje. Pirmiausia čia būtų paminėtini tokie straipsniai, kaip „Ideologiniai socialdemokratijos bruožai“ bei „Socializmas ir asmuo“.

Pirmajame iš šių straipsnių S. Kairys polemizuoja su ideologiniais socialdemokratijos oponentais, anot kurių, „socialdemokratai yra materialistai ir kad tuo norima pasakyti, kad jų siekimai turi ryškų ir beveik išimtiną materialinį pobūdį“, kad socialdemokratai „tesirūpina žmogaus materialiais reikalais“ ir kad jiems yra „priešpastatomi „idealistai“, žmonės, gyveną kilnių idėjų pasauly, dėl kurių materialiniai dalykai yra antraeilis daiktas“⁶. Tas, pasak S.Kairio, „daroma ne be tikslo ir ne be demagogijos“ – „tuo norima nuo socializmo nubaidyti“ jautriausią vi-

⁶ [Kairys S.] Ideologiniai socialdemokratijos bruožai // Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius, Stepono Kairio fondas (F.257), Saugojimo vienetas 222. (Toliau : VUB.RS.F.257-222).L.2.

suomenės dalį ir jos tarpe jaunimą, ieškančių savo gyvenimui pakankamai kilnaus tikslo“. Tad polemizuo-damas su ideologiniais oponentais, S. Kairys, minėtame straipsnyje **apibūdindamas socialdemokratijos ideologiją, įrodinėjo, jog jai yra būdinga „socializmo siekimų moralinis pobūdis“** (*čia ir toliau, jeigu nenurodyta kitaip, šriftas yra paryškintas ne S.Kairio, o šio straipsnio autoriaus-G.M.*)⁷.

Anot S.Kairio, „**socializmas ir pačiose pirmųjų savo formose buvo protestas prieš žmogaus pavergimą ir jo paniekinimą**“ ir kad „**savo pozityvioj daly socializmas kovojo už žmogaus apgynimą nuo išnaudojimo ir vargo, už jo išlaisvinimą ir žmogum pripažinimą**“⁸.

Minimame straipsnyje buvo akcentuojamas socializmo ir pradinio etapo krikščionybės siekių giminingumas. S.Kairys rašė : „**Socializmas daugiau kaip kas kitas turi teisę sakyti, kad ir Kristaus mokslas ir pirmieji krikščionybės šimtmečiai yra labai artimi jam giminės**. Meilė ir pagarba ypač „mažajam žmogui“. Laisvė jo valiai ir jo sielai. Siekimas panaikinti socialinius skirtumus ir padaryti žmones kits kitam lygius, einant iki vartojimo komunizmo. Ar tame nėra giminingų siekių su socialdemokratijos siekimais. Priešingai turtingam žmogui ir veidmainingiems jo gdynės dvasininkams Kristus uždarė dangaus karalystės vartus žodžiais: „lengviau kupranugariui įsiverti į adatos skylutę nei turtingam patekti į dangų“.

Anot S.Kairio, „išsiplėtusi krikščionybė ir įsigalėjusi bažnyčia greitai ir toli nubėgo nuo Kristaus mokslo esmės, virsdama turtingųjų talkininke ir bendrininke, vėliau net paslaugi tarnaitė, patarnautoja“ ir tik retkarčiais atskiros krikščionių srovės ir atskiri asmenys, kaip šventasis Bonaventūra 13–am

šimtmetų darė pastangų grįžti į Kristų, siekdami nukelti dangaus karalystę ant žemės ir tuo jie artėdavo prie socializmo idėjų“⁹.

S. Kairio nuomone, „ir dabar, kada socializmo įgyvendinimas darosi reali būtinybė, krikščioniškasis pasaulis rodo ne tik susidomėjimo socializmu, bet ir linkęs pripažinti jo moralinę esmę“ ir „būtų atrodo linkęs net bendradarbiauti, tik dar kliūva praeities išauginta kupra“.

Užbaigęs trumpą ekskursą apie socializmo ir krikščionybės santykių istorinius ir šiandienos aspektus, S.Kairys dar kartą akcentavo socializmo moralinę esmę ir pabrėžė jog „**kova už pavergtą darbo žmogų ir iš viso už žmogų buvo bet kurio socialistinio sąjūdžio varomoji jėga**“¹⁰.

Kituose savo straipsniuose, kuriuose siauriau ar plačiau užsimindavo apie socializmo sampratą, jo esmę S.Kairys apibrėžė panašiai kaip ir straipsnyje „Ideologiniai socialdemokratijos bruožai“. Štai pavyzdžiui žurnale „Darbas“ (1958, Nr.4) išspausdintame straipsnyje „Pažadinti žmogų žmoguje“ istorinės lietuviškosios socialdemokratijos lyderis ir ideologas rašė taip: „**socializmas gimė kaip protestas prieš nepateisinamus socialinius kontrastus kapitalistinėje visuomenėje, prieš žmogaus pavergimą ir paniekinimą. Etinis motyvas vertė socialistus skelbti kovą kapitalizmui ir siekti bendruomenės, pagrįstos ne komercinėmis, bet moralinėmis ir etinėmis vertybėmis. Socializmas iš karto pastatė ne politiką ir ne ekonomiką, bet patį žmogų ant savo siekimų pjedestalo**“¹¹.

Savo socializmo sampratą S. Kairys išskleidė ir 1947 m. pabaigoje parašytame straipsnyje „Socializmas ir asmuo“. Atkreipęs dėmesį į tai, kad Antrojo pasaulinio karo

⁹ Ten pat. L. 3.

¹⁰ Ten pat.

¹¹ Kaminskas J. [Kairys S.] Pažadinti žmogų žmoguje// Darbas, 1958, Nr.: 3-4. P.17. // VUB.RS.F.257-320.

► metais vyko „didžiulis žmonių naikinimas“ ir kad ypač pasižymėjo „totaliniai režimai“, bei akcentavęs kad „tautų tėvu ir mokytoju“ vadinamas Stalinas „ir toliau vykdo žmogaus naikinimą“, S. Kairys teigė jog „**socialistinis sąjūdis yra gal vienintelis pastarųjų laikų [sąjūdis], kuris iš karto ir visu nuoširdumu susirūpino žmogumi**“¹².

Anot S.Kairio, „**patys mokslinio socializmo kūrėjai – Marksas ir Engelsas** – buvo žmonės, kurie protu tyrė visuomeninius žmonių santykius, jų įvairaus pasireiškimo priežastis ir karšta širdimi pergyveno visus ano meto įvykius, trokšdami, kad teisybė greičiau laimėtų, kad žmonijos gyvenimas kryptų į visiems geresnę ateitį“.

S.Kairys šiame straipsnyje rašė, jog „**socializmas pradėjo nuo to, kad padėjo išsilaisvinti ir tapti žmonėmis tiems, kurie jau buvo beprarandą žmogaus veidą – nuo žiauriai pavergto darbo žmogaus**. Jam jis pirmoje eilėje skyrė visą savo dėmesį, visą savojo mokslo sielą. Ir dėl to **socializmas, kovodamas už darbo žmogaus išlaisvinimą, pradžioje buvo beatodairiškai griežtas visiems darbo žmogaus pavergėjams ir jų talkininkams. Socializmo gipriešininkai paskubėjo socialistus apšaukti velnio apsėstais pasaulio tvarkos griovėjais**“. Pasak S. Kairio, ir „pas mus Lietuvoje aptukęs kaimo klebonėlis irgi taip tegalvojo ir taip iš sakyklos skelbė“.

Anot S.Kairio, juo labiau stiprėjo savo gynimosi kovoje darbininkų klasė, pasisakydama už socializmo idealus... tuo labiau ryškėjo tikroji socializmo siekimų esmė, ją S. Kairys suformulavo taip: „**Kovodamas už darbo žmogų ir kartu su juo, socializmas kovojo prieš bet kurį žmogaus išnaudojimą, prieš bet kokį smurtą ir prievartą, už visų lygias teises, už žmogų iš viso**“.

Po šio teiginio straipsnyje „Socializmas ir asmuo“ S.Kairys toliau rašė taip: „Socializmo kovos kelią

pažymėjo dirbančiųjų darbo sąlygų vis didesnis gerinimas, darbo dienos trumpinimas, pilietinių žmogaus laisvių vis didesnis patikrinimas, ir jo politinių teisių plėtimas. Šturmuojamos darbo masių griuvo monarchijos, kūrėsi demokratiškos valstybės ir politinė demokratija vis labiau artėjo prie tikrosios savo esmės. Bet tie socialistinio sąjūdžio laimėjimai nebuvo vien tik darbininkų laimėjimai. Darbininkai jų nesisavino, bet nuoširdžiai jais dalinosi su visais (pabraukta S.Kairio – G.M.), net su savo priešininkais. Pilietinės laisvės pasidarė visuotinos. Politinėmis teisėmis demokratiškoje valstybėje galėjo naudotis visi lygiai. Kas buvo pasiekta darbo žmogaus gyvenimui pagerinti, tuo su kaupu naudojosi ir kiti“.

Apžvelgiamame straipsnyje S.Kairys pažymėjo, kad „mūsų gyvenamais laikais, kai socialistinis sąjūdis ir visi, kurie jam pritaria, iš gynimosi pereina į „puolimą“, t.y. jau ruošiasi kurti socialistinę santvarką, socializmo siekimų visuotinumą (pabraukta S.Kairio – G.M.) darosi vis ryškesnis“.

S.Kairys rašė, jog „socializmas, įsitikinęs savo idealų teisingumu ir realumu, savo pasekėjų neišskiria“ ir kad „naują santvarką jis kuria visiems, nesiekdamas joje ypatingos privilegijuotos padėties darbo žmogui ar socialistui“ ir kad „naujoj santvarkoj visi turės dirbti, bet ir visi teisingai naudosis bendro darbo laimėjimais“¹³. Anot S.Kairio, naujoj santvarkoj „visi turės lygias teises ir lygias prievoles“ ir dėl to „socializmas kviečia visus kurti naują gyvenimą, visus, kurie, kaip ir mes, tiki, kad naujas gyvenimas bus visiems geresnis“.

Išsakęs šią mintį, S.Kairys pažymi, kad kurti naują gyvenimą socializmas „kviečia, bet neverčia, neprievartauja“ ir kad jis „ir savo esme negali prievartauti“, nes „socializmas savo siekimų vyriausiu tikslu stato žmogų (pabraukta S.Kairio – G.M.) – laisvą, nevaržomą, ugdatantį savo gabumus žmogų, kuriam

naujas gyvenimas siekia sudaryti patogiausias jo ugdymuisi sąlygas“.

Toliau straipsnyje „Socializmas ir asmuo“ S.Kairys rašė taip: „dabartiniu metu, kai socializmas stovi savo laimėjimų prieangy, Leonn`o Blum`o, to skaidraus socializmo idėjų reiškėjo, žodžiais, mes, socialistai, turime būti ne tik kovotojai už savo idealus, bet ir jų skelbėjai, jų apaštalai, siekdami ir kitus įtikinti mūsų siekimų kilnumu, teisingumu ir realumu. Tam atėjo tikrasis metas. Bet kai mes to apaštalavimo imamės, dažnai susiduriame su karo išniekintu ir išprievartautu žmogumi. Dažnai jis nieku arba beveik nieku nebetiki ir tikrai dairosi, ar kas nesikėsina į jį ir vėl apgauti ir išprievartauti. „O ką man duos jūsų socialistinė santvarka, man kaip žmogui?“ – klausia jis mūsų. „Ar ji manęs nepajungs dar ilgesniems metams, kaip praūžęs žiaurusis karas?“ Ir savo abejojimams patvirtinti, „dažnai rodo į Sov. Rusiją, neva socialistinę, tačiau tikrumoje žmogaus krauju ir jo paniekinimu parentą valstybę“.

Taigi aptardami (rekonstruodami) S.Kairiui po Antrojo pasaulinio karo būdingą socializmo sampratą, priėjome prie socializmo santykio su Sovietų Rusija arba SSRS problemos, arba kitaip sakant – prie socializmo santykio su sovietiniu komunizmu ir jį sukūrusiu rusiškuoju bolševizmu. Pažvelkime į tai, kaip S. Kairys savo tekstuose, rašytuose po Antrojo pasaulinio karo, apibūdino patį bolševizmą.

„Bolševikų socializmas“

Vienoks ar kitoks, siauresnis ar platesnis rusiškojo bolševizmo ar atskirų jo bruožų apibūdinimas buvo duotas ne viename po Antrojo pasaulinio karo parašytame S.Kairio tekste. Vienas iš specialiai tam skirtų tekstų buvo straipsnis „Bolševikų socializmas“.

Šio straipsnio pradžioje S. Kairys glaustai apibūdina bolševizmo atsiradimo ypatybes, ideologines nuostatas, taktikos ypatybes, pažymi,

jog pasisakydami už „proletariato diktatūros“ principą bolševikai jau pačioje pradžioje jį suprato „kaipo mažumos diktatūrą ant daugumos ir neapibrėžtam laikui...“¹⁴. Pažymėta čia buvo ir bolševikų demagogija, padėjusi jiems ateiti į valdžią, ir jų priešiškus socialdemokratijai.

Akcentuodamas iš bolševizmo prigimties išplaukiantį neišvengiamą, jam atėjus į valdžią, diktatūros buvimą ir plėtojamąsi, dėl ko Rusija „iš Nikolajaus despotijos tiesiog persoko į bolševikų, teisingiau tarus, į Lenino diktatūrą“, S.Kairys pažymėjo, jog diktatūrai įgyvendinti „buvo sudaryta visagalinti čeka, sukurti „specialės paskirties“ kariški daliniai, suorganizuotas pasaulio dar nematytas šnipinėjimo aparatas“¹⁵. Viso to pasekmėje „**susikūrė blogiausios rūšies policinė valstybė su socialistine iškaba**“¹⁶. Straipsnyje S. Kairys pažymi, jog „bolševizmas sąmoningai pasirinkęs diktatūros kelią nebegalėjo susiversti demokratijos kryptim“, tačiau „**neužmiršdamas, kad socialistinė visuomenė turi būt laisvų žmonių bendruomenė, demokratiškai besitvarkanti, bolševizmas nusitvėrė klastos ir masių mulkinimo**. Jis suskirstė visuomenę į režimo šalininkus ir priešus ir šiuos pastaruosius paskyrė visiškam išnaikinimui. **Režimo šalininkus jis bando „apmauti“ tardamas, kad Stalino konstitucija esanti demokratiškiausia pasaulyje, o Sovietų Sąjunga esanti visiems pavyzdys kaip reikia demokratiškai tvarkytis**“¹⁷.

Anot S.Kairio, „tam tikromis formomis **Stalinas gali įkalti naujai Sovietų generacijai pasitikėjimą bolševikų principais ir jo tariaimais laimėjimais**“ ir „**gali laikinai sukti galvas Vakarų darbininkijos daliai ir net bandyti mulkinti Vakarų diplomatus bei žioplą kai kur inteligentiją**“¹⁸. Tačiau pasak

¹⁴ [S.Kairys] Bolševikų socializmas // VUB. RS. F.257.-223.L.1.

¹⁵ Ten pat. L.1-2

¹⁶ Ten pat. L.2.

¹⁷ Ten pat. L.2-3.

¹⁸ Ten pat. L.3.

S.Kairio, Stalinas „negali „apmauti“ paties gyvenimo, kad ir labai būtų suktas“, nes „gyvenimas Rusijoje nesitvarko taip, kaip bolševikai tikėjosi ir norėtų“, „planingo ūkio įgyvendinimas pareina ne tik nuo įsakymų“, „jam reikalinga pačios visuomenės pakankamai laisva iniciatyva“.

S.Kairys rašo, kad „darbo našumas ir kokybė pareina nuo gero darbininkų paruošimo, jo kultūrinio lygio ir geros valios našiai dirbti“, „į kolchozus prievarta suvaryti ūkininkai nedirbs pagal planą, jei iš to nematys sau aiškos naudos“. „Kai to visko nėra“, tai „bolševizmas sukūrė milžinišką biurokratinį aparatą ūkiui vadovauti ir juo „užtrucino“ visą Sovietų ūkiškąjį gyvenimą, padarė jį neplaningu, netvarkingu, gramozdišku...“. Todėl „**tariamai beklasėje visuomenėje**“ atsirado „**naujas socialinis sluoksnis, kurį turi riebiau penėti už kitus ir formuoti vadovaujančius „bonzas**“.

„O buožėms, sabotažnikams, režimui neištikimiems – mirties batalionai ir darbo stovyklos, kuriose atsargiu apsaiciaviimu pastoviai priskaitoma iki 20 mln. žmonių, nors žmonės ten tirpsta kaip sniegas. **Prieš tokį žiaurų suvalstybinto žmogaus pavergimą, jo išniekinimą ir naikinimą, pasak S. Kairio, piramidų statyba pikčiausių faraonų laikais atrodo pasivaikščiojimu rojuje**“.

Pažymėjęs bolševikinio stalinistinio režimo represinį, teroristinį pobūdį, S. Kairys straipsnyje „Bolševikų socializmas“ akcentuoja šiam režimui būdingą jame visuotinai pasireiškiantį melą: „Ir kai vis tik nieko nepasiekama ir tokiomis nežmoniškais priemonėmis, **režimas „fasadui išlaikyti“ stveriasi melo. Melu prarūgo spauda, radio, vieši susirinkimai, Sovietus atstovaujančios įstaigos, visas biurokratinis aparatas, Stalino konstitucija. Melas eksportuojamas užsienin. Melu operuoja diplomacija ir nesuskaitomi „penktosios kolonos“ agentai**. Juoda virto balta, sovietiško gyvenimo pragaras – rojum ir „linksmu ir lai-

mingu gyvenimu. **Vieton laisvos socialistinės visuomenės – vergų šalis, kur vergo dvasia praskrudino žmogų iki jo sielos gilumos ir jį stengiasi sunieksinti**“¹⁹.

Anot S.Kairio, „bolševizmas yra nepataisomas“. „Su fanatišku atkaklumu išvystytas Rusijoje, aklas kad ir gyvenimo pamokinimams, gal net ir stiprinamas atsakomybės baimė už jo padarytus neapskaitomus nusidėjimus žmogui ir žmonijai, bolševizmas tik save pripažįsta, kitų nepakęsdamas“. **Bolševizmas, pasak S.Kairio, „kaip anų laikų klajonių** (matyt norėta pasakyti klajoklių –G.M.) **ordos chano Stalino vadovaujamos, slenka iš rytų į Vakarus, pavergdamos, į juodą žemę sutrypdamos, kas yra juose demokratiško ir spausdamos žemyn pragyvenimo lygį, kad suskurdintoj ir niveliuotoj masė lengviau būtų skiepyti bolševizmo dvasia ir kurt sovietų režimą**“²⁰.

Cituojamame straipsnyje S. Kairys rašo: „**Ko bolševikai nepasiekia ginkluota ranka, ten jie siekia propaganda, savo agentais ir auksu. Vilioja naivius išgrąžintu sovietinės santvarkos fasadu, neįsileisdami pamatyti kas jo užpakaly darosi**. Kiek jų buvo naivių dar du metai atgal ir kiek jų jau praregėjusių! Ir iš tikrųjų bolševizmo esmė tie tegali suprast kas pats – kaip ir mes – yra bent metai pabuvęs jodomųjų ir žudomų padėty. Be viso to skurdo, kurį tenka patirti Stalino rojuje, žmogaus visiškas pavergimas virsta stipriausiu akstinu kovoti prieš bolševizmą, už prarastas laisves, už žmogaus garbę“. (S. Kairio citatų kalba netaisyta. – Red.).

Palyginus rusiškojo bolševizmo apibūdinimą straipsnyje „Bolševikų socializmas“ su tuo, ką S. Kairys rašė mūsų cituotuose ankstesniuose straipsniuose apie socializmą, akivaizdžiai ryškėja ir jo požiūris į socializmo ir bolševizmo santykį. Kitaip sakant, aiškiai ryškėja požiūris, kuris bolševizmą atskiria nuo socializmo. ■

¹⁹ Ten pat. L.3-4.

²⁰ Ten pat. L.4.

Tautinio modernizmo vėliavnešys

Albertas VAIDILA

Šiomet sukako 130 metų kai Dzūkijoje, Subartonyse (Merkinė), gimė Vincas Mickevičius-Krėvė (1882–1954). Tikroji jo pavardė yra Mickevičius, o Krėve Nedzingės parapijoje buvo vadinamas jo senelis, šią pravardę rašytojas pasirinko pseudonimu, 1944 m. emigravęs iš Lietuvos jau oficialiai pasirašinėjo Krėve.

Kas yra Vincas Krėvė? Paprastai pažymima – lietuvių literatūros klasikas, profesorius, politinis veikėjas. Didelis jo kūrybinis palikimas – dešimt tomų raštų išleido tarpukario Lietuvoje ir dar šešis pokario metais Amerikoje, kur prabėgo paskutiniai rašytojo gyvenimo metai. Suprantama, ne kūrybos apimtis svarbiausia, o jos meninė įtaiga, išliekamoji vertė. Jeigu reiktų vienu sakiniu pasakyti, kas reikšmingiausia Krėvės kūrybinėje biografijoje, manau, be jokių abejonių pirmiausia tektų pažymėti, kad šis prozininkas ir dramaturgas savo raštais sukūrė Lietuvos legendą – jo talentingai pavaizduota lietuvių tautos praeitis tapo tautiniu epu. Žinoma negalima pamiršti ir kitų reikšmingų darbų.

Žurnalistas Jonas Vėlyvis savo politiniame romane „Neleisk mūsų gundyti: Krėvės 1940 metų vasara“ taip apibūdina šį herojų: „Kaip žmogus, taip ir rašytojas, jis buvo įvairių, dažnai prieštarūnų filosofinių, religinių, visuomeninių pažiūrų. Kompleksiška asmenybė, neturėjusi nė vieno kokio nors ypatingo bruožo. Buvo jis neįtikėtinai mažo ūgio, ypač trumpų kojų ir stambios gražios galvos“. Literatūros kritikas Kostas Korsakas 1936 m. parašydamas straipsnyje „Vincas Krėvė - lietuvių literatūros klasikas“ su didele

Vincas Krėvė

nuostaba ir pagarba iškėlė ir pagrindė jo kūrybos žanrinį platumą, darbų gausumą bei meninį įtaigumą ir pavadino jį „mūsų žymiausiu dabarties rašytoju“. Šios dvi citatos mane sudomino kaip ribiniai taškai vertinant Krėvės asmenybę – nuo mažo žmogaus fizinės konstitucijos iki didžiulių talentų spindinčios dabarties rašytoju“. Šios dvi citatos mane sudomino kaip ribiniai taškai vertinant Krėvės asmenybę – nuo mažo žmogaus fizinės konstitucijos iki didžiulių talentų spindinčios dabarties rašytoju“. Šios dvi citatos mane sudomino kaip ribiniai taškai vertinant Krėvės asmenybę – nuo mažo žmogaus fizinės konstitucijos iki didžiulių talentų spindinčios dabarties rašytoju“.

Šiandien, kai Lietuvos žmonės – nuo namų šeimininkės iki politinio elito – su dar neregėtu užsidegimu svarsto porinkiminę politinių jėgų kovą, įdomu prisiminti, su kokia energija ir neišsenkančiu dvasiniu užtaisu metėsi į politinę kovą šis kuklių fizinių duomenų žmogus. Deja, šioje kovoje paprastai nėra pasigailėjimo nei nugalėtojams, nei pralaimėjusiems. Politiniai oponentai kibo į atlasus

ir Krėvei. Kas gi tokio įvyko jo politinėje biografijoje?

Krėvės dalyvavimas politiniame gyvenime ypač spalvingas ir prieštaringas. Pabandykime nors keliais štrichais apibūdinti jo, kaip politinio kovotojo, kelią. 1909–1920 metais, gyvendamas ir dirbdamas rusų kalbos ir literatūros mokytoju Baku (Azerbaidžanas), priklausė eserų partijai, 1919 – 1920 m. buvo Lietuvos konsulas Azerbaidžane. 1922–1924 m. (dvi kadencijas) buvo renkamas Lietuvos šaulių sąjungos pirmininku. Kaip vieną iškiliausių Krėvės politinės veiklos pasiekimų reikia pažymėti Klaipėdos sukilimo organizavimą. Tai sunkus ir pavojingas jo sugebėjimų išbandymas, nes reikėjo išvyti iš Klaipėdos Prancūzijos kariuomenę, kuri čia buvo įvesta 1919 m. Versalio sutarties išdavoje. Tuometė Lietuvos vyriausybė viešai atsiribojo nuo sukilimo idėjos, tačiau slapta rengė ypatingos paskirties rinktinę, kuri vėliau vadovavo sukilimui. Buvo numatyta, kad nesėkmės atveju visą atsakomybę už sukilimo organizavimą prisiims Krėvė. Sukilimas pavyko. Tolesnis E. Galvanausko, V. Krėvės politinis apdairumas, organizacinis ir diplomatinis darbas nulėmė, kad Klaipėdos kraštas 1923 m. vasario 16 d. Ambasadorių konferencijoje buvo *de jure* pripažintas Lietuvai.

V. Krėvė buvo vienas iš Tautininkų sąjungos ir partijos programų kūrėjų bei pirmasis Tautininkų sąjungos centro valdybos pirmininkas. Po 1926 m. perversmo pasitraukė iš Tautininkų sąjungos ir tapo vienu aršiausių savo buvusių bendražygių kritiku. Vėliau suartėjo su kairiosios politinės pakraipos rašytojais. 1923–1924 m. bendradarbiavo su TSRS pasiuntinybe

Lietuvoje ir derėjosi dėl paramos išvaduojant Lietuvos sostinę Vilnių iš Lenkijos okupacijos. Tikėjosi, kad pavyks surengti analogišką kaip Klaipėdoje sukilimą. Lietuvai buvo grąžintas Vilnius, tačiau pagal kitą – Maskvos scenarijų. Tuometė tarptautinė situacija, Europą apėmusi karo grėsmė diktavo kitus sprendimus. 1940 m. Kremliaus valia buvo suformuota Liaudies vyriausybė, kurioje Krėvei buvo patikėtos ministro pirmininko pavaduotojo ir užsienio reikalų ministro, o vėliau ministro pirmininko pareigos. Šis politinės karjeros apogėjus blykstelėjo ir tuoj pat užgeso: 1940 m. liepos 1-ąją po nakties derybų su TSRS komisarų V. Molotovu, kurių metu Krėvei buvo pareikšta, kad visos Baltijos šalys turi įeiti į *sovietinių* respublikų sąjungą, o karo atveju šios sąjungos tvarka įsigaliojotų Europoje iki Atlanto, Krėvė parašė atsistatydinimo pareiškimą. Kai Lietuvą okupavo fašistinė Vokietija, Krėvė suėmė ir tardė gestapas. Pavojus grėsė ir jo žmonai. Tik 1942 m. rugpjūčio 30 dieną, kartu su keliais buvusiais Liaudies seimo nariais paskelbus viešą pareiškimą apie savo veiklą Liaudies vyriausybėje ir neteisėtus TSRS veiksmus Lietuvos atžvilgiu, gestapas atlėjo. Tačiau neilgam. 1943 metais, vengdamas suėmimo, turėjo slapstytis pas savo dukterį Panemunėje prie Kauno, o likus metams iki vokiečių kapituliacijos, dabar jau vengdamas TSRS karinių struktūrų represijų, emigravo į Vakarus. Stalinizmo priešų paieškos atmosferoje 1946 m. sausio 18 d. Lietuvos TSR Liaudies komisarų taryba pašalino profesorius Vincą Mickevičių-Krėvę ir Mykolą Biržišką iš LTSR Mokslų akademijos tikrųjų narių ir paskelbė juos „tėvynės išdavikais“. Tačiau vėliau tarybiniais metais Lietuvoje rašytojo kūryba buvo leidžiama tūkstantiniais tiražais, jo dramos statomos teatruose.

Kiek teko pastebėti, Krėvės kūrybos recenzijose mažai arba

nieko nekalbama apie jo indėlį į kultūros filosofiją Lietuvoje, literatūros mokslą, nuveiktus darbus žurnalistikoje (įsteigė ir redagavo literatūrinį žurnalą „Skaitymai“, V. Krėvės iniciatyva įsteigtas savaitinis žurnalas „Lietuvis“. Redagavo tęstinius leidinius: „Tauta ir žodis“, „Gaisai“, „Darbai ir dienos“, „Dienovidis“ ir kt.). Daug nuveikė kraštotyros baruose – rinko liaudies kūrybą, ją publikavo, vadovavo Vytauto Didžiojo universiteto tautosakos komisijai, parengė tautosakos rinkinius. Redagavo tęstinį leidinį „Mūsų tautosaka“ (1930 – 1935). Tai rodo rimtą požiūrį į lietuvių tautos dvasinį lobyną.

V. Krėvės darbų piramidės viršūnėje matome didžiulio talento žodžio menininką, literatūrinio folklorizmo pradininką. Pasižiūrėję į visą šį didingą statinį atidžiau, netruksime pastebėti, kad jo išamžė medžiaga yra filosofija. Būdamas plačios stilistinės amplitudės rašytojas, savitai derino realistinį pasaulio vaizdą su romantine dvasia, jungė lietuvių gyvenimo, tautosakos motyvus su filosofiniais būties apmąstymais. Visa tai užtikrina jo kūrybos gelmę ir žavesį.

Pagal tematiką Krėvės literatūrinį palikimą galima suskirstyti į kelias grupes. Vienoje jų vyrauja romantinė Lietuvos praeitis, herojiškos lietuvių kovos su kryžiuočiais, maištingi personažai („Šarūnas“, „Dainavos šalies senų žmonių padavimai“, drama „Skirgaila“). Kitą grupę sudaro santūrumu ir liaudiškąja filosofine išmintimi dvelkianti proza („Šiaudinė pastogė“, „Raganius“), iškelianti civilizacijos nepalietus kaimo išminčius. Gyvendamas toli nuo tėvynės (JAV, Pensilvanijoje) V. Krėvė tęsė nuo pat literatūrinės kūrybos pradžios sumanytą epinį veiklą „Dangaus ir žemės sūnūs“. Tai bibliniais motyvais paremtas dramatiškas veiklas, kuriame svarsto tautos ir individo, dieviškumo ir žmogaus problemas, apmąsto XX a. Euro-

pos politinius ir socialinius sukrėtimus. Svarbu pažymėti orientalistinių darbų grupę, kuriuose keliama įvairūs žmogaus būties klausimai remiantis persų, azerbaidžaniečių, indų, kitų tautų legendų, padavimų motyvais. Neseniai iš šios kūrybos srities Lietuvoje pasirodė knyga su filosofine apysaka „Pratjekabuda“ ir „Rytų pasakos“. Apie „Pratjekabudą“ Krėvė rašė Liudui Girai: „Tai yra mano filosofija ant pamatų senosios Indijos“.

V. Krėvė savo kultūros filosofija stoja į vieną gretą šalia V. Sezema- no, J. Basanavičiaus, S. Šalkauskio ir kitų, itin aktyviai dalyvavusių lietuvių tautos šaknų, nacionalinio savitumo paieškose įvairiuose kraštuose ir epochose.

Apskritai paėmus, vėlyvas lietuvių nacijos susiformavimas nulėmė valstietiškos kultūros vertybių, regioninės kalbos, psichikos, papročių įsitvirtinimą lietuvių literatūroje, o kartu ir nacionalinį uždaramą (K. Donelaitis, Žemaitė, Vaižgantas, A. Baranauskas). Nacionalinio kolorito nestokoja ir V. Krėvės kūryba, tačiau filosofinis akiratis aprėpia ir pasaulinės literatūros tendencijas. Krėvė savo dramose parodo kenčiančias, stiprias, dažnai apimtas dvasinės vienvietės, draskomas vidinių prieštaravimų, despotiškas asmenybes, tačiau nepalaužiamai siekiančias aukštų tikslų. Kiekvienas žmogus išgyvena savo egzistencinės būsenos neapibrėžtumą, tragedijos nuojautą. V. Krėvės dramose mes esame pagaunami tos dvasinės įtampos svarstyklių „arba – arba“, kurios gali padėti susivokti galimoje egzistencijos būsenoje. Kur kas vėliau tokia ribinės situacijos ims vaizduoti egzistencinės filosofijos ir literatūros atstovai (A. Kamiu, Ž. P. Sartras).

Galima teigti, kad V. Krėvės kūryba – tautinis modernizmas. Filosofinio ir meninio conceptualumo prasme rašytojas yra viename lygmenyje su M. K. Čiurlioniu. ■

Ar „arabų pavasaris“ netaps pasauline žiema?

„Arabų pavasario“ pradžia galime laikyti 2010 metus, kai Tunise į gatves išėjo minios demonstrantų, protestuojančių prieš valdančiųjų korupciją, žmogaus teisių pažeidimus, didelį nedarbą, autoritarizmą. Panašūs šūkiai 2011 m. pradžioje jau skambėjo keliuose arabų šalyse. Gatvių protestai, kai kur nuvertę tuometę valdžią ar įžiebę pilietinius karus, tapo pasaulinės svarbos įvykiu, į savo sūkurį įtraukusiu JT ir galingiausias pasaulio valstybes. Kokios šio reiškinių realijos ir tendencijos, pažvelkime mūsų bendradarbio Gedimino Duboniko parengtoje medžiagoje

Nuo Tuniso iki Palestinos

„Arabų pavasario“ pretekstai daugumoje šalių, kurias palietė ši banga, buvo labai panašūs. Didelis jaunimo nedarbas, nedemokratiška valdžia, represijos prieš opoziciją, nesugebėjimas ar nenoras imtis reformų, didelė korupcija skatino žmones eiti į gatves.

Be to, protestus labai palengvino socialiniai tinklai. Teigiama, kad būtent interneto pagalba žmonės sugebėjo organizuoti bei koordinuoti protesto akcijas, nuolat skelbė įvairią informaciją ir t.t. Socialinių tinklų įtaka revoliucijoms – gan nauja tendencija, tačiau ji plinta labai sparčiai („Occupy“ iniciatyvos JAV ir Europoje). Ir nors kai kurios šalys vykstant protestams bandė blokuoti interneto prieigas, tai padaryti gan sudėtinga, nes visuomenė šiais laikais gali lengvai komunikuoti ir kitomis priemonėmis, pvz., mobiliųjų telefonų pagalba.

Yra teorijų, teigiančių, kad „arabų pavasaris“ nebuvo spontaniškas judėjimas (nors istorijoje tokių atvejų būta – tarkim, Tautų pavasaris XIX a.). Yra manančių, kad arabų revoliucijas suprojektavo Vakarai ar bent jau žinojo apie siekį pakeisti valdžią kai kuriose šalyse. Šiaip ar taip, prasidėjęs Tunise, „arabų pavasaris“ įtraukė daugumą

Šiaurės Afrikos ir Artimųjų Rytų valstybių. Skambėjo politiniai, socialiniai, ekonominiai reikalavimai.

Tunise ir Egipte įvyko revoliucijos, nuvertusios buvusią valdžią. Libijoje protestai peraugo į pilietinį karą, kuriame dalyvavo netgi Vakarai. Visuomenės protestai peraugo į riaušes Bahreine, Jemene. Sirijoje pilietinis karas tęsiasi iki šiol.

Minios į gatves patraukė ir Alžyre, Irake, Maroke, Jordanijoje, taip pat Omane. Kiek mažesni pilietiniai judėjimai vyko Kuveite, Saudo Arabijoje ir t.t. Netgi Palestinoje vyko susirėmimai.

Taigi nors „arabų pavasario“ vėjai palietė keletą šalių, vienos iš esmės pakeisdami valdžią, kitose – atnešdami socialines ar politines reformas, o trečiose praktiškai nepasiekę jokių rezultatų, ko gero didžiausią ne tik regioninį, bet ir tarptautinį poveikį „arabų pavasaris“ sukėlė jau minėtame Egipte, Libijoje ir Sirijoje. Būtent į situaciją šiose valstybėse tikslinga pažvelgti atidžiau.

Egiptas - nuo autoritarizmo prie islamiškosios demokratijos

Egipte protestai kilo dėl socialinio ir politinio nepasitenkinimo prezidento Mubarako autoritariniu valdymu. Greitai mitingai peraugo į riaušes, kurias žiauriai malšino

valdžia. Tačiau egiptiečių tai ne tik kad neįbaugino, bet paskatino dar aktyviau reikšti nepasitenkinimą. Centrinė Kairo aikštė tapo palapinių miesteliu, dalis kariuomenės pradėjo reikšti simpatijas protestotojams.

Nors Egipto prezidentas ir sutiko imtis reformų, atsisakyti kandidatavimo naujuose rinkimuose, žmonės reikalavo visiško valdžios

pasikeitimo. Egiptui tai buvo sunkūs laikai. Turizmo industrija pabūgo suirutės, šalį masiškai paliko Vakarų šalių poilsiautojai, valstybės reitingai smuko žemyn. Matyt suprasdama, kad nebeturi ne tik tautos, bet ir kariuomenės palaikymo, senasis režimas pasitraukė, laikinai perduodamas valdžią kariškiams. Siekiant išrinkti naują šalies prezidentą buvo surengti pirmieji demokratiniai rinkimai. Juos laimėjo Musulmonų brolijos kandidatas Mohamedas Mursis. Revoliucijų periodas Egipte baigėsi.

Taigi, kuo svarbi buvo Egipto revoliucija? Visų pirma, Egiptas labai skyrėsi nuo kitų „arabų pavasario“ šalių jau vien savo dydžiu. Apie 80 milijonų gyventojų turinti milžiniška šalis yra neabejotina regiono lyderė, todėl vidinė situa-

cija Egipte susijusi su visos Š. Afrikos stabilumu. Be to, autoritarinė Egipto valdžia ilgus dešimtmečius palaikė gerus ryšius su Vakarais ir, visų pirma, JAV, todėl Vašingtonas neabejotinai atidžiai sekė padėti Kaire.

Naujasis Egipto prezidentas, oficialiai priklausantis musulmoniškai partijai, daug ką baugino galimu valstybės posūkiu į ekstremizmą ar bent jau griežtą islamą. Tačiau atrodo, kad be kai kurių pasikeitimų Egipto viduje ir retorikoje, bendras šalies kontekstas ir tarptautinė pozicija smarkiai nesikeičia. Amerikoje mokslus baigęs Mursi atrodo nelinksta į islamo valstybės kūrimą. Gali būti, kad jis prezidento postą gavo ne be JAV, turinčios nemažą įtaką Egiptui, pagalbos. Kita vertus, ne kartą yra buvę, kad slapsti Vakarų statytiniai, gavę nemažą valdžią, patys pasuka autoritarizmo link ir tampa JAV priešais. Kad ir kaip būtų, kol kas dėl Egipto per daug nerimauti nereikėtų, nors tvarkos ir lygių teisių atskirų grupių atstovams gali trūkti.

Libija - dar vienas naftos karas?

Libija – antra „arabų pavasario“ šalis, sukėlusį nemažą susirūpinimą regionui ir Vakarams. 2011 m. pradžioje Bengazio mieste kilę protestai dėl vieno žmogaus teisių aktyvisto sulaikymo peraugo į riaušes.

Nors sostinėje Libijos vadovą M. Kadafi palaikė minios mitinguotojų, kituose miestuose vis daugėjo pranešimų apie protestuotojus prieš diktatūrą šalyje ir jų susirėmimus su policija, per kuriuos daugėjo žuvusių civilių. Žmonės vis dažniau reikalavo Libijos dikta-

toriaus atsistatydinimo. Opozicija perėmė kai kurių miestų kontrolę, ten pareigūnai perėjo į protestuojančiųjų pusę. Miestus savo ruožtu apsupo vyriausybinių kariuomenė, nors iš jos į sukilėlių pusę taip pat nuolat pereinavo karių. Prasidėjo pilietinis karas.

Po kurio laiko dėl vyriausybės kariuomenės vykdomų civilių žudynių virš Libijos buvo paskelbta neskraidymo zona. JT Saugumo Tarybai priėmus rezoliuciją, kad, ginant civilius gyventojus, galimos bet kokios priemonės, kovo 19 d. Prancūzijos, JAV, Didžiosios Britanijos, Kanados ir Italijos pajėgos Libijoje pradėjo karinius veiksmus. Iš oro palaikomi sukilėliai pamažu stūmė vyriausybinių kariuomenę. Sukilėliai užėmė ir sostinę, Kadafi kariuomenės likučiai buvo nugalėti, o jis pats nužudytas įsiutusių sukilėlių.

Taigi Libijos situacija „arabų pavasario“ kontekste buvo neeilinė. Tai pirmoji revoliucijos palies-ta šalis, kurioje kilo pilietinis karas. Dėl jo radosi nestabilumo regione, be to, į konfliktą įsitraukė tarptautinė bendruomenė, padėjusi sukilėliams nuversti diktatūrą. Neoficialiai kalbama, kad Vakarų įsikišimą galėjo lemti ne tik noras nuversti ilgus metus Vakarų prieš buvusio diktatoriaus valdžią, bet ir Libijos naftos ištekliai. Europos šalys, visų pirma D. Britanija ir Prancūzija, itin aktyviai rėmė kampaniją prieš Libiją, taip, ko gero, siekdamas užsitikrinti naftos išteklių kontrolę po sukilimo.

Kas dabar ta naujoji Libija? Atrodo, kad į gentis susiskaldžiusioje šalyje niekaip nesugebama suformuoti stabilios centrinės valdžios, buvę sukilėlių vadai varžosi dėl įtakos šalyje. Nors pirmuosius po su-

► kilimo rinkimus laimėjo nuosaikūs politikai, ekstremistinės nuotaikos šalyje stiprėja. Tą puikiai iliustruoja JAV ambasados ataka ir ambasadoriaus nužudymas. Pavojų kelia ir po sukilimo likę ginklai, kurių dalis galėjo atsidurti įvairių grupuočių rankose. Taigi Libiją galime laikyti pirmąją „arabų pavasario“ šalimi, kurioje permainos kol kas atnešė tik daugiau nestabilumo.

Sirija - konfrontacija įsiūbavo regioną

Sirijoje protestuotojai prieš prezidento valdžią taip pat rengė mitingus, į kuriuos kvietė socialinių tinklų pagalba. Valdžia greitai užblokavo interneto prieigas, tačiau mitingai neslopo. Nors prezidentas B. Asadas sutiko imtis pokyčių, pavyzdžiui, atšaukti nepaprastosios padėties įstatymą, sukilimas stiprėjo. Į protestus valdžia atsakė represijomis. Kaip ir Libijoje, dalis kariuomenės perėjo į sukilėlių pusę, prasidėjo pilietinis karas, kuris tęsiasi iki šiol.

Tačiau Sirijos situacija skiriasi nuo Libijos. Vakarai, kad ir kaip norėtų, negali tiesiogiai įsikišti į konfliktą. Rusija yra sena Sirijos sąjungininkė ir ji kategoriškai pasisako prieš tarptautinį įsikišimą. Be to, Sirija susiskaldžiusi ne etniniu,

bet religiniu pagrindu, o tai dar labiau didina nestabilumą ne tik regione, bet visame islamiškame pasaulyje.

Atrodo, kad Sirijos konfrontacija iš tikro įsiūbavo regioną. Turkijos teritorija ne kartą buvo apšaudyta dėl Sirijos vyriausybės kariuomenės ir sukilėlių mūšių. Libane vyksta protestai prieš Siriją remiančią valdžią, o dar vienas Sirijos sąjungininkas – Iranas slap-

incidento, kokių jau ne kartą buvo, turėtų pagrindą pulti Sirijos vyriausybę kariuomene, taip karinę padėtį nusverdami sukilėlių naudai. Tačiau kol kas situacija išlieka neaiški, nes Turkijos vadovybė nuolat kartoja, kad ji neketina kariauti su Sirijos vyriausybe.

Izraelis - nematomas stebėtojas

Akivaizdu, kad padėtis regione, ypač Egipte, Sirijoje ir Libane, itin svarbi Izraeliui, esančiam milijonų arabų kaimynystėje. Naujasis musulmoniškų pažiūrų Egipto prezidentas demonstruoja, kad šalis laikosi nuosaikios pozicijos Vakarų ir Izraelio atžvilgiu, nors oficialiai jis ir kalba apie kai kurių susitarimų su Izraeliu peržiūrėjimą, didesnio santykių pablogėjimo tarp šalių nesimato.

Egipto prezidento politika nepanaši į itin priešišką Vakarams, tačiau situacija kitose dviejose valstybėse Izraeliui neabejotinai kelia susirūpinimą. Pilietinis karas Sirijoje, iš vienos pusės, yra naudingas Izraeliui. Ilgą laiką šių šalių santykiai buvo labai įtempti, Golanų aukštumose sirai buvo sutelkę nemažai kariuomenės. Be to, Iranas nuolat teigė, kad jei prasidės jo branduolinių objektų ataka, Izraelį apšaudys ne tik Irano, bet ir Sirijos kariuomenės. Tačiau Sirijoje vykstant pilietiniam karui B. Asado kariuomenė neturi laiko ir pajėgų galvoti apie galimą Izraelio ataką.

Sirijos valdžia Izraeliui kėlė susirūpinimą ir dėl ginklų tiekimo Iranui ir Libano ekstremistams. Taigi, akivaizdu, jog ši šalis suinteresuota Sirijos valdžios nuvertimu. Be to, yra galimybė, kad „arabų pavasaris“ persimes ir į Iraną. Tai būtų labai palanku žydams, kurie niekaip neranda priešnuodžio persų branduolinėms ambicijoms.

Analogiškos Izraelio viltys ir dėl Libano. Šioje šalyje visuomenė jau reiškia nepasitenkinimą dėl paramos Sirijai. Libane vis stiprėja

konfrontacija tarp Sirijos diktatoriaus rėmėjų ir Sirijos opozicijų palaikančių sunitų. Libano vyriausybė bando atsiriboti nuo Sirijos konflikto, nes jis gali atnaujinti nesutarimus, dėl kurių Libane 15 metų truko pilietinis karas. Akivaizdu, kad pilietinis karas iš Sirijos gali persimesti į Libaną. Tai iš dalies taip pat naudinga Izraeliui. Jei Sirijoje laimėtų sukilėliai, o Libane įsitvirtintų sunitai, gali būti, kad Sirija ir Libanas taptų daug mažiau pavojingi žydų valstybei.

JAV ir Rusija - didieji regiono žaidėjai

Apie tai, kad Izraelis labai akylai stebi „arabų pavasario“ vėjus, užsiminė ir JAV. „Izraelis turi vertinti „arabų pavasario“ įvykius kaip naują galimybę pasiekti taiką ir demokratiją regione, nepaisant visų susijusių su revoliucijomis pavojų“, – pareiškė JAV valstybės sekretorė H. Klinton.

JAV, neabejotinai analizuodama „arabų pavasario“ tendencijas, tradiciškai neapsiriboja vien stebėtojos pozicija. JAV ir Rusija dar nuo Šaltojo karo laikų turi interesų regione, todėl amerikiečiai nuo pat revoliucijų pradžios reiškė savo poziciją. Negalima teigti, kad jie visus sukilėlius rėmė vienodai. Tarkim, amerikiečiai aktyviai palaikė protestuotojus Libijoje, netgi vadavo karinei operacijai šioje šalyje, o Egipte ar kai kuriose kitose šalyse vykusius judėjimus Vašingtonas vertino ne taip vienpusiškai.

Be abejo, vykstančios revoliucijos JAV ir džiugino, ir baugino. Amerika palaikė tuos pilietinius judėjimus, kurie nekėlė pavojaus jos interesams regione ar netgi suteikė galimybę nuversti nepageidaujamus vadovus (Libijoje, Sirijoje, kai kuriose kitose šalyse). Tačiau situacija Egipte, Saudo Arabijoje ir kai kuriose kitose JAV sąjungininkėse kėlė amerikiečių susirūpinimą.

Nors kai kuriose šalyse sustiprė-

jo ekstremistinės, islamiškos nuotaikos, nė viena „arabų pavasario“ šalis, kurioje laimėjo opozicija, oficialiai netapo priešiška Vakarams. Tai yra didelė JAV pergalė, nors ir išlieka pavojus, kad ekstremizmas kai kur gali paimti viršų.

Dar viena pasaulinė valstybė, turinti itin didelę įtaką „arabų pavasario“ siūbuojamoje Šiaurės Afrikoje ir Artimųjų Rytų šalyse, yra Rusija. Kaip ir JAV, nuo Šaltojo karo laikų Maskvos įtaka regione išlieka didelė. Ypač artimas Rusijos ir Sirijos bendradarbiavimas. Šioje šalyje yra Rusijos karo bazė, Maskva ne kartą rėmė Damaską tarptautinėje erdvėje.

Ko gero, tik Rusijos protesto balsais ir diplomatinėmis pastangomis nesurengta Vakarų karinė invazija prieš Damasko autoritarinį prezidentą. Tačiau yra ir kitų pretekstų, kodėl suirutę arabų pasaulyje jai nėra naudinga. Aukštas Rusijos diplomatas pareiškė, kad arabų judėjimas kelia pavojų ir kituose pasaulio regionuose, tarp jų ir maištingame Kaukaze.

Taigi didžiosios pasaulio valstybės ne tik atidžiai stebi situaciją, bet ir tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvauja „arabų pavasaryje“.

Realijos ir tendencijos

Akivaizdu, kad pasaulio bendruomenė privalo stebėti padėtį „arabų pavasario“ šalyse ir padėti

joms išvengti stiprėjančios ekstremistiškai nusiteikusių kovotojų ar politikų keliamos grėsmės.

Valstybės, kuriose praūžė revoliucinės nuotaikos, yra ant parako statinės. Kai kuriose vis dar nėra demokratinės valdžios, o atskiros grupės rungtis dėl įtakos. Yra manančių, kad demokratija šiam regionui netinka. Ko gero, tokie samprotavimai taip pat turi pagrindą, nes dauguma arabų niekada negyveno demokratijos sąlygomis. Todėl svarbu, kad autoritarizmo šiame regione nepakeistų islamiškasis ekstremizmas.

Vis dėlto, negalima teigti, kad „arabų pavasaris“ tapo ar gali tapti regiono ar netgi viso pasaulio žiema. Vakarai daugiau ar mažiau rėmė „arabų pavasarį“. Tai matyt sumažino arabų priešišką nusiteikimą Vakarams. Tačiau atskirų ekstremizmo apraiškų arabų šalyse, ko gero, tik daugės. Kaip parodė išpuolis prieš JAV ambasadą Libijoje, revoliucijų sumaištyje ekstremistai dažnai tampa nekontroliuojami.

Sunku pasakyti, ar „arabų pavasaris“ neapims ir kitų regionų, tokių kaip Kaukazas ar Iranas. Kad ir kaip būtų, Lietuvos diplomatai taip pat turėtų nenuleisti akių nuo pasaulinės reikšmės įvykių. Tuo labiau, kad gyvename greta Rusijos, kurios periferija ne visada patenkinta centrinės valdžios vadovavimu. ■

Prognozuoja vartojimo prekių rinkos augimą Rusijoje

Algimantas BRAZAITIS

2008 m. pasaulinė finansų krizė siek tiek silpniau negu Europą vis tik palietė ir Rusiją. 2009 m. Rusijoje sumažėjo gyventojų realiosios pajamos, atitinkamai ir jų perkamoji galia. Remiantis tarptautinės strateginių rinkos tyrimų kompanijos „Euromonitor International“ duomenimis, 2009 m. 42 proc. Rusijos gyventojų sumažino išlaidas rūbams ir avalynei, 30 proc. – elektronikos prekėms. Namų apyvokos, buitinės chemijos, kosmetikos ir higienos prekių vartotojai pradėjo pirkti pigesnes šios kategorijos prekes, rinktis produktus su privačiais prekių ženklais. Apskritai gyventojų išlaidos 2009 m. sumažėjo 6 proc., atitinkamai keitėsi ir vidaus rinkos potencialas. Nors energetinių resursų ir žaliavų eksportas buvo ženklus, vidaus rinkos susilpnėjimas darė neigiamą įtaką Rusijos bendrajam vidaus produktui – jis 2009 m. sumažėjo 7,8 proc. Išaugo ir nedarbas, nors mažiau negu Europoje bei kaimyninėse valstybėse. Tokia labai trumpa ekonominės krizės Rusijoje charakteristika.

Spalio pabaigoje Sankt Peterburge vykusioje IX tarptautinėje konteinerinių pervežimų Rusijoje ir kaimyninėse valstybėse konferencijoje, nagrinėjusioje logistikos verslo problemas ir perspektyvas, susidomėjimą sukėlė kompanijos „Euromonitor International“ komunikacijos specialistės Linos Purlytės pranešimas apie pajamas ir išlaidas Rusijoje bei Rytų Europoje. Pranešime teigiama, kad Rusija jau 2010 m. pradėjo atsigausti po krizės: šalyje ėmė augti BVP, mažėti nedarbas, kilti gyventojų pajamos. Prognozuojama, kad iki 2020 m. pajamos vienam gyventojui augs vidutiniškai 3,6 proc. kasmet ir 2020 m. 3 proc. visų namų ūkių metinės pajamos persiris per 100 tūkst. JAV dolerių. Jos sparčiau didės turtingųjų sluoksniuose, todėl skirtumas tarp neturtingų ir turtingų namų ūkių dar labiau išaugs. Gan lėtai mažės pajamų skirtumas tarp 10 proc. turtingųjų ir 10 proc. neturtingų piliečių (dabar skiriasi apie 16 kartų). 2012 m. minimalios žmogaus pragyvenimo pajamos Rusijoje yra 195 doleriai per mėnesį, minimalus darbo užmokestis – 162 doleriai. Net prezidentas V. Putinas šiemet oficialiai pripažino, kad šalyje yra apie 13 milijonų gyventojų, gyvenančių žemiau skurdo ribos. Iš to darytinos išvados, kad tipiškai ateities Rusijos vartotojai bus ne neturtingieji, bet vidurinėsios klasės atstovai, į kuriuos turėtų orientuotis verslas. Auganti turtingųjų ir vidutinių Rusijos gyventojų grupė daugiau pinigų išleis brangesnėms prekėms ir paslaugoms su užsieniškais prekių ženklais, kurie teikia aukš-

tesnę kokybę ir daugiau komforto. Gausės rusų kelionės po pasaulį, užsieniškų automobilių bei elektronikos prekių paklausa. Ši išlaidų kategorija iki 2020 m. gali išaugti net 50 proc. Atsižvelgiant į pajamų pokyčius, vidutinis Rusijos gyventojas apie 2020 metus 30 proc. savo pajamų išleis maistui, apie 9 proc. – komunalinėms paslaugoms, 8-9 proc. – rūbams ir avalynei, apie 7 proc. – alkoholiniams gėrimams bei tabakui. Išaugs ir gaiviųjų gėrimų vartojimas, daugiau bus išleidžiama lėšų laisvalaikio, kultūros, savišvietos, sveikatos paslaugoms.

Rusijos vartojimo prekių rinkoje 2011 m. pirmavo Šiaurės Vakarų regionas su savo ūkiniu bei kultūriniu centru Sankt Peterburgu. Čia vienas namų ūkis vartojimo prekėms ir paslaugoms pernai išleido apie 22 tūkst. JAV dolerių. Antroje vietoje esantis Centrinis regionas, kuriam priklauso Maskva, – apie 21 tūkst. JAV dolerių. „Euromonitor International“ pranešime atkreipiamas dėmesys, kad sekdami pasauline sveikos gyvensenos tendencija, Rusijos gyventojai vis labiau domisi sportu. Atsižvelgiant į tai didžiuosiuose miestuose pristatyta nemažai baseinų, sporto centrų, treniruočių ir jogos klubų. Apie 10 proc. šalies gyventojų periodiškai užsiiminėja sportu ir ši tendencija ateityje dar labiau stiprės. Todėl verslininkams vertėtų skirti didesnę dėmesį investicijoms į sportą ir jį aptarnaujančios industrijos plėtrą.

Rusijos pirkėjai maisto prekių srityje pradėjo labiau domėtis natūraliais produktais, kuriuose nėra dirbtinių maisto priedų, dažiklių ir

konservantų. Tai darys įtaką žemės ūkiui, maisto produktų importui bei maisto pramonei. Sveiko gyvenimo būdo ir mitybos pokyčiai atitinkamai veiks ir rinką.

Prognozuojama, kad 2020 m. Rusijoje gyvens 145,3 milijono žmonių, tai 1,6 proc. daugiau nei 2011 metais. Gyventojų skaičiaus augimas paaiškinamas teigiamu suminės migracijos (*netto*) rodikliu ir augančiu gimimų koeficientu. Demografinius pokyčius lydės urbanizacija. Per artimiausius 5

metus gyventojų skaičius miestuose pasieks 70 proc. Tai irgi darys atitinkamą įtaką vartojimo rinkai Rusijoje.

„Euromonitoriaus“ prognozės žymia dalimi sutapo ir su optimistiškai atsargiomis Europos rekonstrukcijos ir vystymo banko prognozėmis. Minėtoje konferencijoje šio banko atstovas Denis Kurbatovas pranešė, kad bankas pakėlė Rusijos BVP augimo prognozę nuo 3,2 iki 3,3 procento. Vežėjų atstovai prabilo ir apie tai, kad Rusijai įstojus

į Pasaulinę prekybos organizaciją ir sumažėjus protekcinės politikos galimybėms, vis aktyviau dalį Rusijos eksporto ir importo aptarnavimo pasiglemžia su Kaliningradu ir Sankt Peterburgu konkuruojantys Baltijos valstybių uostai.

Kadangi didžiulė Rusijos vartojimo prekių rinka ir apskritai ekonomika turi stiprėjimo požymių, į tai vertėtų atkreipti dėmesį ir Lietuvos verslininkams, ieškoti joje sau naudingos nišos. ■

Talibano ginklas – ir poezija

Bardas gyvena kiekviename afgane, net ir Talibano kovotojų gretose, rašo bbc.co.uk. Talibams perėmus Afganistane valdžią į savo rankas 1996–2001 m. laikotarpiu, Dorybių propagavimo ir ydų prevencijos departamentas baudė tuos, kurie pardavinėjo, grojo ar klausė muzikos. Tačiau poeziją ir dainavimą be instrumentinio akompanavimo jie tik skatino.

Kariai netruko suprasti, kad poezija – Afganistano kultūros širdis, pranokstanti etnines ir kalbines sienas.

Tarptautinių jėgų vykdomų operacijų laikui einant į pabaigą, Islamo kovotojai dvigubai stiprina savo pastangas, siekdami perimti šią kultūrinę tradiciją. Jų įsitikinimu, poeziją pavertus atitinkamomis skanduotėmis, giesmėmis, tai padėtų pritraukti naujų kovotojų ir įkvėpti senuosius narius.

Šių metų pradžioje Talibanas įkūrė internetinę svetainę, pavadinimu „Tarani“ (išvertus į lietuvių kalbą, šis žodis reikštų giesmę arba baladę). Joje patalpinta daugybė nuorodų į tuziną skirtingų dainininkų sukurtų dainų. Šiais metais į anglų kalbą buvo išversta netgi

Talibano poemų rinktinė.

Šiuo metu Talibanas netgi turi specialų departamentą, skirtą poezijos meno produkcijos gamybai ir platinimui. Oficialiai šioje srityje „besisukančių“ įtakingų asmenų sąrašai neskelbiami, bet akivaizdu, kad poezijos platinimas tapo milžinišku verslu, kuriame cirkuliuoja milijonai dolerių. Kai kurie albumai išleidžiami šimtų tūkstančių tiražu.

Vieno muzikos parduotuvėlės savininko Pakistane teigimu, pastaraisiais metais pastebima ryški įrašų kasetėmis populiarumo mažėjimo tendencija.

„Dabar kiekvienas, turintis kompiuterį ir paprastą įrangą gali pasigaminti kopiją“, – kalbėjo muzikos parduotuvėlės savininkas Abdulas Rahimas.

Talibano poezija populiarėja ir pasitelkiant mobiliąsias technologijas, *Bluetooth* programą. Nemažai žmonių šią poeziją atsisiunčia ir naudoja kaip skambučio melodiją.

„Talibų dainos – labai efektyvios. Poezija yra paprasta ir galinga, prisibeldžianti į daugelio vietos žmonių širdis“, – dėstė universiteto šiaurės vakarų Pakistane esančio Pešavaro universiteto profesorius Q. Ayazas.

Itin dažnai talibų poezijoje galima atrasti centrinę vienišo kovotojo figūrą – jauno, beaimio, stovinčio priešais savo priešą afgano.

Kovotojas, besipriešinantis galingesniam ir gausesniam išorės priešui, nuo seno buvo ir išliko itin svarbus talibų poezijos lyrinis subjektas, įsiliejantis į kupiną konfliktų šalies istoriją.

Afganų valdžia tvirtina, kad žinutės talibų poezijos posmuose yra „daugiausiai be pagrindo ir neteisingos“, tačiau vis vien yra gerokai susirūpinę jų įkvėpimo aspektu. Generolo A. Farahi teigimu, tokios dainos „gali motyvuoti paprastus talibano narius peržengti ribą ir imtis žiaurių veiksmų“.

Talibano poezija puštūnų literatūroje laikoma „liaudies“ poezija – kurta žmonių žmonėms.

Ji kupina karo šūkių, retorikos. Tai, kas jai suteikia galios ir jėgos, yra ritmas ir dainavimo maniera.

Tai nėra didinga poezija, kaip afganų folkloro poemos, tačiau talibų poezijoje apdainuojami vaizdiniai ir rūpesčiai paliečia publikos širdis. ■

Parengta pagal LRT.lt

Rimtai – apie tai

Petras ZLATKUS

* * *

Prieš imdamiesi
Švarių rankų
Politikos –
Nepamirškite
Nusiplauti rankų,
Politikail!

* * *

Nupirkti galima
Temidę,
Spaudą,
Partinį klaną –
Išskyrus protą
Ir koloratūrinį
Sopraną.

Paradoksas

Smalsumo kirminas
Visus mus alina:
Kiek galima
Gyventi taip,
Kaip gyvent
Negalima?

* * *

Įdomu,
Ar sugalvosime
Tokią valyklą mes,
Kuri išvalytų
Iš sąžinės
Dėmes?

* * *

Tam, kad žmogus pajustų,
jog jis ėmė gyventi geriau,
užtenka jį įtikinti,
kad jis gyveno blogiau.

Konservatorių partijai

Savo biudžetą
Jie triskart
Padidino,
Kol šildėsi
Prie tautos
Židinio.

Tik septynios natos,
bet kiek muzikantų
maitina!

* * *

Manęs negąsdina,
Kad iš tribūnų
Kvaileliai loja,
Bet kad jiems
Protingieji ploja.

* * *

Vienus – nežinom,
Kaip „pastatyti“
Į vietą,
Kitus –
Į kokią vietą?

* * *

Liaukitės,
Lietuviai, zyžę,
Neišgąsdinkite
Krizės!

* * *

Prie kiekvienos valdžios
Jie duoną pelno.
Jiems sąžinė, garbė –
Nė motais.
Anksčiau pasirašydavo
Po skundais:
„Liaudies tarnas“

Dabar jie pasirašo:
„Patriotas“.

„Broliai“

Višta
Ereliui
Tarė oriai:
„Abu mes esam
Plunksnos broliai“.

* * *

Kai pradeda
Žmogus
Apie paminklą
Sau svajoti,
Jam ima akmenėt
Širdis
Ir protas.

* * *

Mes – aksesuaras
Valdžios renginiams
Papuosti,
Kurių metu
Sužinome,
Kad esame
Brangiausias turtas
Ir norima
Su mumis pasitarti...
O gal paguosti?..